

BLOG BR. 1: PRVI, SUDBONOSNI, KONCERT RANE GLAZBE, HGZ 1. listopada 1964

U okviru njihove svjetske turneje, američki ansambl RG "New York Pro Music" nastupio je u zagrebačkom HGZu 1. listopada daleke 1964. godine. Ne sjećam se kako sam uopće saznao za ovaj koncert koji je u mojem slučaju odigrao sudbonosnu ulogu. Do tog trenutka moje poimanje tzv. "stare glazbe" dolazilo je unatrag najdalje do Monteverdija a od starih glazbala čudnog zvuka relativno rano vidio sam i čuo zvukove čembala (zahvaljujući gdji prof Margiti Matz) i blokflaute (zahvaljujući dragom kolegi, prof. Theu Tabaki). Obzirom na upravo rečeno, možete zamisliti kakav i koliki (pozitivni, razumije se...) šok je za mene bio frontalni "sudar" sa velikim ansamblom sastavljenim pretežno od ranih duhačkih instrumenata, klavijatura i udaraljki!

Već nakon nekoliko skladbi, a pogotovo nakon završenog koncerta, bilo mi je jasno: to je glazba koju želim svirati i to su glazbala koje moram naučiti svirati! Premda je taj put, pogotovo u tom trenutku, još bio dalek, trnovit i činio mi se vrlo, vrlo teško ostvariv, od tog trenutka na dalje nisam propustio niti jedan od (u Zagrebu tih godina malobrojnih) koncerata stare glazbe koju sam upravo ja pet - šest godine kasnije (1969/70) u mojim programima, konferansama, člancima, kritikama i radio emisijama počeo zvati "ranom". Osim što sam ga preuzeo iz tada meni dragog engleskog jezika ovaj naziv posebno mi se svidjao jer je za razliku od onog do tada uobičajenog "stara" (slično njemačkom *alte*, talijanskom *antica* odnosno latinskom *antiqua* ili francuskom *ancienne*) zvučao svježije jer nije već pri prvom susretu sugerirao nešto staro, prašnjavo, po mogućnosti izjedeno od crva - ukratko: mrtvo!

Vratimo se na koncert američkog ansambla; njime je rukovodio i dirigirao maestro Noah Greenberg, poznat i kao vrstan muzikolog. Osim raznih duhačkih instrumenata poput blokflauti, krumhorna, šalmaja, korneta i trombona publika je mogla čuti instrumente s tipkama (cembalo, regal i portativ orguljice) koje je svirao mladi solist Edward Smith, a razne udaraljke afroamerički glazbenik Frederick King. Slučaj je htio da dvadesetak godina kasnije, u okviru bečkog ansambla Clemencic Consort, na niz koncerata s različitim programima (od glazbe kasnog srednjeg vijeka do baroka) nastupam upravo sa kolegom Smithom, koji je nekoliko godina nakon zagrebačkog koncerta preselio u Europu i odlučio živjeti i djelovati u talijanskom gradu Verona... Moja tadašnja, (druga) supruga pjevačica Mira Valenta i ja rado smo se i izvan proba i koncerata družili sa Eddyjem jer nam je odgovarao njegov britki (prije britanski nego američki...) smisao za humor, kojeg bi se moglo okarakterizirati i "dalmatinskim"... U mojim "talijanskim" godinama (2000 - 2004 te 2010 - 2015) nekoliko puta smo se sreli u Veroni gdje mi je Eddy pokazao najzanimljivije spomenike i odveo na posebno dobru venetsku kuhinju i vino.

Maestro Greenberg umro je 1966. u dobi od samo 46 godina a njegov ansambl je prestao postojati 1974. godine. Prilikom mog prvog boravka u Londonu tražio sam i uspio pronaći dva od mnogih LPa koje je NY Pro Musica snimio u svojoj dvadesetogodišnjoj blistavoj karijeri; prvi od njih, "Music of the Renaissance", izborom djela i sastavom ansambla vrlo je blizu onome što sam imao prilike slušati na njihovom nezaboravnom koncertu u HGZu 1964. godine.

Američki centar za kulturu na zagrebačkom Zrinjercu posjedovao je osim izvredne knjižnice i lijepu zbirku LP ploča gdje sam u niz navrata posudjivao i dobivao nadahnuće za moj budući rad slušajući na primjer LPe NYPM "Play of Daniel" i "Play of Herod".

Drugi slučaj je htio da pri mojim prvim i nesigurnim koracima na mojem putu Rane Glazbe svako toliko i Amerikanci i Englezi odigraju vrlo važne uloge; prvi seminar RG (o kojem će biti više govora u slijedećem blogu) u Grožnjanu 1969 kao i onaj drugi 1970 držali su kolege iz pretežno američkog ansambla (sa sjedištem u Minhen) Studio der frühen Musik; Thomas Binkley i Sterling Jones te njihova estonska izvanredna pjevačica Andrea von Ramm... Moju neutaživu žedj za znanjem, knjigama, pločama i notama gotovo od samog početka utaživao je Britanski savjet za kulturu u Zagrebu, koji mi je 1977 dodijelio stipendiju i time omogućio posjet nizu najvažnijih institucija i muzeja, kontakte sa tada najvažnijim engleskim (i jasno opet američkim) stručnjacima RG i t.d.

Moja bogata korespondencija tih godina bila je gotovo isključivo sa engleskim i američkim kolegama, glazbenicima, muzikolozima, graditeljima glazbala i slično.

BR. 2: GROŽNJAN

1969 i 1970, pravi početak do mojeg odlaska u vojsku 1971

Negdje u rano proljeće 1969. (u vrijeme dok sam svirao violu u ansamblu komorne opere prof. Vladimira Kranjčevića) saznah od moje kolegice flautistice Ružice Ruške Franulović da će se tog ljeta u Grožnjanu održati prvi kamp Muzičke omladine Hrvatske, u okviru kojega će seminar na temu rane glazbe (srednjeg vijeka i renesanse) držati članovi renomiranog ansambla Studio der frühe Musik iz Minhena! Obzirom da sam (kao što sam i opisao u prvom broju mojih Ranoglazbenih uspomena) tada već pet godina, od 1964 nadalje, pokušavao prisustvovati svakom koncertu, nabavljati ploče ili bilo kakve informacije o ranoj glazbi, to je napokon bilo ono na što sam čekao; učiti o svemu tome od trenutačno najboljeg, najrevolucionarnijeg ansambla rane glazbe u Europi i svijetu. Većina članova tog ansambla bili su Amerikanci a pjevačica, Andrea von Ramm bijaše podrijetlom iz Estonije. Financirao ih je Goethe Institut pa im je sjedište bilo u Minhenu ali su već nekoliko godina posjedovali dvije kuće u drevnom istarskom gradiću Grožnjan/Grisonana.

Neznam kako sam uspio "preživjeti" do kolovoza 1969 kada smo se okupili u Grožnjanu. Čitavim ovim "pilot" projektom rukovodio je prof. Antun (Tonči) Dolički, među gostima-predavačima bili su prof. dr. Koraljka Kos i prof. Eugen Franjković, koji su nas vodili po Istri i pokazivali nam bogatstva njene arhitektonske, povijesne i glazbene baštine. Bio je to ujedno za većinu nas i prvi susret sa istarskom tradicijskom glazbom, sopilama, mihom i šurlama... Tijekom tog susreta došli su nas posjetiti funkcioneri i voditelji federacije Muzičke omladine iz drugih dijelova tadašnje Jugoslavije, Belgije, Francuske, Italije i Njemačke.

Inače, Grožnjan su već nekoliko godina prije nas ne samo "otkrili" nego ga zaista oživjeli i trgnuli iz sna hrvatski i slovenski likovni i kazališni umjetnici a njima se pridružilo i nekoliko stranaca poput ranoglazbenika iz američko-njemačkog Studija.

Kako se radilo o probnom susretu, o nama svima zajedno je ovisilo hoće li međunarodna federacija Muzičke omladine (Jeunesses Musicales) Grožnjan prihvatiti kao svoj budući glavni ljetni centar ili se ipak odlučiti za neko drugo mjesto. Tih prvih dana pokrenuta je i tzv. Grožnjanska komisija za čijeg člana sam i ja izabran.

Nas desetak ili nešto više, svakog poslijepodneva na nekoliko sati, na krovnoj terasi kuće Thomasa Tom Binkleya (voditelja Studija iz Minhena), slušali smo njegova predavanja o ranoj glazbi, glazbeno poetskim oblicima, instrumentima kao i o izvodilačkoj praksi srednjovjekovne i renesansne glazbe. Sve to što smo od njega čuli bilo je popraćeno uživo izvedenim primjerima od strane ostalih članova Studija, pjevačice Andrea von Ramm (ona je svirala male portativ orguljice, harfu, zvona i udaraljke), Toma samog (žičani i duhački instrumenti), pjevača Willard Cobba (duhački instrumenti i udaraljke) te Sterling Jonesa (gudački i duhački instrumenti). Obzirom da sam ja bio gudač, ovaj potonji i njegovi instrumenti - viella, ribeka, lyra i viola da gamba) bili su mi posebno zanimljivi...

Novih saznanja, informacija i zvukova bilo je toliko da mi se činilo da će mi glava puknut i da ću sigurno niz vrlo važnih detalja zaboraviti. K tome, moje znanje engleskog jezika (prije svega u slučaju niza novih stručnih izraza) bilo je u to vrijeme bitno siromašnije nego nekoliko godina kasnije... Bilo kako bilo, pokušavao sam upijati čim više i zapisivati koliko bih stigao "uhvatiti"! Prema kraju seminara, članovi Studija održali su nezaboravan koncert u Gradskoj loži koji je za potrebe arhiva/ fonoteke Muzičke omladine magnetofonom snimio kolega Mladen Pregrad i ja poslije od njega dobio kopiju te snimke.

Kako se seminar približavao kraju, ja sam Sterlinga zamolio za dozvolu da uzmem mjere njegova tri instrumenta. Nekoliko godina kasnije, na osnovu tih loše napravljenih mjera, solist ansambla "LADO" i graditelj tradicijskih narodnih glazbala, Branko Grđan iz Zagreba, napravio je moju viellu, ribeku i lijericu - izvanredne instrumente na kojima sam godinama uspješno svirao i koji su gotovo redovito izazivali divljenje publike! Toma sam zagnjavio da mi da neke smjernice kako pokrenuti ansambl, gdje naći instrumente, note i stručnu literaturu. On me povezao sa nekoliko za moje potrebe ključnih ljudi, kao na primjer sa graditeljima instrumenata i antikvarima knjiga i nota. Obzirom da smo i ja i prvi (potencijalni) članovi ansambla bili prvenstveno gudači, Tom mi je savjetovao da se koncentriramo na viole da gamba. Malo sam ga začuđeno gledao jer mi je do tada (bas) viola da gamba bila poznata isključivo kao solistički ili continuo instrument iz razdoblja baroka, a nisam imao pojma da je u doba renesanse (slično gotovo svim ostalim instrumentima...) postojala čitava "obitelj", sastavljena od sopran, alt, tenor i bas gambe. Sve su one pri svirci držane između nogu tj koljena poput violončela a držanje gudala bilo je sličnije tzv. njemačkom načinu kod kontrabasa nego onome u violončela.

Kako je Studio vrlo često bio na svjetskim turnejama ili snimanjima LP ploča, Tom me povezao sa njegovim asistentom, tada mladim britanskim muzikologom po imenu David Fallows. Zahvaljujući njemu, ja sam dvaput putovao u Minhen, vratio se natrag sa moje prve dvije viole da gamba, nekim notama, knjigama i pločama te obogaćen susretima i razgovorima sa Davidom te nekoliko njemačkih i međunarodnih stručnjaka rane glazbe kao na primjer irski cembalist Collin Tillney i britanski tenor Nigel Rogers.

Uslijedili su kontakti i savjeti od strane kolegice dr. Koraljke Kos (koja je tih godina doktorirala sa temom prikaza glazbenih instrumenata u srednjovjekovnoj likovnoj umjetnosti Hrvatske), posjeti Američkom i Britanskom savjetu/ centru za kulturu gdje sam posudjivao LP ploče i knjige a kasnije od Engleza, osim nekoliko LPa dobio na poklon niz vrijednih nota iz serije Musica Britannica.

Medjutim, od samog početka je moja ranoglazbena "duša" bila podijeljena na dva dijela koji su - svaki u svoje vrijeme - "vukli na svoju stranu"; ponekad prema srednjem vijeku a drugi puta prema renesansi i ranom baroku. Danas mogu reći da se do (prvog) kraja moje javne karijere (2007/09) nisam nikada uspio odlučiti samo za jedan od ovih stilova, a k tome sam uvijek vrlo rado izvodio tradicijski narodni folklor Hrvatske i onaj Sefardskih Židova - u normalnoj ili moderniziranoj, blues ili rock verziji...

Kuća u Bujama: tih godina Binkley me zamolio za jednu uslugu, šta sam ja naravno rado prihvatio... U to vrijeme on je počeo suradjivati sa talijanskim graditeljem ranih gudačkih glazbala Fabriciom Reginatom, rodom iz okoline Trevisa (sjevernotalijanska pokrajina Veneto) ali na privremenom radu u Australiji. Reginato je htio doći čim bliže svojoj domovini (šta mogu vrlo dobro razumijeti...) pa je Binkley za njega našao kuću (u stvari jedan dvojni objekt koji je do 1945 pripadao dvojici braće Talijana, koji su optirali za Italiju napustivši rodnu im Istru) u starom dijelu mjesta Buje, ali kao strani državljanin nije u bivšoj Jugoslaviji mogao pod svojim imenom ništa niti iznajmiti niti kupiti. To se moglo napraviti isključivo preko nekoga od domaćih, koji bi unajmio ili kupio kuću na svoje ime... Njihove dvije, spojene, kuće u Grožnjanu na primjer bile su formalno kupljene od strane jednog slovenskog likovnog umjetnika.

Nakon hrpe tipičnih "jugo" problema, zavrzlama i "javašluka" (kojih se tzv. "jugonostalgici" nekim čudom sada više ne sjećaju...) papiri su bili sredjeni i obnova ovog dvojnog objekta koju je financirao Binkley taman je započela - kad iznenada umre otac Reginatov kod Trevisa (Fonte Alto) i sinu ostavi kućerinu!

U tipično američkom stilu, Binkley je odmah našao "žrtvu" u obliku izvanrednog slovenskog klavirskog trija braće Lorenc i prodao im ovu polusredjenu kuću, kod koje imovinski odnosi nikada nisu bili do kraja riješeni... Niz godina kasnije, ja sam već godinama živio u inozemstvu, braća Lorenc su me molila da im pomognem jer su ih lokalne vlasti mjesta Buje htjeli protuzakonito izbaciti iz kuće, koju su uredno platili i dvadesetak godina održavali. Ja sam sve šta je bilo u mojoj moći napravio i potpisao ali neznam kakav je bio krajnji ishod ove talijansko - istarsko - američko - slovenske epopeje...

Tijekom sezone 1969/1970 ja sam uglavnom po noći vježbao sopran gambu (koju sam 2010 poklonio Muzičkoj akademiji u Zagrebu a danas je koristi jedan od zagrebačkih ansambala Rane glazbe, Minstrel) jer sam u to vrijeme istovremeno svirao puno radno vrijeme u Simfonijskom orkestru RTZ, kasnije orkestru Zagrebački Simfoničari RTZ i studirao zadnju godinu viole pri Muzičkoj akademiji) te pravio različite eksperimente sa prvim postavama budućeg ansambla Universitas Studiorum Zagrabiensis. On je u to vrijeme mjenjao nekoliko imena, dok se nisam odlučio dati mu ime prvog zagrebačkog sveučilišta USZ, osnovanog 1669... Sa članovima Studija iz Minhena dogovorili smo da ćemo u ljeto 1970 u Grožnjanu napraviti jedan "interni", zatvoreni, seminar sa pola Studija, dakle sa Sterling Jonesom i novim pjevačem, kontratenorom Richardom Levittom. Ovaj seminar napravili smo (po posljednji puta) na modernim instrumentima, dvije viole i dva violončela, uz sudjelovanje našeg tenora (Mladen Katanić, u to vrijeme student solo pjevanja moje majke Nade). Pri kraju ovog seminara odsvirali smo i naš prvi koncert, poznat kao koncert brojki... Najme, kako je za sve nas engleska glazba za konsort gambi (engl. Consort of viols) bila totalno nepoznata novost, svako toliko bi se netko od kolega "izgubio" pa bih ja izvikivao dolazeće brojeve taktova gdje bi se mogli "naći"... Neovisno o tome, posljednji dan tog drugog ljetnog susreta u Grožnjanu, imali smo i naše prvo snimanje za radio Zagreb, pri kojem je sudjelovao i jedan gost, poljski blokflautist Michal ...

U jesen 1970. nabavili smo zahvaljujući zajmu dobivenom od Muzičke omladine Hrvatske i druge dvije viole da gamba; još jednu tenor i jednu bas gambu. Ovaj zajam smo otplaćivali koncertima po školama u Zagrebu i okolici. Dobra kolegica moje majke, prof. Truda Reich, iznenadila me lijepim poklonom darovavši mi svoje barokne blokflaute (sopran i alt) i tako sam za početak samo ja a kasnije malo pomalo i ostali kolege i kolegice krenuli smjerom multiinstrumentalizma...

Osim za Muzičku omladinu, ansambl USZ (prvi sastav bio je dosta stabilan; ja i Rado Lisak viole odnosno sopran i alt gambe, Dobrila Berković (kasnije - Magdalenić) tenor i Dražen Maretić, bas gamba) ubrzo je po prvi puta nastupio na zagrebačkom Gornjem gradu (koji će kasnije postati centralno mjesto našeg koncertnog i pedagoškog djelovanja), u okviru festivala Dani hrvatske glazbe te za studente zagrebačkog sveučilišta. Bilo je to vrijeme poleta i nade da bi se (zahvaljujući nastojanjima dr Savke Dabčević-Kučar i ostalih političara tzv. Hrvatskog proljeća) ne samo u Hrvatskoj nego i u čitavoj Jugoslaviji moglo nešto pokrenuti u smjeru više demokracije i pravednijih odnosa i omjera tko šta daje a tko od toga ima nekakve koristi. Kako je sve to završilo i kakve posljedice je imalo na daljnji razvoj je dobro poznato... U mojem slučaju bilo je zanimljivo da sam početkom 1971 prvo dobio putovnicu i po prvi puta posjetio London (tamo se sreo sa niz kolega, već poznatih i priznatih ranoglazbenika) a kratko nakon toga dobio poziv za vojsku koji me na godinu dana izbacio iz normalnog života i vrlo uspješnog početka karijere sa ansamblom i "šire"...

Premda u nikakvoj kronološkoj (ali ipak vrlo bitnoj ranoglazbenoj) vezi sa mojim prvim boravcima u Grožnjanu, stoji i moj treći i dulji boravak tamo. Slučaj je htio da u tom gradiću nekoliko mjeseci živim i “djelujem” (ovo je dio tipične komunističke fraze “živi, radi i d/j/eluje”) u vrijeme mojeg kratkotrajnog radnog odnosa pri Muzičkoj omladini Hrvatske, na poslovima Centra i u pripremama za svjetski kongres ove organizacije u Zagrebu 1978 godine. Prilikom ljetnih tečajeva u Grožnjanu iste godine upoznao sam i sprijateljio se sa mađarskim lutnjistom Andrasom Kecskesom, preko kojeg sam kasnije (1982) došao u kontakt sa Reneom Clemencicem i od 1983 do 2004 djelovao u njegovom bečkom ansamblu RG, Clemencic Consort. Moj RG put u Grožnjan me odveo i četvrti puta; u rujnu 1981 moja tadašnja supruga Mira Valenta i ja radili smo na dva različita seminara, Mira je imala glavnu ulogu u pripremama i izvedbi srednjovjekovne igre “Belle Ydoine” a pod vodstvom francuskog ansambla Perceval (Guy Robert i dr.) a ja sam pod vodstvom Boba Hadawaya, zajedno sa kolegom muzikologom Zdravkom Blažekovićem, radio na dovršenju ranobarokne harfe (tzv. “arpa doppia”), koju do danas u Zagrebu svira kolegica Marija Mlinar.

Prošle jeseni, prilikom kratkog posjeta Grožnjanu, palo mi je na pamet da bi to bilo zasigurno najljepše i najlogičnije mjesto za proslaviti moju 50. obljetnicu bavljenja Ranom glazbom. Odmah sam poslao (za svaki slučaj u dvije kopije; jednu direktno na Centar u tom gradu, drugu na Glazbenu omladinu Hrvatske u Zagrebu) moju ponudu da ovog ljeta tamo bez ikakvog honorara održim seminar na temu obje Lire, da braccio i da gamba - nažalost bez ikakvog odgovora, čak niti onog negativnog, što bi već i minimalna pravila dobrog ponašanja nalagala. Ali šta je tu je, samo jedna potvrda više da nitko nije prorok u vlastitoj zemlji.

RG USPOMENE BR. 3, ANSAMBL "UNIVERSITAS STUDIORUM ZAGRABIENSIS" i dr.
1972 - 1983

Po povratku iz vojske (koju sam "odradio" 1000 km od Zagreba, u crnogorskom mjestu Danilovgrad u blizini ondašnjeg Titograda a prijašnje i sadašnje Podgorice) čekalo me nekoliko neugodnih iznenadjenja. Ansambla je nastavio održavati školske i neke normalne koncerte jer je na moje mjesto uskočila kolegica flautistica Vesna Trinajstić (iz Rijeke kao ja i Dražen Maretić) ali su odnosi unutar ansambla bili dosta loši pa sam se odmah morao odlučiti zamjeniti jednog od kolega (sa čime je počela prilična fluktuacija stalnih i povremenih članova i suradnika ansambla...). Druga neugodnost bila je političkog značaja; kako smo mi u vrijeme još toleriranog Hrvatskog proljeća često nastupali za studente i čak od Saveza studenata dobili neka sitna sredstva, morali smo nekakvoj od partije dirigiranoj komisiji dokazivati da se nismo "ogriješili" nego ostali pravovjerni dakle bar formalno odani ideji tzv. "bratstva i jedinstva"...

Slijedećih godina, 1972 i 1973, nastupali smo dosta često te osim pravih koncerata rane glazbe (naš prvi ciklus koncerata RG na zagrebačkom Gornjem gradu održavao se u Povjesnom muzeju Hrvatske - iste programe bi zahvaljujući dugogodišnjoj suradnji sa dr Nikšom Gligo gotovo redovito ponavljali za studente u Muzičkom salonu Studentskog centra) na festivalima poput Dana hrvatske glazbe, Muzičkog Biennala (suvremene glazbe) Zagreb, na svečanom otvorenju nove koncertne dvorane V. Lisinski i dr.

Od samog početka akcent je, osim na engleskoj glazbi za ansambl gambi, bio na ranoj hrvatskoj glazbi.

Nakon povratka iz vojske (gdje sam brojne noći na dežurstvima proveo prevadajući sa engleskog na hrvatski knjigu G. Reesea Music of the Renaissance...) ja sam nastavio sa pisanjem članaka, kritika i emisija na temu RG a sa ciljem popularizacije iste. U početku za Školski radio i TV te za prvi program radija, a kasnije niz godina u nekoliko ciklusa i za kulturni, "elitni", treći program radija. Pa eto da odmah opovrgnem navodni "elitizam" ovog programa kao i mojih emisija; nakon šta sam već niz godina živio u Beču, jedne večeri stignem u ZG i sjednem u Taxi. Riječ po riječ i dodjemo na to da sam glazbenik koji već neko vrijeme živi u Austriji, našto me taksist upita: "Ma znate li vi šta je s onim mladićem čudnog imena, mislim Pomikalo ili slično? Ja sam vozeći navečer redovito slušao njegove emisije o ranoj glazbi, kojih od nekog trenutka više nije bilo?" "E pa to sam ja!" kažem ja njemu. Ko mi hoće vjerovat tko ne nije bitno; ovo mi je bila jedna od najdražih i najvrijednijih "kritika" mogeg rada, mogeg pisanja! Tijekom tog dijela moje "karijere" doživio sam od kolega (uhljebljenih) glazbenih urednika da bi kritizirali jezik mojih emisija jer da su navodno pisane pre "normalno", previše svakome "razumljive", na šta bi ja takvima odgovorio da im kao prvo zahvaljujem na komplimentu a kao drugo ako žele da tekstovi budu "filozofski" neka si nadju nekog "filozofa" glazbe.

U proljeće 1973 dogodila se u mojem privatnom životu važna promjena koja je u niz slijedećih godina imala i odsudnog utjecaja i na moj profesionalni život. Upoznao sam svoju prvu suprugu Maju rodnom iz dalmatinskog Zadra (dvostruka "bodulica"; po majci sa otoka Krka a po ocu, doktoru Marijanu Karloviću, iz mjesta Čeprijska sa otoka Ugljana). Rodjen na moru, u Rijeci, odgojem Zagrebčan, ja sam zahvaljujući mojoj majci oduvijek obožavao More i svakog ljeta redovito boravio u Dalmaciji (često u Zadru, Splitu, na Hvaru i u Dubrovniku) tako da je najprirodnije šta se moglo dogoditi bilo da postanem zadarski (ugljanski) zet i ubrzo iste 1973. godine i član Umjetničkog savjeta tada Muzičkih večeri u Donatu, zajedno sa prof. Milkom Kelemenom, jednim od najznačajnijih hrvatskih suvremenih skladatelja. Pokojna Maja je u svakome pogledu odigrala vrlo bitnu ulogu i

dala mi ogromnu i neprocjenjivu pomoć tih godina (1973 - 1980) - kako u mojem privatnom, tako i u onom profesionalnom životu, karijeri.

Već, u ljetu 1974, ansambl USZ je djelom potpomogao novu, ranoglazbenu, programsku orijentaciju MVD i na njima nastupao skoro svakog ljeta do mojeg odlaska u Austriju 1983. Tamo smo ponovno nastupili sa našim bečkim ansamblom "Lyra" 1989, a ja kao solist 2002. godine. Između ostaloga, ja sam dao ideju da se u Zadru pokrene neka vrst festivalskog ansambla pod imenom "Fridrik Grisogono" (po uglednom zadarskom humanistu, filozofu i teoretičaru glazbe) a zadarska tvornica Polikem dala je potrebna sredstva kojim su kupljeni rani duhački instrumenti, tri šalmaja (preteče oboe) i četiri trombona. Ovaj ansambl je djelovao pretežno u Zagrebu, nastupajući zajedno ili naizmjenično sa USZom, a preko ljeta u Zadru i drugdje.

Ovdje uskoro počinju i razni problemi unutar i oko oba ansambla te u vezi sa MVD i Zadrom. Ti problemi bili su dijelom subjektivne ali i objektivne naravi. Najvažniji problem sam bio ja sam, moja nesigurnost i prgavost šta je svako toliko rezultiralo sa svađama i mijenjanjem sastava obaju ansambala. Tome dolazi moja istinoljubivost i manija da ako je ikako moguće tražim i nadjem čim opasnije, čim utjecajnije, protivnike. A njih je uvijek bilo i na pretek... Na taj način sam ne jednom sebi iz meni sklonih ljudi napravio neprijatelje te onemogućio razvoj nekih ideja ili suradnje.

Jedan od "najboljih" (ili najnepotrebnijih...) primjera je početak i prestanak moje suradnje sa pokojnim kolegom, austrijskim flautistom prof. Theom Tabaka. Na samom početku moje ranoglazbene karijere sa ansamblom USZ, on mi je ponudio da ujedinito snage sa njegovim (već postojećim) ansamblom Musica Antiqua te da nam oni čak posude i dio njihovog (u stvari njegovog privatnog) instrumentarija. Tako smo na primjer neko vrijeme imali na posudbu njegovu violu da gamba i svako toliko mali čembalo. Mlad lud, jarac po znaku rođenja i prgav po genima, ja sam u jednom trenutku počeo sumnjati da je Theov glavni cilj zapravo kontrola potencijalne "konkurencije" i tako je vrlo brzo naša suradnja neslavno i bez ikakvog valjanog razloga završila. K tome, upravo zahvaljujući Theu došao sam u kontakt sa dva austrijska specijalista RG, graditeljem gudačkih glazbala prof. Peterom Kukelka i graditeljem povijesnih manjih orgulja Romano Zölsom, sa kojima sam često bio u kontaktu narednih godina kao i nakon preseljenja u Austriju.

Usprkos mojeg nezahvalnog i tipično "balkanskog" ponašanja, Theo Tabaka je više puta kad god je to bilo moguće kao voditelj Austrijskog kulturnog centra u ZG potpomogao moje projekte te između ostaloga bio i indirektno "odgovoran" da dodjem u kontakt sa Reneom Clemencicem i njegovim Consortom.

Kad smo već kod "posipanja glave pepelom"; sjećam se dobro kada mi je jedan od (ne tako malobrojnih ljudi, kako mi se u ono vrijeme često činilo...) koji su svesrdno pomagali moje prve i druge RG korake, Ladislav Šaban (profesor na zagrebačkoj Muzičkoj akademiji i zaslužni hrvatski muzikolog), jednom zapitao: dragi Igore, zbog čega Vi imate toliko neprijatelja? Ja u to vrijeme, narafski, nisam imao pojma zašto...

1974 i 1975 godine ansambl USZ je snimio jedan samostalni LP, "Renesansne svečanosti" te sudjelovao u snimanju filmske glazbe za povijesni epos Vatroslava Mimice "Seljačka buna M. Gubca", koji izašao i kao LP. Oba albuma snimljena su i izdana od strane ondašnjeg Jugotona. U isto vrijeme pada pokretanje našeg vlastitog ciklusa koncerata RG u prostorima zagrebačkog Gornjeg grada "Rana glazba na Griču"; u početku u Malom lapidariju Turističkog društva Gornji Grad i crkvi sv. Marka, kasnije u Atelieru Ivana Meštrovića. U slijedećim godinama te sve do našeg odlaska u Austriju, u

okviru ovog ciklusa oba moja ansambla izvode niz premijernih programa, naizmjenice sa gostovanjima solista i ansambala iz drugih glazbenih centara bivše Jugoslavije te inozemstva (u suradnji odnosno uz pomoć nekoliko stranih kulturnih centara u ZG; austrijskog, britanskog, francuskog, talijanskog i njemačkog). Na taj način dolazi i do naše i moje višegodišnje suradnje i prijateljstva sa kolegama kao što su to bili Jean Belliard, Nella Anfuso, Bernard Thomas, Andrew Parrott, Romano Zoells i dr. Od ljeta 1976 ansambl USZ počinje seriju svojih koncerata i turneja po inozemstvu te tako do 1983 nastupa u Francuskoj, Italiji, Njemačkoj, Belgiji, V. Britaniji i bivšem S. Savezu (dvaput). Od 1976 nadalje pokrenuli smo i neku vrst škole za rana glazbala, povijesne plesove i pjevanje u okviru Društva za njegovanje glazbene baštine i povijesnih prostora, također na drevnome Griču. 1974/75 ja boravim na nekoliko seminara RG u Belgiji i Nizozemskoj te stipendiji u Danskoj; 1978/79 te 1980/81 na dvije stipendije u Francuskoj gdje studiram muzikologiju pri pariškoj Sorbonne, kopam po raznim arhivima te počinjem svoju solističku djelatnost i suradnju sa nekoliko francuskih ansambala RG.

Za preživjeti, ja sam tih godina više puta odlazio i vraćao se natrag u orkestar Zagrebački simfoničari RTZ, svako toliko djelovao kao tzv. slobodni umjetnik, malo u Prosvjetnom saboru Hrvatske te u Muzičkoj omladini Hrvatske, čak neko vrijeme u Centru MOH u Grožnjanu...

4.ZAHVALNOST 1:

U mojem životu, barem od početka glazbenog školovanja pa nadalje, gotovo da nikada nije postojala granica između privatnog i onog profesionalnog dijela pa je tako, naravski, bilo i u mojoj Ranoglazbenoj (RG) karijeri...

Premda sam neke drage ljude (koji su mi u većoj ili manjoj mjeri pomogle na mojem RG putu, u mojem razvoju te time pridonijeli i uspjehu naših ansambla, svih naših i mojih projekata) na drugom mjestu već spominjao, htio sam to ovdje još jednom i to čim cjelovitije napraviti. Ovo se prije svega odnosi na ljude iz moje Domovine Hrvatske. U drugom "izdanju" mojih Ranoglazbenih uspomena spomenuti ću niz nezaboravnih osoba, kolega i prijatelja iz inozemstva, kojima također dugujem moju veliku zahvalnost.

Na samom početku stoji, naravski, moja majka prof. Nada Pirnat - Pomykalo (moj otac Ferdo, već iz jasnih bioloških razloga, također...) kao i nekoliko njenih kolegica i kolega ili dobrih poznanika, kao na primjer prof. Truda Reich i prof. Ladislav Šaban. Dodajem i nekoliko mojih nastavnika, koji su direktno ili indirektno odigrali izvjesnu ulogu na tom putu: profesori Martin Barić, Rudolf Matz, moj ujak Zvonimir Pomykalo, Daniel Thune i Ladislav Miranov. Od kolega muzikologa ne zaboravljam doktore Dragana Plamenca, Jerka Bezića, Koraljku Kos, Ivu Supićića i Marijana Grgića. Posebno mjesto i ulogu ima dr. Lovro Županović: premda smo se potpuno razilazili u osnovnom pitanju izvodilačke prakse RG (pitanje kojeg danas više nitko niti ne postavlja, smije li se vokalna glazba renesanse i ranog baroka izvoditi i instrumentalno ili barem u kombinacijama glasa/ glasova i instrumenata ili isključivo "a cappella"...) on je mene kao i sve ostale kolege "Ranoglazbenike" zadužio svojim neumornim i ogromnim muzikološkim radom te brojnim izdanjima Rane hrvatske glazbe.

Slijede drage i u mojem privatnom i profesionalnom životu tih prvih (i drugih...) godina izuzetno važne osobe bez čije ogromne pomoći, ljubavi i razumijevanja ništa ne bi bilo moguće: prije svega moja prva i nikad zaboravljena niti prežaljena pokojna supruga, rođena Zadranka, Maja Karlović - Pomykalo i njezini roditelji, moja druga supruga Splićanka Mira Valenta, koja je svoju RG karijeru započela još kao studentica arhitekture i član Društva na Griču, nastavila je u okviru Universitas i dva "Menestrela 20. Stoljeća" te zajedno samnom 1983. preselila u Beč. Tamo smo kao prvo osnovali "Duo Pomykalo", iz kojega se 1986. upravo na Mirinu inicijativu rodio "Ensemble Lyra Wien", a ona je usporedo sa time niz godina izuzetno uspješno djelovala i kao vokalna solistica bečkog "Clemencic Consorta".

Rado se i sa zahvalnošću sjećam i moje višegodišnje suradnje i prijateljstva sa nekoliko kolega, danas vrhunskih hrvatskih muzikologa, koji su u svojim mladim danima svirali u mojim ansamblima USZ, Fridrik Grisogono odnosno Lyra Wien ili na drugi način tu djelatnost pomogli: doktori Stanislav Tuksar, Ennio Stipčević (koji je svojim muzikološkim i izdavačkim radom postao dostojni "nasljednik" pokojnog Lovre Županovića!), Katarina Livljanić, Dujka Smoje, Hana Breko Kustura i Nikša Gligo.

Iz mojih radio, TV i filmskih dana moje lijepo sjećanje i zahvalnost zaslužuju kolegice i kolege urednici Ana Urukalo, Mirjana Paladin, Eva Sedak, Branko Polić, Juraj Gracin i filmski režiser Damjan Slijepčević. Sa nekima od spomenutih, poput dr Grgića, Polića i Gracina, sam niz godina uspješno (premda ne bez problema i trzavica - dijelom i mojom "zaslugom"...) suradjivao i u okviru ondašnjih zadarskih Muzičkih, danas Glazbenih Večeri u Donatu. Sa velikim žaljenjem moram ustanoviti da od svog tog truda, znatnih materijalnih sredstava koje su grad Zadar i Republika Hrvatska dugi niz godina ulagali u tu jedinstvenu i međunarodno afirmiranu i vrlo uglednu manifestaciju, danas nije ostalo ništa osim sjećanja... Posljednjih godina u mom lipom i dragom Zadru je definitivnu pobjedu odnijela ona glazbeno - kulturna struja kojoj je Rana glazba oduvijek bila "trn u oku" te se tako ovaj festival vratio tamo gdje je bio prije "nas" daleke 1974. godine i opet postala jedna od desetak sličnih ljetnih manifestacija uzduž Jadranske obale... Da me netko nebi krivo interpretirao; premda već 36 godina živim u inozemstvu dovoljno dobro poznam i pratim što se događa u kulturi moje Domovine pa tako i dragog mi Zadra i čitave Dalmacije. Za razliku od "bezičnog" ljetnog festivala Zadar ima vrlo bogatu i kvalitetnu normalnu koncertnu sezonu, koju na visini drže upravo njegove "domaće" i mlade glazbene snage; dovoljno je spomenuti već i ime izvanredne pjevačice Nele Šarić...

Tu je i niz dragih kolegica i kolega glazbenika, vokalnih solista i instrumentalista (koji su nastupali sa našim ansamblima ili na drugi način bitno pomogli njihovo djelovanje) kao što su: austrijski flautist, naturalizirani Zagrebčan, kolega prof. Theo Tabaka (prvi pravi pionir Rane glazbe u Hrvatskoj i u bivšoj Jugoslaviji), vokalni solisti Marijana Delač Samuda, Dubravka Zubović, Rahelka Burzevska, Mladen Katanić, Josip Novosel i Ive Pincetić, lutnjisti Alojzije Seder i Mario Peručić, gambisti Stanislav Tuksar, Tibor Kuti, Mihail Canev, Dobrila Berković - Magdalenić, Radoslav Lisak i Dražen Maretić, harfistice Rajka Dobronić Mazzoni (zahvaljujući njevoj sjestri, dr. Ljilji Dobronić, direktorici Povijesnog muzeja Hrvatske, naš je ansambl tamo održao svoj prvi ciklus koncerata na zagrebačkom Gornjem Gradu, 1972/73), Marija Mlinar i Paula Uršič, svirači duhačkih instrumenata Ennio Stipčević, Mladen Požgaj, Konstantin Iskra i Ivan Potočnjak, sviračice cembala Ranka Pancer, Višnja Mažuran te udaraljki Igor Lešnik. Bilo je tu još i nekoliko kolegica i kolega vokalnih solista te svirača duhačkih instrumenata čijih imena se ili ne sjećam ili samo djelomično - osjećaj zahvalnosti ostaje... Neki od ovih dragih ljudi nisu, nažalost, više među nama: hvala im, slava im i neka im duša počiva u miru!

Naravno, tu ulaze i oni kolege, prijatelji i suradnici koji u našim izvedbama nisu imali glazbenu nego druge važne uloge kao na primjer graditelji instrumenata, glumci, recitatori, koreografi, kostimografi i sl.: Branko Grđan (dugogodišnji solist folklornog ansambla "Lado" i graditelj tradicijskih žičanih, gudačkih i duhačkih glazbala), Martin Glavaš (svirač i graditelj istarskih tradicijskih duhačkih instrumenata miha, sopila i šurli) iz Pule, Alojzije Seder (graditelj modernih i ranih trzalačkih i gudačkih glazbala, pedagog gitare i gradnje instrumenata), glumac Miroslav Supanc, koreograf Tihana Škrinjarić i kostimograf Ika Škomrlj.

A kako zaboraviti drage prijatelje Veru i Daniela Simonin bez čije ogromne pomoći ansambl USZ ne bi nikada došao do svoje prve inozemne turneje po crkvama i dvorcima Francuske, 1976?

Tu su također dr. Milan Arko, dugogodišnji predsjednik našeg Društva za njegovanje glazbene baštine i povijesnih prostora, gospodja Dežman, moja susjeda iz Medvegradske ulice, koja mi je poklonila tzv. gitarsku lutnju a ja je kasnije poklonio Ivici Kišu te tonski majstor i dragi prijatelj Žarko Nikin, koji je u niz navrata, između godina 1973 i 1983 (a na izvjestan način i nakon mojih solističkih koncerata u Domovini, 2002.), izuzetno kvalitetno snimao i time zauvijek sačuvao od zaborava studijske ili koncertne snimke ansambla USZ.

Ovo posljednje je tim važnije, jer smo ja i oba ansambla dio tih godina bili u sukobu sa političkim i od partije kontroliranim pojedincima i strukturama na radiju i u kulturi općenito. Smetalo im je što održavamo koncerte po crkvama, u našim programima u zemlji i u inozemstvu uporno izvodimo hrvatsku duhovnu i svjetovnu Ranu glazbu te "predobro" surađujemo sa niz zapadnih dakle "kapitalističkih" kulturnih centara u bivšoj Jugoslaviji... Ukratko, bili smo stavljeni na "indeks" ili naprosto ignorirani i gurnuti u kulturni "underground". Ne jedput otvoreno su nas i javno preko novina napadali i kritizirali te svako toliko prijetili oduzimanjem dotacija i slično.

Na kraju, "last but not the least", rado spominjem niz kolega iz raznih kulturnih i organizacionih institucija poput Ateliera Ivan Meštrović (prije svega, kustos prof. Vesna Barbić!), Turističkog društva Gornji grad (gdja Eva i Davor Halić), Muzičke omladine Hrvatske (najviše od svih prof. Tonči Dolički ali i niz drugih...), Koncertne direkcije Zagreb, Estrade, ondašnje Interesne zajednice kulture (Miro Križić, Zdravko Đerek, Antun Cello Cega i drugi), nekoliko fotografa kao na primjer ing. arh. prof. Ivica Kiš sa kojim me tih godina vezalo ne samo prijateljstvo nego i suradnja: u programu Menestrel 20. Stoljača on je izvodio svoje vlastite skladbe, šansone poput one zaista legendarne "Kaj god bluz"...

Osim svega što sam naveo i niza osoba koji su mi, svaka na svoj način i nekom trenutku, pomogle na mojem RG putu, tih je godina (baš kao i kasnije u "stranom svijetu"...) bilo puno druženja sa ljudima kojima se netrebam posebno zahvaljivati jer smo jedni drugima istovremeno davali i opet natrag dobivali "good vibes"... Svim tim druženjima bilo je zajedničko da su skoro uvijek imala neke veze sa Majinom i mojom (a kasnije isto tako, Mirinom i mojom) glavnom preokupacijom: Ranom glazbom i našim koncertima. Rado se sjećam ljudi poput Kreše M. i njegove ondašnje djevojke, Veljka B., Višnje K., te niza Majinih prijatelja i prijateljica likovnih umjetnika, sa kojima sam se i ja uvijek rado družio.

Ovakove i slične reminiscencije daju mi ujedno mogućnost - iz ove "daleke" perspektive - ustanoviti da suradnja samnom (ponekad već ni druženje samo...), što zbog mog prgavog karaktera, što zbog neke "ravnolinijske" putanje prema kratkoročnim (one dugoročne bih upravo iz tog razloga svako-toliko previdio...) ciljevima ali i neke moje unutrašnje "vizije" samo meni jasne, nije bila nimalo laka. To sve skupa često je, kao što sam već spomenuo, dovodilo do razmimoilaženja i sukoba sa niz osoba... Tako su mi neke od njih u pojedinim trenucima mog RG kao i privatnog životnog puta bile vrlo bliske, pravi prijatelji - gotovo obitelj - da bi kasnije (iz subjektivnih ili objektivnih razloga) sa njima izgubio svaku vezu, što mi je naravski danas jako žao!

Kada se netko u svojoj 73.oj godini pokušava sjetiti događaja i ljudi od prije tridesetak do pedeset godina, neka mu bude oprošteno ako je nekoga od tih brojnih ljudi; rodbine, prijatelja, kolega, suradnika i poznanika slučajno zaboravio ... Svakome, tko me sjeti te upozori na ovakove propuste i male nepravde, biti ću naravski vrlo zahvalan!

USPOMENE BR.5, RANA GLAZBA NA GRIČU, DRUŠTVO I SL.

Gotovo od samog početka nastupanja, naš je ansambl pokušavao nanovo oživljene, zaboravljene, zvukove RG i njenog instrumentarija spojiti sa povjesno i arhitektonski odgovarajućim prostorima. Već 1971. po prvi put nastupamo na zagrebačkom Gornjem Gradu (Griču) u Mjesnoj zajednici G. grad i kao jedni od gostiju u Turističkom društvu "G. Grad", koje će od 1974. postati naša "baza" - kako za održavanje koncerata tako i od 1976/77 nadalje za djelatnost naše male škole RG, "Društva za njegovanje glazbene baštine i povijesnih prostora". Dosta rano "otkrivamo" i posebnu akustiku i (pseudo ali vrlo sugestivnu) srednjovjekovnu atmosferu crkve sv. Marka.

U sezoni 1972/73 imamo i prvi ciklus od pet koncerata u Povijesnom muzeju Hrvatske, vidi u prilogima. Ne sjećam se više kojim slučajem, odnosno zahvaljujući čijoj inicijativi i pomoći, dolazimo u kontakt sa gdjom Evom, tajnicom Turističkog društva "G. Grad" i počinjemo tamo od sezone 1974/75 održavati naš vlastiti ciklus koncerata RG pod imenom "Rana glazba na Griču" (RGNG), prvenstveno u tzv. Malom Lapidariju i Salonu a u ljetnim mjesecima i u prostranom dvorištu istog društva.

Tijekom svih tih devet godina u okviru ciklusa nastupili su osim oba naša ansambla "USZ" i "F. Grisogono", članovi "Društva", kao solisti; pokojni Tibor Kuti (violončelo i viola da gamba) i ja sa mojim srednjovjekovnim programom "Menestrel 20. stoljeća" (koji kasnije, uz Mirino sudjelovanje, postaje "Menestrelima 20. st."), duo "Musica Duorum" (Kuti - Pomykalo), kao gosti iz zemlje ansambl "Renensans" iz Beograda, "Ljubljanski Baročni Trio", Mitja Gregorač uz pratnju Pavle Uršič na harfi, Hubert Bergant orgulje (svi iz Slovenije).

Iz inozemstva gostuju "Camerata Panonica", "Gamerith Consort" i "Clemencic Trio" iz Austrije, duo Laszlo Andras i Andrasz Kecskes iz Mađarske, više puta (kao solist ili gost ansambla USZ) Jean Belliard i njegov ansambl "Guillaume de Machaut" iz Francuske, Nella Anfuso iz Italije te "The Clarkes of Oxenford" i "Tallis Scholars" iz V. Britanije.

Povremeno (posebno u slučaju nekih gostovanja) bi se koncerti ciklusa RGNG održavali u crkvi sv. Marka, Velikom Lapidariju i Povijesnom muzeju Hrvatske, čak i u dvorani HGZa u Donjem gradu.

U okviru već spomenutog "Društva" organizirali smo, osim koncerata ciklusa "Rana glazba na Griču", razne tečajeve i seminare. Već nakon prve godine rada, Alojzije (Seder, dugogodišnji lutnjist i svirač duhačkih glazbala u ansamblu "USZ", kasnije u ansamblu "Syntagma Musicum" - Zagreb, priznati pedagog gitare i naš najbolji graditelj modernih i ranih instrumenata) imao je studenticu lutnje Sonju, ja studenta gambe i vielle Krešu J. K tome su, pod "budnim okom" članova ansambala USZ i F. Grisogono, djelovali stalni kvartet (konsort) blokflauti, vokalni ansambl i grupa povjesnih plesova.

Moja prva supruga, pokojna Maja Karlović, i ja napravili smo u ljeto 1977. jedan probni seminar na temu srednjovjekovne glazbe (u vezi 300. godišnjice smrti Guillaume de Machauta) u kući njezine obitelji na otoku Ugljanu. Premda je ovo iskustvo bilo vrlo zanimljivo, kako nas je ono koštalo bitno više nego što smo zaradili (o našem organizacionom i stručnom angažmanu da i ne govorimo...) nismo ga više ponovili.

Jednog ljeta, zahvaljujući pomoći Zajednice za kulturu grada Zagreba, naše "Društvo" bilo je u mogućnosti poslati tri svoja člana na tečajeve gradnje povijesnih glazbala u austrijskom dvorcu Schloss Breiteneich. Kao konkretan rezultat toga oni su se kući vratili sa dulcijanom (renesansnim pretečom fagota) i poprečnom, traverso flautom, koje su sami napravili i kasnije često koristili pri koncertima "Društva" i oba naša ansambla.

I to je sve tako išlo relativno dobro, za potrebe koncerata grad ZG odobrio nam je i sredstva za nabavku sklopivih stolica (koje smo Maja i ja od 1978 nadalje prebacivali sa našom jednom Dianom i s time joj "sredili" amortizere...), dok se "na sceni" nije pojavio izvjesni drug Mito Zajović (partijski aparatčik, rodnom Crnogorac i partizan), koji je u to vrijeme već nekoliko godina "vedrio i oblačio" sa Turističkim društvom "Kaptol" te odlučio okupirati (po drugovima; "osloboditi") Gornji grad...

U njegove najveće zasluge ubraja se početak gastronomske "revitalizacije" Tkalčićeva ulice po sistemu "izvana gladac - iznutra jadać", politika koju su HDZ i drugi profiteri samo doveli do apsurd...

Preko noći Mito je kao prvo promjenio sve članove odbora društva (svaka sličnost sa nedavnim pokušajem da se od HGZ-a, najstarije i akustički najbolje koncertne dvorane u centru Zagreba, napravi luksuzni hotel, sasvim slučajna...) i izbacio nas, naš ciklus i naše "Društvo" doslovno na ulicu. Sjećam se da smo se bar jednom sa našom "djecom" (tako smo ih zvali od milja, premda su bili najviše desetak godina mlađi od nas samih...) našli u jednom od gornjogradskih parkova, a niz puta i u našem mini (36 kvadrata) stanu u Veslačkoj ulici; dok je pokojna Maja pušila cigaretu za cigaretom u kužini mi smo pjevali i svirali u jednoj sobi (od 16 kvadrata) i nadali se boljim danima...

I onda se u obliku "dobre vile", pojavila nezaboravna i draga gdja prof. Vesna Barbić, kustos Ateliera "Ivan Meštrović", i pozvala nas da našu cjelokupnu - koncertnu i pedagošku - aktivnost prebacimo u njenu instituciju, u Mletačkoj ulici. Tamo smo i ostali sve do Mirinog i mojeg odlaska u Austriju, 1983.

U prostorima Ateliera bili smo zaista kao "kod kuće" te tamo, osim koncerata, održavali predavanja, projekcije filmova na temu RG i redovite tečajeve učenja tehnike sviranja RG instrumenta, povijesnih plesova i slično.

Sva ta bogata, jedinstvena i pionirska djelatnost bila je moguća prije svega zahvaljujući nesebičnom radu svih kolega iz oba naša ansambala, financijskoj pomoći Interesne zajednice za kulturu grada Zagreba, kao i zahvaljujući pomoći raznih inozemnih centara/savjeta za kulturu u Zagrebu.

Britanski savjet za kulturu je godinama "vodio" u tom pogledu; osim gostovanja vokalnih ansambala "Clerkes of Oxenford" i "Tallis Scholars", jednom prilikom dobili smo na posudbu TV film "The Musical Instruments of the Middle Ages and the Renaissance" Davida Munrowa, osnivača i voditelja "Early Music Consort of London" (jednog od najboljih britanskih i europskih ansambala RG tog vremena) virtuoza na ranim duhačkim glazbalima i našeg prerano preminulog kolege. 1981 su seminar izvodilačke prakse vokalne i instrumentalne glazbe renesanse održali britanski specijalisti RG Andrew Parrott (muzikolog i dirigent ansambala "Taverner Consort") i Bernard Thomas (voditelj drugog vrlo poznatog britanskog ansambala, "London Pro Musica" - po kojemu je dobila ime i njegova RG izdavačka kuća), muzikolog, specijalist za rane duhačke instrumente i jedan od najvažnijih svjetskih izdavača RG.

Zahvaljujući pomoći francuskog kulturnog instituta došao nam je u goste kontratenor Jean Belliard, s kojim smo u okviru našeg ciklusa na Griču 1977 proslavili 300. godišnjicu smrti velikog francuskog skladatelja Guillaume de Machauta, potom ga 1979 imali kao gosta pri proslavi 10. obljetnice postojanja ansambala USZ, da bi ja (kasnih sedamdesetih i ranih osamdesetih godina prošlog stoljeća) održao niz koncerata po Francuskoj sa njegova dva ansambala; "Guillaume de Machaut" i "F. Couperin".

Zahvaljujući pomoći Austrijskog centra za kulturu i njegovog voditelja, prof. Thea Tabake, imali smo gostovanja austrijskih ansambala "Camerata Panonica", "Gamerith Consort" i "Clemencic Trio" a preko Talijanskog instituta nastupala je u Zagrebu već spomenuta pjevačica Nella Anfuso.

U vezi sa više puta spomenutim "Društvom" (čije puno, poduže, ime je glasilo "Društvo za njegovanje glazbene baštine i povijesnih prostora" a mlađi članovi su ga ubrzo preimenovali u ...povijesnih prostora...) moram vam ispričati o pravim razlozima njegova osnivanja. Ansambl "USZ" je gotovo od samog početka održavao neku vrst spontane, promičbene i pedagoške djelatnosti, jer smo i ja kao i neki od kolega često na početku koncerta i između pojedinih skladbi objašnjavali ono što u to vrijeme nije bilo samo po sebi razumljivo niti za studente muzikologije, o normalnoj publici bez obzira kojoj generaciji ili nivou obrazovanja pripadali, da i ne govorimo. Kao primjer: novinari "Večernjeg lista" (u kojem su redovito bili najavljivani koncerti našeg ciklusa) bi u slučaju programa originalne glazbe iz zbirke "Carmina Burana" prvo napisali da je ona iz 13. stoljeća, ali bi onda za svaki slučaj dodali kao skladatelja Carla Orffa, koji je uglazbio pretežito latinske tekstove ove zbirke 1937., kada se o postojanju originalne glazbe još nije znalo ništa!

Prilikom naše prve inozemne turneje u Francuskoj, u ljeto 1976, nastupali smo i boravili u nekim čarobnim i barem donekle obnovljenim dvorcima. Vrativši se kući jedne ljetne večeri, sjedimo tako Maja i ja zajedno sa našim tada dragim prijateljima Vesnom i Davorom na našem balkonu u Veslačkoj ulici. Mi im pričamo o divotama koje smo vidjeli i gdje smo sve svirali, a Davor će na to "ko iz puške": "pa imamo i mi tu u blizini neke dvorce..." Odveze nas Vesna autom u blizinu Velike Gorice i oni nam pokažu dvorac/ utvrdu Lukavec, obasjanu mjesecom... Mi ostali bez daha, ubrzo došli ponovno pogledati ga po danu i tada shvatili u kakvom je stanju ali i dobili "krila" da bi svakako trebalo pokušati sve i sva, dobiti ga na korištenje, obnoviti ga te u njemu održavati koncerte i tečajeve RG...

Sjećam se da smo zaista pokrenuli "brda", osnovali "Društvo", kontaktirali općinu V. Gorica, ja posjetio rođake koji su bili iz tog mjesta (mislim već tada dijela grada Zagreba?) te pokušao dobiti pomoć i sredstva od Interesne zajednice kulture grada Zagreba - od čega na kraju ipak nije bilo ništa, čak što više Mito nas je "izbacio" iz Turističkog društva "G. Grad"... Tim više me jako razveselila činjenica da je u novije vrijeme ovaj vrijedni spomenik naše kulture temeljito obnovljen te već niz godina služi za održavanje izložbi, koncerata i drugih priredbi!

Premda glavni cilj "Društva", dobivanje na korištenje dvorca Lukavec, nije ostvareno ono je niz godina vrlo upješno djelovalo; predsjednik mu je bio dr Milan Arko (u glazbenim krugovima tih vremena poznat i cijenjen kao autor glazbe na tekstove Miroslava Krleže iz djela "Balade Petrice Kerempuha") a Maja je svesrdno i vrlo uspješno djelovala kao tajnik "Društva".

Iz redova madrigalista ubrzo smo zapazili tada studenticu arhitekture, Splićanku Miru Valenta i dali joj da nastupi kao gost u jednom programu ansambla "USZ". Njen glas, muzikalitet i interpretacija (usprkos "trte" koju je sigurno imala...) bili su više nego uvjerljivi i tako je Mira prvo postala solistica ansambla (uz to prosvirala i nekoliko instrumenata poput prijenosnih orguljica, keltske harfe, organistruma ili Hurdy gurdyja - o udaraljka da i ne govorimo!) a nedugo poslije među nama se dogodila ljubav i u ljeto iste, 1980, godine ja sam napustio Maju i odlučio živjeti sa Mirom...

Na mojem solističkom koncertu u okviru festivala "Zagrebačko ljeto" 2002. ugodno su me svojim prisustvom, osim mojih nekadašnjih kolega iz ansambla USZ, Alojzija Sedera i Tibora Kutija, kao i mojeg nekadašnjeg prijatelja, suosnivača i dugogodišnjeg trenera karate kluba Tempo g. Ilije Iće Smoljenovića, iznenadili članovi nekadašnjeg "Društva", Krešo Mihelić i dvoje od moje (ranoglazbene) "djece"; Snježana Čelanović i Darko Guštak, supruzi koji su postali i ostali par upravo svirajući u kvartetu blokflauti našeg "Društva"...

Od tada sam ostao u kakvom takvom kontaktu sa svima njima (sa dragim Tiborom do njegove prerane smrti 2011) a na jednom od mojih posljednjih javnih nastupa, 2005 u dvorcu Mokrice, bilo je prisutno i još jedno moje ranoglazbeno "dijete", Nenad Rožić sa svojom obitelji; on je tada isto svirao blokflautu a za život zarađivao svirajući klavijature u jednom rock bendu.

Kao zaključak, gledajući unatrag, mislim da "sve nije bilo uzaludno" (da parafriziram jednog od mojih kolega i prijatelja, dr. Stanislava Tuksara) te da je sva ta bogata pionirska kulturna i (Rano) glazbena djelatnost ostavila nekog traga. Nije potpuno nestala niti u doba političkog mraka posljednjih godina prije Domovinskog rata, niti zbog ekonomske katastrofe nakon njega... Ranoglazbena scena (prvenstveno u gradu Zagrebu) cvjeta ponovno, zahvaljujući hvalevrijednom trudu nekoliko ansambala i solista a i na planu edukacije se stvari polako počinju mjenjati na bolje!

6. MONTEVERDI, SPLIT I VENECIJA...

U godinama od 1972 do 1983, osim već opisane RG djelatnosti (koncerti, predavanja, pedagoška djelatnost, članci, kritike i emisije) ja sam izabrao, aranžirao i skladao glazbu za niz crtanih, nekoliko kraćih i jedan igrani film, za televiziju te kazališta u Splitu i Zagrebu.

Zahvaljujući posredovanju kolege dr Nikše Gligo, 1980 i 1981 godine radio sam na dva "Splitska ljeta", kao savjetnik za rana glazbala maestra Nikše Bareze u pripremama za izvedbu opere "Orfej" Claudia Monteverdija, na Peristilu. Izvedba je slijedila ideju Nikolausa Harnoncourta iz Ziriške opere te je tako predstavljala neki kompromis između relativno stilski koncipirane kontinuo grupe (lutnja, čembalo, pozitif orgulje odnosno regal, bas gamba i moderna harfa) te tipičnog kazališnog orkestra, sastavljenog od modernih duhačkih (uz izuzetak blokflaute koju je svirao slovenski glazbenik, kolega Klemen Ramovš), gudačkih Instrumenata, povećeg zbora te opernih vokalnih solista sa uobičajenim vibratom...

Na moju preporuku za predstave su obje godine bili angažirani "Ljubljanski baročni trio" (u sastavu: blokflauta, čembalo i viola da gamba), splitski gitarist i lutnjist prof. Mario Peručić te austrijski graditelj orgulja Romano Zöls. Osim toga, maestro Bareza je prihvatio moju sugestiju da gudači iz orkestra pokušaju svirati bez vibrata i primjene artikulaciju koja odgovara rano baroknoj glazbi - posebno onoj plesnijeg značaja. Sretna okolnost bila je da su skoro svi (barem muški) članovi zbora HNK Split pjevali u raznim klapama pa im je kao objašnjenje kako pjevati Monteverdija bilo dovoljno reći: "Pjevajte kao da ste jedna velika klapa"...

Nesretna je pak okolnost bila da je (prve, 1980, godine) "genijalna" organizacija proba splitskog HNKa odlučila da odmah nakon premijere i prve reprize "Orfeja" zbor treba početi sa probama za slijedeću premijeru; Verdijeve opere "Simone Boccanegra"...I tako su prve dvije izvedbe zvučale čarobno da bi ona treća odnosno druga repriza ispala lakrdija ili kako su "fetivi" Splićani komentirali: "A judi moji šta je ovo, nije ovo Orfeo nego cirkus Orfei!"

Inače, duhači su pokušali na modernim (i puno glasnijim od ranih...) glazbalima svirati koliko god je bilo moguće decentnije, a vokalni solisti su bili vrlo heterogeni; od iritirajućeg vibrata kojim se odvibriraju i "švindlaju" brze pasaže, preko onih koji su imali neku ideju o pjevanju Monteverdija do onih koji su kao i u slučaju većine članova zbora imali klapsko iskustvo i time hotice-nehotice došli najbliže Monteverdijevom stilu.

Nakon prvog od ova dva izvanredna iskustva, 1980, ja sam u mjestu Poggio a Caiano blizu Firence, održao predavanje na temu izvodjačkog ansambla/orkestra Monteverdijevog Orfea u okviru jednog muzikološkog simpozija, kojim su rukovodili prof. Annibale Giannuario i pjevačica Nella Anfuso, sa kojom sam nedugo poslije suradjivao i održao nekoliko koncerata. Meni je u proljeće 1981. stigla iz Velike Britanije Lira da braccio pa sam je već nekoliko mjeseci kasnije predstavio na slijedećem simpoziju u Poggio a Caiano. Obzirom da je to odgovaralo temi Večeri u Donatu 1983., ansambl USZ je (u suradnji sa švicarskim kvartetom ranih trombona slovenskog kolege Branimira Slokara, mađarskim lutnjistom Andraszom Kecskesom i čembalisticom prof. Višnjom Mažuran) izveo program pod naslovom "Monteverdi i glazba njegovog doba".

Na ovom mjestu moram dodati jednu korekciju br. 4. mojih RG uspomena, "Zahvalnost 1", i ustanoviti da sam, zahvaljujući se nizu (i ne toliko bitnih...) kolega zaboravio to učiniti upravo u slučaju prof. Višnje Mažuran! Poznajemo se "sto godina", izvrsno smo suradjivali unutar ansambla "USZ", a Višnja mi je također bila od ogromne pomoći u vezi reguliranja mog radnog, umjetničkog, staža u mojoj domovini Hrvatskoj.

U vezi Monteverdijevog "Orfea"; 1994. Rene Clemencic pitao me za savjet u vezi kontinuo grupe koja bi mogla doći u obzir za tu operu i ja sam mu sugerirao Liru da gamba/ Lirone (premda se instrument ne spominje u originalnom izdanju) te tako sudjelovao u dvije izvedbe te izvanredne opere (pravim podnaslovom; favola in musica oliti glazbena bajka...) u venecijanskom kazalištu "La Fenice". Samo pola godine nakon toga ovo je kazalište izgorjelo gotovo do temelja i dugi niz godina čekalo na obnovu...

7. INSTRUMENTARIJ MOJIH ANSAMBALA TE GRADNJA RANIH I TRADICIJSKIH GLAZBALA SEDAMDESETIH I OSAMDESETIH GODINA I SVE DO DANAS...

Moram priznati da sam, što se ranih glazbala tiče uvijek imao priličnu sreću... Moje prve dvije viole da gamba kupio sam preko članova ansambla "Studio der Frühen Musik" iz Minhena, preostale dvije nabavljene su iz istog, njemačkog, izvora zahvaljujući pomoći Muzičke omladine Hrvatske, odnosno njenog tadašnjeg tajnika, prof. Antuna Doličkog.

Dvije barokne blokflaute ljubazno mi je poklonila gdja prof Truda Reich iz Zagreba, a gitarsku lutnju jedna susjeda iz Medvedgradske ulice, gdje sam niz godina stanovao. Iz moje "albanske" faze (kratko nakon povratka sa odsluženja vojnog roka, niz mjeseci izlazio sam sa jednom studenticom sa Kosova te od njezinih roditelja iz Peći dobio na poklon nekoliko albanskih tradicijskih glazbala) već sam posjedovao jedan *def* i *šarkiju* (u Bosni se ovo glazbalo zove *šargija* a na Bliskom Istoku poznato je uglavnom kao *Saz*) iz 1910. godine! Kao dragu uspomenu ova glazbala imam i danas i selim ih po svijetu...

Kada smo kasnije počeli dobivati povremene a onda i redovite godišnje subvencije od grada Zagreba (kasnije Interesne zajednice kulture) prvo smo nabavili jedan spinet, pa renesansnu lutnju (iz V. Britanije), kasnije komplet renesansnih blokflauti i krumhorna (prvi su bili od firme Moeck, Celle, a drugi od graditelja Günthera Körbera - u oba slučaja iz Savezne republike Njemačke) i t.d. Zahvaljujući dragom profesoru i našem dobročinitelju Ladislavu Lacku Šabanu, dobili smo neko vrijeme na korištenje jedne predivne pozitiv (komorne) orguljice, koje je napravio poznati zagrebački graditelj orgulja Ivan Faulend Heferer. S tim (relativno velikim i teškim) instrumentom putovali smo u "couchette" do Ohrida, zbog koncerta u crkvi sv. Sofije, a orguljice je svirala zagrebačka čembalistica Ranka Pancer (u ono vrijeme crtica Tuksar).

Boraveći na prvom seminaru Studija iz Minhena u Grožnjanu 1969., izmedju ostaloga sam napravio primitivne nacрте sa mjerama sva tri gudačka instrumenta ovog ansambla; srednjovjekovnih *vielle* i *ribeke* te dalmatinske *ljerice* (oblikom i načinom sviranja identična srednjovjekovnoj "lyri"), sanjajući kako ću jednog dana ja sam ili netko drugi ta glazbala i napraviti.

1973, u vrijeme moje ženidbe sa pokojnom Majom Karlović iz Zadra (vidi na drugim mjestima više puta, posebno u vezi sa Muzičkim večerima u Donatu, Ranom glazbom i "Društvom" na Griču), to se konačno i ostvarilo zahvaljujući dragom kolegi Branku Grđanu, tada solisti folklornog ansambla Hrvatske LADO i vrsnom graditelju duhačkih, gudačkih i trzalačkih tradicijskih instrumenata. Branko je pri gradnji svojih (gudačkih i trzalačkih) glazbala rabio vrlo pametni sistem; za male pare kupio bi stare, (skoro pa raspadnute) klavire, pijanina i sl. te za najbitniji dio svojih glazbala (tzv. rezonantnu dasku ili zvučnicu) - njihovu "dušu" - koristio vrlo kvalitetno i suho drvo staro i preko stotinu godina! Kad su sva tri moja instrumenta bili gotovi, premda "ispod čekića" bili su zapravo već "stari" stotinjak godina, a to se stvarno i čuje...

Niz puta, prvo u Domovini, kasnije poslije koncerata srednjovjekovne glazbe sa Clemencicem i drugima, ljudi bi dolazili i pitali gdje sam našao instrument ovako lijepog timbra (OK, moram skromno dodati da je i moj poseban način sviranja i virtuoзитet na tim instrumentima vjerovatno igrao izvjesnu ulogu :)) i da li ga se može naručiti. Ja sam više puta pokušao ali Branko je bio izuzetno pošten čovjek, kojem nikada nije bilo stalo isključivo do brze zarade i profita, pa je to uvijek odbio uz objašnjenje da je on graditelj tradicijskih glazbala i da je uspjeh sa mojim instrumentima samo sretna slučajnost i ništa više... Od njega smo još bili naručili i slavonske gajde a preko njega i ansambla LADO dobili srpsku frulicu i makedonski *tapan* (veliki bubanj, koji u Makedoniji obično prati zurle).

U vezi Branka, jedini izuzetak kojeg se mogu sjetiti bila je Binkleyeva narudžba tri *ljerice* za konzervatorij Rane Glazbe u Bazelu ("Schola Cantorum Basiliensis"), na kojoj su članovi Studija iz Minhena tada počeli sa redovitim predavanjima. SCB je i dandanas jedna od najkvalitetnijih i najvažnijih pedagoških ustanova za one koji žele studirati RG, odgovarajući način pjevanja i rane instrumente. Jedna od *ljerica* bila je u normalnom obliku, dakle bez hvataljke, druga je imala samo neku rudimentarnu a treća već pravu hvataljku), no sjećam se da je i na to Branka trebalo dosta nagovarati...

Istarske vele i male *sopile* i *šurle* poklonio mi je 1970 g. Anton Peteh iz Petešljara kod Žminja, tome su se kasnije pridružile *sopile* sa Krka, *mih*, *šurle* i frulica koje je napravio istarski svirač i graditelj instrumenata Martin Glavaš iz Pule, dalmatinske *mišnice* i dvožične *gusle* (koristio sam ih u programu ansambla "Lyra" iz Beča ("Trobadors i četvrti križarski rat"; mogu se čuti na istoimenom CDu) svirača i graditelja Todora Komazeca iz zadarskog zaledja. Sve moje *cornette* (vrst drvene trublje koja ima osmerokutni presjek, ustnik i tehniku ambažure poput trube ali rupice i tehniku sviranja prstima poput one u blokflaute...) napravio je britanski svirač i graditelj tih glazbala, Christopher Monk.

1977, prilikom stipendijskog boravka u V. Britaniji, Maja i ja upoznali smo na "York Early Music Week" (seminaru) jednog simpatičnog dugokosog i bradatog tipa, Roberta (Boba) Hadawaya, graditelja ranih gudačkih, trzalačkih instrumenata i harfi - sa kojim smo se odmah odlično razumjeli i sprijateljili. Jedna njegova primjedba iz tog doba: "Počinje me jako zamarati gledati sve te ljude i morati još k tome i pričati s njima. Ja radije sjedim na panju na mojoj farmi u Walesu i gledam moje krave kako gledaju mene, pasu travicu i šute..." Kako je Bob do tada već napravio nekoliko Lira (da braccio i da gamba) ubrzo smo se dogovorili da će za mene napraviti kopiju Lire da braccio koja se čuva u bečkoj zbirci ranih instrumenata. Lira je bila gotova 1981, ja sam je odmah prosvirao (zahvaljujući eksperimentima na mojoj vielli) i potom predstavio pri muzikološkom simpoziju u talijanskom Poggio a Caiano iste godine te odlučio odmah naručiti i Liru da gamba. Ova je bila gotova 1984 i od tada se kontinuirano bavim te do 2009 (a odnedavno i opet...) nastupam, istražujem, održavam predavanja i pišem o oba glazbala.

Ovo što ću sada reći nema nikakve veze sa gradnjom instrumenata ali ima sa transformacijom ljudi tijekom života: Bob je niz godina živio kao seljak - graditelj instrumenata u Walesu. Onda je prestao graditi instrumente i počeo popravljati drvena krovšta starih kuća i tako došao do preprodaje istih... Do tog trenutka svako toliko bi izmjenili koje pismo, od tog trenutka, kako se počeo bogatiti, veza se prekinula...

Za potrebe ansambla USZ, Bob je 1981 u Grožnjanu održao tečaj gradnje dvostruke harfe (tzv. *arpa doppia* - idealna za talijansku glazbu kasnog 16. i prve polovice 17. st.) na kojem smo radili ja i kolega muzikolog dr Zdravko Blažeković te jedan makedonski kolega. Da nam umanj "muke" Bob je donio već izrezane dijelove, koje smo mi u improviziranoj grožnjanskoj radionici i pod njegovim "budnim okom" dovršili i složili u funkcionirajući instrument. Na njemu je u početku svirala Mira Valenta a kasnije pa sve do danas, kolegica Marija Mlinar iz Zagreba.

Negdje u to vrijeme smo iz Italije nabavili i kvartet poprečnih (traverzo) flauti, kopije originala koji se čuvaju u Accademia Filarmonica u Veroni. Ove flaute pratile su me (baš kao i mnogi drugi instrumenti...) niz godina. Na njima je u okviru našeg ansambla "Lyra" svirao bečki flautist, prof. Reinard Czasch, a neko vrijeme je čitav kvartet "zaživio" svirkom jednog također bečkog ansambla... Nakon mojih solističkih koncerata u domovini (u Zadru i Zagrebu, 2002) odlučio sam tamo vratiti niz glazbala koje više nisam koristio; tako se *dulcijan* (renesansni preteča fagota) vratio Kostu (Konstantin Iskra), *Lijerica* pokojnom Tiboru Kuti, sopran i tenor gambe te renesansnu lutnju poklonio sam Muzičkoj akademiji u Zagrebu, a kvartet flauti i portativ orguljice dobio je moj dragi kolega dr Ennio Stipčević, koji je jednom davno na njima i svirao.

Bilo bi toga još, pa vjerujem da će MA u skoroj budućnosti od mene dobiti još poneki instrument - sve u nadi da će na toj mojoj/ našoj hvalevrijednoj i uglednoj ustanovi jednog dana ne samo čembalo i barokna violina već i još poneki rani instrument dobiti "pravo glasa"...

Sa prije spomenutog boravka u V. Britaniji 1977, Maja i ja smo ušvercali razna glazbala, između ostaloga i dva Kita; jedan za napraviti renesansnu lutnju a drugi za Tiborovu bas gambu. S time se pozabavio naš dugogodišnji lutnjist, gitarist ing Alojzije Seder, koji je kasnije i sasvim službeno postao pravi majstor u gradnji ranih gudačkih i trzalačkih instrumenata i gitara.

Oko 1980 naručili smo iz V. Britanije još dva Kit-a, jedan za gradnju portativ orguljica i drugi za tzv. *cittern* (renesansni trzalački instrument nalik našoj mandolini) a iz Francuske keltsku harfu i tzv. organistrum (engl. Hurdy gurdy, njem. Drehleier, a tal. gironda). U tom trenutku sam još gajio neke iluzije da bih se možda i sam počeo baviti gradnjom instrumenata, pa sam se svojski primio posla te donekle i uspio u slučaju orguljica, harfe i organistruma - sva tri bili su "svirljivi". Nakon

katastrofalnog iskustva sa *citternom*, digao sam ruke od svega tako da je ovaj instrument na kraju pokušao spasiti i dovršiti, Alojzije.

Nakon preseljenja u Beč trebalo je naći novog graditelja instrumenata, na kojeg se jedan (a posebno onaj rani) glazbenik u slučaju potrebe i problema (ali i gradnje novog ili barem pregradnje već postojećeg instrumenta) može u svako doba obratiti. Kao prvo sam preko kolega iz "Clemencic Consorta" sreo tada mladog graditelja violina, g. Petera Tunkowitscha (vrlo dalekog hrvatskog porijekla) kojemu sam povjerio barokiziranje moje viole, jedinog stvarno starog glazbala kojeg sam ikada posjedovao...

Inače, ovaj instrument mogao sam kupiti zahvaljujući prodaji mog prvog auta, Dyane, koju sam već spominjao u vezi "Društva" RG na Griču. Peter je to izvanredno obavio pa sam ja prvih godina u "Clemencic Consortu" mogao svirati baroknu violu u programima glazbe jednog Vivaldija i sl.

Rado se sjećam našeg koncerta sa Vivaldijevim godišnjim dobima i solistom, tada vrlo poznatim nizozemskim sviračem barokne violine g. Jaap Schröderom, u crkvi na venecijanskom otoku San Giorgio Maggiore. S time u vezi moram reći da ja barok radije slušam nego sviram te da mi je kao izvodjaču uvijek bila bliža i draža glazba srednjeg vijeka i renesanse, eventualno ona ranog baroka. Zbog toga sam se u jednom trenutku odlučio zahvaliti Clemencicu na iskazanom povjerenju i otkazati moje sudjelovanje u programima barokne glazbe.

U vezi ranijih instrumenata opet sam imao sreću te u Beču ubrzo sreo g. Waltera Schmidta iz Štajerske (gdje već niz godina živim) koji je u to vrijeme gradio i popravljao viole da gamba, a kasnije i sve ostale rane i moderne gudačke instrumente. Osim raznih manjih ili većih korekcija (spomenuti ću da sam samo na vielli, ribeki, Lirama da braccio i da gamba, tražeći najbolju varijantu, u posljednjih pedesetak godina promijenio dvadesetak konjića, nekoliko hvataljki i žičnjaka) ili popravaka on je 1998 po mojoj ideji i nacrtu moju najbolju violinu preuredio u nešto što smo tada nazvali *Turbofiddle*. Ovaj instrument mogao bi se isto tako zvati sopran lira da braccio, lira - violina ili, jednostavno, violina sa šest žica - od kojih su pet na hvataljki i jedna izvan nje. *Turbofiddle* se pokazao izuzetno prikladnim ne samo u svojoj primarnoj funkciji (kao sopran lira da braccio) nego i za (uz uporabu pickupa) elektroakustične improvizacije u stilu bluesa, rocka, tzv World Music ili pratnju modernog plesa.

E pa ja ne bih bio ja da mi "vrag da mira": ove, jubilarne mi 2019, godine (nakon kratkog ali vrlo intenzivnog iskustva sa bugarskom *Gadulkom*, koja je nalik našoj *Lijerici* i grčkoj *Liri* ali ispod uobičajenih tri žice po kojima se gudi sa gudalom ima dodatne simpatetičke, rezonantne, žice poput viole d' amore) palo mi je na pamet "a zašto ne pokušati mojem *Turbofiddle* dodati takve žice?". Kada mi je moj novi graditelj ranih i modernih instrumenata, ing. Daniel Furian u Grazu, rekao da *Turbofiddle* bez daljnega može "preživjeti" dodatne žice i nešto veći pritisak, odmah sam mu dao "zeleno svjetlo" i nakon nekog vremena prijašnji *Turbofiddle* postao je *Turbofiddle Damore* (namjerno bez)....

Sredinom devedesetih godina, otprilike u vrijeme kada počinjem rad na mojem znanstvenom projektu posvećenom Lirama (da braccio i da gamba), dobivam jedan lijepi poklon, ovog puta od kolege Rainera Ullreicha, bečkog violinista i specijalista za ranu glazbu te graditelja ranih glazbala. Radilo se o jednoj kasnoj vielli ili ranoj, proto, Liri da braccio sa pet žica, koju i danas svako toliko sviram.

Kada sam 2000 napustio Beč i preselio u živopisni sjevernotalijanski srednjovjekovni gradić Cittadellu (kod Padove) opet sam imao "više sreće nego pameti" te u blizini Asola (konkretno u mjestu Fonte Alto, gdje je živio i Binkleyev graditelj instrumenata, Fabrizio Reginato, kojeg sam spominjao u vezi Grožnjana 1969/70 i Binkleya) pronašao jednog engleskog graditelja violina, g. Richarda Alexandra. Premda se on prije susreta samnom rijetko bavio ranijim glazbalima, izvanredno je obavio čitav niz korekcija na mojim srednjovjekovnim i renesansnim instrumentima.

U Grazu sam koristio usluge nekolicine "normalnih" graditelja violina, dok prije nekoliko godina nisam odlučio jednom zauvijek napraviti niz ključnih promjena i inovacija na mojoj Liri da gamba/ Lironu. Obzirom na prirodu tih zahvata, tražio sam graditelja koji je jednako dobar i iskusan u gradnji ranih kao i onih (vrlo) modernih glazbala, poput električnih gitara i basova. Ubrzo sam ga našao u osobi netom spomenutog Danijela Furiana, koji ima radionicu i dućan u centru Graza,

pod imenom "13 Instruments" (slučajno ili ne, moj Lirone ima upravo toliki broj žica...), a porijeklom je iz Koruške.

Kod njega sam prvo dao srediti Liru da gamba, tako da konačno jedamput za sva vremena postane stabilna, jer je dobila tzv "rod" (poput električnih gitara i basova), pick up a nema više pragova koje su zamijenile okrugle (metalne) markacije, upuštene u drvo hvataljke, kao kod nekih NS (Ned Steinberger) instrumenata. Kasnije je "na red" došla Lira da braccio i neki manji popravci da bi mu na kraju povjerio i moj bivši *Turbofiddle*.

Na kraju, par riječi o onome što je za svakog svirača i sviračicu gudačkih instrumenata gotovo isto toliko bitno kao instrument sam: gudalo i žice.

Prva gudala sa kojima smo svirali na violama da gamba, stigla su sa instrumentima; dva su bila nešto bolja (jedno od njih koristim još i danas u različitim situacijama i stilovima; od baroka do rocka). Tijekom mojeg studija u Kopenhagenu, danski kontratenor Jørn Jørkov s kojim sam tada često nastupao, napravio je za mene dva renesansna gudala (jedno za sopran, drugo za bass gambu) koja nisu imala mehanizam za napinjati strune nego bi se žabica uglavila u za to predviđene uture.

Kasnije, u Beču, kod ansambla "Les Menestrels", svirao sam sa povjesnim ali vrlo nespretnim gudačima a potom nabavio dva srednjovjekovnog tipa; jedno od kolege Rainer Ullreicha a drugo od dr. Rudi Höpfnera, koji je u međuvremenu postao kustos zbirke ranih glazbala bečkog "Kunsthistorisches Museum" (KHM).

Američki gambist, Gerald Trimble, (specijalist za keltsku glazbu) poklonio mi je jedno tursko gudalo za *Kemençe* (instrument nalik *Lijerici* odnosno grčkoj *Lyri*) koje koristim pri sviranju ribeke ili kako ju naš Zoranić zove: *rebega*. Devedesetih godina, Scott Wallace (američki glazbenik i graditelj gudala, na vječnom "privremenom radu" u Beču) napravio je za mene jedno izvanredno gudalo koje koristim pri sviranju Lire da gamba/ Lirone. Relativno nedavno, nabavio sam i jednu kopiju baroknog gudala za moju baroknu violu.

Žice: na violama da gamba koristili smo u početku one "kompromisne" od tvrtke Pirastro. Od Menstrela sam saznao da se za sve (srednjovjekovne, renesansne i barokne) gudačke instrumente mogu koristiti crijevnate (gole ili metalom opletene) žice za harfu. One su naime vrlo stabilne, pucaju rjeđe od oni "originalnih" za gambu i koštaju bitno manje od istih...

U Beču, srećem Damiana Długoleckog, američkog proizvođača povijesnih žica poljskog porijekla, te od njega kupujem komplet žica za moje srednjovjekovne instrumente. Te žice trajale su godinama i imale odličan zvuk i stabilnu intonaciju - koliko je to već kod crijevnatih žica uopće moguće...

Niz godina kasnije, početkom ovog milenija u Italiji, ponovno sam kod Damiana naručio komplete žica za moje srednjovjekovne instrumente: imam ih još i danas.

Kasnih osamdesetih i tijekom devedesetih godina dulje vrijeme na obje Lire (da braccio i da gamba) koristim žice britanskog proizvođača E. Seegermana (Northern Renaissance Instruments) - barem tako dugo dok ne srećem talijanskog znanstvenika i vrsnog proizvođača povijesnih žica, g. Mimma Peruffa, iz Vicenze. Premda je i Seegerman priznat i poznat po svojem znanstvenom, istraživačkom radu na polju povjesne rekonstrukcije kako glazbala tako i žica, Peruffo je barem za mene u tom smislu i u praktičnom ostvarenju onoga o čemu govori ili piše, otišao bitno dalje. Ukratko, odkako sam "otkrio" njegove žice, nije mi nikad više palo na pamet tražiti ili eksperimentirati dalje...

Jedna epizoda iz moje karijere (a vezana samo slučajno uz žice NR Instruments): prilikom proba, snimanja CDa i koncerta sa programom "Villanelle" u Napulju, 1998., zbog (za crijevnate žice "smrtonosne" kombinacije vlage i vrućine), prilikom svakog otvaranja kutije jedne ili druge Lire čekao me šok iznenađenja i najmanje jedna do dvije puknute žice... Iz tog razloga bio sam prisiljen od Seegermana hitno u posljednjem trenutku naručiti novi komplet a od onog prvobitnog na kraju te štorije nije ostalo ništa! Dakle, jedan dio mojeg honorara "otišao" je na puknute žice...

Neka mi zamjeri tko hoće, ali nakon 50 godina "muke" sa crijevnatim žicama odlučio sam postepeno kod većine mojih instrumenata "preći" na one metalne ili barem sintetičke; traju bitno dulje (što u krajnjoj liniji znači i da su "jeftinije"...) i treba ih (naravski pretjerujem) štimati jednom mjesečno...

Danas je, u svakom slučaju, bitno lakše, (nego u doba kad smo mi u Zagrebu počeli svirati viole da gamba), naći i naručiti što glazbala, što gudala ili odgovarajuće žice. Ono što je uvijek bilo bitno ostaje i danas; dobro se informirati o prednostima ili manama pojedinih graditelja i proizvođača odnosno posrednika (dućana) preko kojih se nešto naručuje. U tomu zainteresiranim od velike pomoći može biti internet, koji je zaista od našeg Svijeta na kraju napravio tzv. "globalno selo" - kako u dobrom tako i u (barem dijelom) lošem smislu...

7. GODINE UČENJA, SEMINARI I SL...

Kao što je poznato rođen sam u obitelji cijenjenih glazbenika, tako da se od mene očekivalo da, samo po sebi razumljivo, već kao dijete zarana počnem učiti neki instrument...

Moja majka, prof. Nada Pirnat - Pomykalo, imala je odličnu ideju da počnem sa klavirom, no ja sam već vrlo rano (i često) pokazivao svoju tvrdoglavost (vrlo bitno: rođen sam u znaku jarca...) te sam inzistirao na tome da umjesto klavira počnem učiti violinu - vjerujem zato jer ju je i moj otac svirao... Ovu odluku požalio sam nebrojeno puta; već pri prvom satu gdje su "jadni" tonovi koji su iz (neke mizerne, jeftine, školske) violine izlazili ubili u meni svaku volju za vježbanjem... Niz godina kasnije, poželio sam studirati kompoziciju i dirigiranje (vjerujem i ovoga puta zbog oca Ferde, koji je bio poznati dirigent, skladatelj i aranžer) i ono što mi je falilo bilo je naravski dovoljno dobro vladanje tehnikom i repertoarom na klaviru...

Bilo kako bilo, provlačio sam se tako nekih pet - šest tužnih (za mene i moje profesore...) godina kroz tzv. nižu muzičku školu i onda odjednom zahvaljujući obaveznom predmetu klavir (koje li ironije!) počinjem osjećati ljepotu glazbe, vježbati "ko lud" prvo klavir a kasnije "čak" i violinu... Tu se (1962/63) uplela i moja kratkotrajna ali vrlo intenzivna "rock" karijera, kada u samo godinu dana sviram nekih 200 nastupa (na klaviru!) sa mojim bendom "Uskoci".

Slijedi faza u kojoj se počinjem (prvo na violini, potom na violi) intenzivno i rado baviti komornom glazbom, posebno onom iz razdoblja baroka, a nedugo zatim dolazi do mojeg "sudara" sa Ranom glazbom (1964), od kojeg se eto do dana današnjeg nisam "oporavio"...

Premda spadam u tzv. diplomirane, akademske, glazbenike na planu RG se s ponosom smatram autodidaktom. Kao prvo sam prosvirao i to relativno dobro nekoliko različitih duhačkih i gudačkih glazbala, zatim propjevao i pozabavio se i nekim aspektima muzikološkog rada (kao što su "kopanje" po arhivima i bibliotekama, transkripcija originalne notacije, pisanje većeg broja članaka, emisija i kritika za tisak, radio i televiziju. Usprkos tome ne smatram se niti sam (usprkos realnih mogućnosti) ikad iskreno poželio postati muzikolog. Kad smo već kod toga; jedna od stvari koju iskreno žalim jest, da nisam prihvatio sugestiju pokojnog doktora Jerka Bezića (našeg najznačajnijeg etnomuzikologa) i postao etnomuzikolog. Taj spoj arhivskog i praktičnog rada, često "na terenu" i u direktnom kontaktu sa ljudima - "živim izvorima", vjerujem da bi odgovarao mojem karakteru, urodjenoj znatiželji i marljivosti - koja mi ne daje "mira" niti nakon deset godina u "pemziji"...

Ali vratimo se mojem RG "šegrtovanju"; nisam više siguran da li sam prvo počeo svirati blokflautu ili violu da gamba. Premda je gamba gudačko glazbalo (a ja sam u tom trenutku bio pri kraju studija viole na zagrebačkoj Muzičkoj akademiji), način ugadjanja, intervali između pojedinih žica, pragovi nalik onima na gitari, mandolini ili lutnji kao i način držanja gudala čine savladavanje tehnike sviranja na njoj puno težim nego recimo prijelazu sa modernog na barokne ili renesansne gudačke instrumente. Gudalo se na gambi drži sa tzv. "donjim hvatom", za razliku od onog "gornjeg", koji se koristi na svim ostalim ranim i modernim gudačkim instrumentima - osim tzv. njemačkog hvata na kontrabasu, a koji dolazi negdje između onog violinskog (i čelističkog) i gambističkog.

Ovo će sada zvučati pomalo čudno, kako god hoćete; kada sam na početku mojeg RG puta po prvi puta pokušao zasvirati niz npr. renesansnih glazbala išlo je to toliko "bezbolno" da mi je u jednom trenutku palo na pamet da sam možda to već jednom "davno", u nekom prijašnjem životu, i radio... Kada sam kasnije vidio da većina mojih kolega iz ansambla, koji su inače bili redom vrsni glazbenici na svojim instrumentima, rane instrumente ne savladava istom lakoćom i brzinom, sjetio sam se ponovno te pomisli...

Osim onog kursa kod Sterlinga, u Grožnjanu 1970., te jednog sata sa jednim njemačkim gambistom u Minhenu iste godine, svi mi iz ansambla "Universitas" učili smo svirati "u hodu"... Za to smo dobili odlične kritike i u novinama ali i onu najvažniju upravo od Sterlinga samog; nakon samo godine i pol od njegovog kursa "Studio" je gostovao u Zagrebu (1971), on došao na našu probu i izjavio da smo napravili upravo nevjerojatan napredak - kako pojedinačno tako i kao čitav ansambl!

Kada je sa sviranjem gambe i blokflaute krenulo nabolje, dodao sam tome sviranje na istarskoj sopeli i šurlama, kosovskoj šarkiji i gitarskoj lutnji. Kasnije su se tome pridružili dalmatinska lijerica i mandolina, srpska frulica, samo kratko i bez nekog uspjeha slavonske gajde a sa više uspjeha istarski mih/mišnjice.

Obzirom da mi je bilo poznato da su profesionalni glazbenici diljem Europe (pa tako i kod nas, kao na primjer u kapeli dubrovačkog kneza), od kasnog srednjeg vijeka, kroz čitavu renesansu i dio baroka, bili multiinstrumentalisti, često i pjevači u istoj osobi, stavio sam sebi i kolegama iz ansambla "USZ" u zadatak da sa vremenom, osim gudačkih savladamo i po nekoliko duhačkih instrumenata. Nakon nekoliko godina, osim viole da gamba, svaki od nas bio je u stanju dovoljno dobro svirati blokflautu, kasnije i krumhorn te povremeno zapjevati.

Kako meni nikada "vrag nije dao mira", uz sve navedeno primio sam se i sviranja kornetta i renesansnog trombona, a ispod svega je negdje od sredine sedamdesetih počela sazrijevati ideja o nabavci i rekonstrukciji sviranja i repertoara obje "mistične" *lire*, one da braccio i one da gamba...

Jedan od načina mojeg učenja bila je (osim studija stručne literature i časopisa poput "Early Music" te slušanja snimaka na LP) i ogromna korespondencija, česti kontakti sa prvenstveno britanskim i američkim stručnjacima RG, koje sam nesmiljeno "davio" i bombardirao sa mojim (ponekad sigurno naivnim do glupih) pitanjima...

Tek kada sam već nekoliko godina na koncertima svirao niz ranih glazbala, krenuo sam na seminare specijalizacije u inozemstvu. Istina je da sam u međuvremenu kontaktirao Binkleya i pokušao postati "gostujući" student (zbog stalnog angažmana u orkestru "Zagrebački Sinfoničari RTZ" drugo mi nije bilo moguće...) renomirane "Schole Cantorum Basiliensis", nažalost bez uspjeha jer to tada nije bilo dozvoljeno nego tek nekoliko godina kasnije...

Tražeći druge mogućnosti i puteve, u više navrata sam iz vlastitog džepa plaćao razne seminare ili pokušao dobiti razne stipendije. Tako sam u ljetu 1974 bio na tečaju glazbe srednjeg vijeka i rane renesanse u Nizozemskoj, učeći od bečkog avangardnog ansambla RG "Les Menestrels" (sa kojim sam desetak godina kasnije, u Beču, ostvario intenzivnu jednogodišnju suradnju), u Belgiji (gdje smo svirali u ponešto zastarjelom stilu RG istih epoha), da bi zahvaljujući stipendiji danske vlade četiri mjeseca studirao blokflautu, violu da gamba i izvodilačku praksu pri Kraljevskom konzervatoriju glazbe u Kopenhagenu. Bilo je zgodno čuti Evu, moju nizozemsku profaču blokflaute, kad mi je već na prvom satu

rekla: "tehnički ti radiš niz stvari pomalo krivo ili neuobičajeno ali to funkcionira pa ćemo se radije pozabaviti sa literaturom, ornamentacijom i sl." Nešto slično mi je rekla i moja glavna profača iz viole da gamba. Vrhunac tog studijskog boravka bio je susret sa (u to vrijeme) relativno mladom muzikološkom disciplinom izvodilačke prakse RG, koju sam imao čast studirati sa (tada) mladim danskim muzikologom i kontinuo sviračem, Jesper Bøje Christensenom. Slučaj je htio da smo se dvadesetak godina kasnije sreli u Beču, gdje je on predavao kao gost, kao i na nekoliko simpozija gdje sam ja dolazio u vezi sa mojim projektom Lire.

U vrijeme usavršavanja u Kopenhagenu počeo sam suradjivati sa nekoliko tamošnjih vokalnih solista i jednim ansamblom te s njima održao niz koncerata. To je, nakon sličnih prvih iskustava u Nizozemskoj i Belgiji, bila druga prava prilika da izadjem iz moje "pionirske" uloge "najboljeg u selu" i vidim kakav sam u novom, recimo "gradskom", okruženju...

Ujedno sam u Kopenhagenu i za Radio Hilversum u Nizozemskoj na engleskom održao predavanja o ranoj glazbi u Hrvatskoj. Spomenuti seminari bili su također idealna prilika da posjetim razne zbirke ranih glazbala, poput onih u Hagu, Kopenhagenu, Brisselu, Berlinu i Stockholmu, proširim moj vidokrug kao član publike na niz koncerata, nabavim dodatnu stručnu literaturu, note i LP ploče... Vraćajući se iz Danske, nastupio sam kao gost na koncertu nizozemskog ansambla RG "Camerata Trajectina" (Utrecht) te posjetio njemačku specijalisticu za glazbenu ikonografiju, dr. Utu Henning, kod Stuttgarta.

Zahvaljujući prvenstveno zajedničkom muziciranju ali i kroz razmjenu ideja i iskustava je ova suradnja sa kolegicama i kolegama iz doslovno čitavog svijeta, bila za mene također vrlo važan korak dalje.

Više godina pokušavao sam (imajući čak bitnu podršku unutar Ministarstva koje je davalo inozemne stipendije) bezuspješno dobiti stipendiju za usavršavanje u V. Britaniji. Neka vrst "utješne nagrade" bila je jednomjesečna financijska pomoć te organizacija kontakata sa tada najvažnijim stručnjacima rane glazbe na Otoku te posjet svim zbirkama ranih glazbala, što je 1977 platio i organizirao Britanski savjet iz Zagreba. Maja i ja smo kao prvo boravili na EM seminaru u gradu York (iz njega se već slijedeće godine razvio tzv "York Early Music Festival", na kojem smo nastupili sa ansamblom "USZ"), potom posjetili London, Cambridge i Oxford te sreli niz britanskih i američkih glazbenika, muzikologa, pedagoga i graditelja instrumenata.

1978. godine umjesto V. Britanije (gdje je godinama sjedio" i naravski studirao Darko Petrinjak...) dobio sam osamjesečnu stipendiju za studij pri sveučilištu Sorbonne u Parizu. Moja namjera bila je napraviti nešto što se zvalo "slobodni studij", dakle da idem na predavanja koja me zanimaju, radim po knjižnicama i arhivima i kontaktiram francuske stručnjake rane glazbe te eventualno sviram s njima ili učim od njih... Kad sam se javio na Sorbonne, ispalo je da oni tako nešto nemaju te da bi kao jedina mogućnost ostao tzv. "doktorat trećeg stupnja". Primio sam se posla i nakon kratkog vremena mojoj mentorici, Mlle dr. Edith Weber, donio kostur odnosno plan mog rada; "Izvodilačka praksa renesansne glazbe u Dalmaciji". Bila je oduševljena jer da je rijetko kada od doktoranata već na samom početku dobila tako jasan plan teze... Predivno, jedino što se ja (iz raznih uglavnom subjektivnih i nekih objektivnih razloga) nisam bitno dalje od tog plana maknuo. Doduše, intenzivno sam sakupljao potrebnu građu u Bibliotheque National i po drugim knjižnicama, pokušavao moje znanje francuskog dignuti na čim viši niveau, pratio razna predavanja i koncerte te započeo ne samo suradnju sa nekoliko tamošnjih ansambala

RG, nego po prvi puta pokušao pripremiti i održati solističke koncerte sa programom srednjovjekovne glazbe, "Menestrel 20. stoljeća" ("Menestrel du XXe siecle").

Kada je u proljeće 1979. stvarno krenulo nabolje sa tezom a ja sam za sljedeću godinu već sve organizirao (sa ansamblima u Zagrebu i u vezi smještaja u tzv "Cite Universitaire") saznao sam u posljednji trenutak da produženje stipendije nisam dobio ja nego netko "važniji" od mene...

Da skratimo priču; zahvaljujući Bog zna kakvim intervencijama dobio sam godinu kasnije, (1980/81) produljenje stipendije, jedino što je sve bilo u neko "krivo" vrijeme... Ja sam u međuvremenu napustio Maju i otišao sa Mirom, ali bez imalo unutarnjeg "mira" i samopouzdanja...

Međutim, ipak sve nije bilo uzalud: radeći po pariškim knjižnicama palo mi je u oči nekoliko vrlo zanimljivih stvari. Jedna su bile tzv. "karnevaske pjesme" s početka 16. stoljeća, koje smo sa "Universitasom" (pra-)izveli na Griču 1981. Ovo bi zaista i bila svjetska premijera tog repertoara, da je "Svijet" za nju znao... Drugo je bio intenzivan rad na djelu moguće našeg skladatelja Filippo de/da Lu(p)rano. U vrijeme dok je hrvatska muzikologija ovog autora ignorirala, strani muzikolozi (među njima začudo i neki talijanski!) "nudili" su nam ga "na tanjuru", smatrajući da je mogao biti rođen u istarskom Lovranu (Laurana) ili u Vrani (la Vrana) kod Zadra, baš kao i dva poznata kipara Francesco i Luciano Laurana. Na osnovu mojih kopanja u Parizu, pripremio sam jedan članak o ovom autoru za "Arti Musices" - nije prihvaćen jer je kolegica dr. Kos smatrala da u njemu nisam "nedvojbeno" dokazao da je on zaista rođen u Hrvatskoj... Ovu grešku hrvatske muzikologije ispravio je, hvala Bogu, moj dragi kolega dr. Ennio Stipčević, koji je pisao o njemu a ovog skladatelja zove "Filip Vranjanin".

Vrlo zanimljivo i bitno bilo je i moje otkriće da je pri križarskom napadu na naš lipi Zadar u toj vojsci bilo prisutno tri trubadura i četiri truvera! K tome, pjesme svih truvera (sa glazbom ali u drugim izvorima) mogu se naći i u tzv. "Zagrebačkom šansonijeru"...

Kao i u nekim drugim slučajevima je i ovo moje saznanje, na neki način, bila Majina zasluga: zahvaljujući njoj saznao sam za postojanje i pročitao knjižicu "Tri zadarske hronike", u izdanju akademika Petra Skoka. Prvobitna ideja bila je da program sa djelima ove sedmorice izvedemo sa "Universitasom", sljedeća (nakon preseljenja u Beč) sa "Clemencic Consortom" - za što Rene međutim nije pokazao nikakvog interesa.

Onda se (1986) rodio ansambl "Lyra", pa smo u okviru njega izveli niz pjesama iz "Zagrebačkog Šansonijera". Na kraju smo napravili program "Trubaduri i četvrta križarska vojna 1202"; francuski lingvist, gdja Miquela Stenta, napravila je izbor (i prijevod na moderni francuski) svih tekstova koji govore i pjevaju o ovom ratu i osvajanju Zadra, a Mira i ja smo za niz pjesama (sačuvanih bez melodije) rekonstruirali glazbu. Izvodili smo ga niz puta, premijerno kao posebnu "narudbu" pokojnog Pietera Andriessena, (urednik RG pri flamanskom radiju BRT), kojeg sam upoznao u Poggio a Caiano - vidi moje Uspomene br.6 Monteverdi i sl - s njime se sprijateljio, a preko njega ansambl USZ dobio koncert u Leuvenu, 1981.

Nakon Mirinog i mojeg preseljenja u Austriju, obnovili smo kontakt sa Pieterom te upravo zahvaljujući njegovom oduševljenju sa Mirinim glasom i pjevanjem, kao i mojim sviranjem, kao ansambl "Lyra" dobili niz koncerata u okviru "Festival van Vlaanderen"; u belgijskoj "Veneciji" Brugesu; 1987, 1988 i 1990., te u Rubensovoj kući u Antwerpenu.

Ovaj program izvodili smo također po Austriji, Italiji te ga snimili i na istoimeni CD, pri bečkom "Preiser Records".

Početkom rujna 1981. moja tadašnja supruga Mira Valenta i ja radili smo u Grožnjanu na dva različita seminara; Mira je imala glavnu ulogu u pripremama i izvedbi srednjovjekovne igre "Belle Ydoine" (pod vodstvom francuskog ansambla Perceval i njihovog voditelja Guy Roberta) a ja sam pod vodstvom Boba Hadawaya, zajedno sa kolegom muzikologom Zdravkom Blažekovićem, radio na dovršenju ranobarokne harfe (tzv. "arpa doppia"), koju do danas u Zagrebu svira kolegica Marija Mlinar.

Kao što sam već spomenuo, u jesen 1983., Mira i ja zauvijek odlazimo iz domovine i selimo u Beč. Glavni razlog tome bio je poziv Renea Clemencica da stalno suradjujem sa njegovim renomiranim ansamblom RG "Clemencic Consort". Tih preko dvadeset godina (1983 - 2004) bilo je Mirino i moje vrlo ozbiljno "šegrtovanje" RG. Od Renea učil smo "u hodu", kroz brojne programe (osim onih standardnih poput "Carmine Burane" i "Asinaria Festa", svake sezone smo u okviru Reneovog vlastitog ciklusa koncerata u Brahmsaal izveli po nekoliko premijernih programa) i sve moguće glazbene stilove; od srednjeg vijeka do baroka. Osim tog, vrlo intenzivnog i raznolikog, praktičnog rada nas dvoje prisustvovali smo i jednom Reneovom seminaru (u dvostrukoj ulozi; polaznika i "demonstratora") u Bregenzu, 1984.

Sva ta nova saznanja, koja smo kod Renea i njegovih kolega naučili, isprobavali smo (kao u nekom RG laboratoriju...), premda bez nekog "ropskog" imitiranja, u našem vlastitom ansamblu "Lyra". To se vrlo dobro može čuti na naša tri CDa, kao i na brojnim studijskim i koncertnim snimkama - često u programima sa skladbama koje Clemencic sam nije nikada izvodio.

Na kraju, i rad na projektu o obje Lire, bila je za mene jedna ogromna "škola" RG odnosno laboratorij "praktične" ili "primjenjene" muzikologije, a istovremeno i nastavak neke pedagoške aktivnosti. U vrijeme službenog trajanja mojeg istraživačkog rada na ovom projektu (1996 - 2001) svake školske godine nastupao sam pri simpozijima koje je organizirao Odjel za istraživanje izvodilačke prakse mog mentora prof. dr. Kronesa te održao najmanje jedno predavanje godišnje na temu Lira za studente prijašnje Visoke glazbene škole ("Hochschule für Musik") i kasnijeg Sveučilišta glabe ("Universität für Musik").

Više o tome radu pisati ću u posebnom broju mojih RG Uspomena, posvećenom mojem radu na projektu Lire te predavanjima i nastupima u okviru istoga.

RAZNI (i smješni ali ne samo) DOŽIVLJAJI

1. Grožnjan, Studio i USZ:

Seminar u Grožnjanu, 1969: usred koncerta Studija iz Minhena (u Gradskoj loggi) pojavio se njihov pas jazavčar, Sizifon, i stao ispred izvodjača. Na snimci koncerta čuje se u jednom trenutku tišine kako pokojni voditelj ansambla, Tom Binkley, kaže: "Sizifon geh nach Hause! (Sizifon ajde kući!)" Nakon što je to inteligentnom ali tvrdoglavom jazavčaru (dobro znam o čemu govorim jer upravo živim sa drugim psom te pasmine u životu...) više puta ponovio, publika je prasnula u smijeh. Ovaj pas je, kao i većina od njegove vrste rado naganjao (četveronožne) mačke. Kad bi ih stigao, mačke bi najčešće krenule u „kontranapad” i onda bi Sizifon počeo cviliti od straha već prije nego što bi kandže stigle do njega!

Pri kraju seminara 1969 zamolio sam Toma za razgovor i pomoć u raščišćavanju mojih (u to vrijeme potpuno konfuznih) ideja kako pokrenuti ansambl rane glazbe. Kad sam mu rekao da smo svi u budućem zagrebačkom ansamblu gudači, savjetovao mi je da krenemo sa ansamblom viola da gamba (consort od viols), obećao pomoć u nabavci instrumenata i preporučio mi prvih par knjiga stručne literature kao i note za prvi repertoar. Održao je riječ te smo tako u godini koja je slijedila postepeno nabavili četiri viole da gamba iz Njemačke.

Seminar u Grožnjanu, 1970: novi pjevač Studija, američki kontratenor Richard Levitt, bio je malo "teže" kategorije. Jedno večer je malo više popio (što nije bila rijetkost u Grožnjanu tih godina, obzirom da se izvanredni Teran još relativno lako mogao kupiti) i počeo plesati u kuhinji jedne od dviju kuća koje je Studio tamo zakupio. Kako su podovi tih starih, kamenih, kuća bili od isto tako starih (djelom i trulih) greda, u jednom trenutku Richard je jednostavno propao kroz pod sve do pasa!

Na kraju seminara 1970 u Grožnjanu ansambl je održao svoj prvi javni koncert, koji je i nama i publici ostao u sjećanju po "brojevima"; obzirom da nam je engleska glazba za konsort (ansambl) viola da gamba bila relativna "novost", svako toliko bi se jedan od ostalih kolega izgubio a ja bi onda (dovoljno glasno da je to i publika mogla čuti...) izvikivao brojeve taktova u notama gdje smo se mogli opet sresti... Bilo je to naravski na opće veselje prisutnih, ali su naši predavači (i u to vrijeme sigurno naši idoli) iz Studija bili impresionirani mojom snalažljivosti i našom odlučnošću da koncert dovedemo ka sretnom završetku "kud puklo da puklo..."

Jedna mala digresija ali u nekoj vezi sa svime: Studio je u tim godinama već neko vrijeme suradjivao sa jednim talijanskim graditeljem gudačkih glazbala, na privremenom radu u Australiji. Kako se Fabrizio Reginato htio vratiti bliže domovini, Tom je u starom dijelu obližnjeg gradića Buje našao jednu od (niza) zapuštenih kuća, koje su istarski Talijani napustili pedesetih godina prošlog stoljeća, svojevoljno ili na silu, pod pritiskom Titovog totalitarnog jugo režima. Kuću smo unajmili (na 99 godina) na moje ime, a Tom Binkley je trebao plaćati trošak obnove. U vezi dozvola i kasnijih radova bilo je različitih problema, tako da je Binkley u jednom trenutku izgubivši živce, prijetio pritiskom preko američkog konzulata - tipično za "svemoguće" i bahate Amerikance, kako tada tako i danas... Ukratko, u tijeku radova, Fabrizioju je umro otac i ostavio mu u nasljedstvo prostranu obiteljsku kuću u rodnom mu Fonte Alto, u blizini Treviza. Binkley se kuće uspio riješiti na račun (štetu) slovenskog klavirskog tria (braće) Lorenc. Osamdesetih godina ih je općina Buje htjela izbaciti van pa sam im dao pismenu potvrdu sa opisom čitave priče, ali neznam kako je na kraju sve završilo.

A propos pijančevanja: jedan kolega, klarinetist iz Pule, znao je mjesto gdje je bilo moguće naći "odležani" prvoklasni Teran. Do tog mjesta nije bilo lako doći, prvo se vozilo autom a dalje uzbrdo i pješke. Vratio se sa dva kanistra izvanrednog vina kojeg smo "na brzinu" sredili nas četiri ili pet i poslije toga pali u neki trans, počeli pjevati, plesati i svirati po uličicama Grožnjana (ometajući, naravski, one koji su pokušavali spavati...) sve do slijedećeg jutra... To je bilo jedno od mojih rijetkih pijanstva kada se drugi dan probudiš i čini ti se da si još uvijek "pod gasom".

Drugo vrlo slično ovome dogodilo mi se (opet u dragoj mi Istri...) prilikom koncerta USZa u Puli, mislim 1980 ili 1981. Šetajući gradom oko podneva stignem do jednog plovećeg restorana (na jednom trabakulu) tamo sretnem Kostu i mi počnemo jesti i piti. Nakon par sati bilo je vrijeme da

se vratimo u hotel i idemo na akustičku probu u Domu JNA, gdje je bio koncert. Ja jednostavno sa broda skočim u more i otplivam na obalu (kasnije smo saznali da je to apsolutno kažnjivo i da se za to plaća i globa - ne zaboravimo da je u ono vrijeme Pula bila vojna luka). Jedva sam se dovukao do hotela jer me pijanstvo počelo pošteno hvatati. Do mjesta koncerta jedan od kolega (mislim, uvijek dobra duša Tibor) je nosio moj aluminijski kofer sa instrumentima i ujedno pazio da ja teturajući ne završim u jarku...

Obzirom da se radilo o programu "Carmina Burana", kojeg smo već neko vrijeme izvodili napamet, proba i nije bila neophodno potrebna. Počinje koncert a ja neznam za sebe i imam ozbiljne probleme sa ravnotežom. Kako sam između pojedinih pjesama morao mjenjati moje instrumente, držao sam ih na spomenutom koferu. Svaki put kada bi do toga došlo, činilo mi se da ću tresnuti pokraj tog kofera ili na instrumente same... Najsmješnije je bilo kada su poslije koncerta neke Puljanke (sa kojima smo svojevremeno zajedno studirali na MA) pitali Tibora, Kostu i Ennia da li je samnom sve u redu, da im se činilo kao da sam bolestan. Na što im oni kažu, apsolutno jer da imam gripu i temperaturu 38! A one na to, svaka čast, to je pravi profesionalac... Medjutim priči ovdje nije kraj. Jedna od kolegica odvezla nas je na neku privatnu feštu u Medulin, a meni se sve okreće, u glavi i oko mene... U jednom trenutku ja jednostavno odem i krenem uz cestu prema Puli. Malo mi se prispavalo pa sam lijepo lego u makiju pored ceste i kratko zanjona... Onda se dignuo i krenuo, nekuda, jer nisam imao pojma na koju stranu treba ići. I eto ti nakon nekog vremena Tibora (koji je zajedno sa onom kolegicom koja nas je odvezla u Medulin, umjesto zabave ili tko zna što, dio noći proveo zabrinuto me tražeći između Medulina i Pule!) koji me jasno dobranski izgrdio, jer mi se moglo koješta dogoditi ili pasti na pijanu pamet da se umjesto na makiju legnem na cestu...

U svakom slučaju, ono što sam u stvari htio reći sa ovom štorijom je da smo taj program toliko dobro poznavali, da sam ga i totalno pijan mogao pjevati i svirati... :)

2.(Jugo i austrijska) carina...

Carinik je na našem popisu vidio da piše alt (krumhorn, n.pr.) pa hoće viditi koji su to "alati"...

Drugi carinik, nakon što je vidio sve instrumente koje smo nosili izvan zemlje, izlazeći iz kupea, onako za sebe ali naglas: moj Bože, da sam noćas umro ne bih ovo čudo vidio!

A propos carine: obzirom da je službeno carinjenje u bivšoj Jugoslaviji bilo potpuno neuračunljivo te se jednom za instrument slične vrijednosti moralo platiti više, drugiput manje - u svakom slučaju za naše mogućnosti puno previše - mi smo čitav niz glazbala uvezli u zemlju ilegalno tj. švercanjem... Istovremeno, time smo od odobrenih dotacija mogli za naš ansambl (ali istovremeno i za "našu" kulturnu sredinu; važno je misliti "pozitivno!") mogli kupiti više instrumenata...

Vrhunac tih štorija bio je kada smo se Maja i ja vraćali vlakom iz V. Britanije 1977, sa malo privatne prtljage a pretovareni raznim instrumentima. U couchette smo jednostavno na najgornja dva kreveta stavili pakete i kutije u kojima su bili lutnja i gamba u "kit" obliku (za sastaviti, što je naš dragi kolega, gitarist, lutnjist i kasnije vrsni graditelj instrumenata, ing. Alojzije Seder i napravio), tenor cornetto, serpent, dvije flaute sa bubnjićem, tenor cornamusa te hrpa nota i knjiga. Nismo imali pojma što reći na carini... Kada smo bili na granici, carinik udje u kupe i pita imate li šta za cariniti, a mi ni pet ni šest u jedan glas odgovorimo ništa i on ode dalje! To je, ako se ne varam bilo već drugo švercanje preko grane koju smo Maja i ja obavili; 1975 pri mojem povratku sa stipendije u Danskoj je to bilo šest krumhorna i jedna poprečna flauta...

Zbog već spomenutih aluminijskih kofera (imao sam ih dva, oba kupljena u Parizu) doživio sam prilikom jednog od mojih putovanja za Pariz (1978/79 ili 1980/81, u vrijeme mojih stipendijskih boravaka u tom gradu) sljedeće: nakon dvadesetak sati puta vlakom stignem u Pariz, sa dva kofera (u jednom su bili moji instrumenti, u drugom pretežito, note i knjige za studij pri Sorbonne), a francuska granična policija me odmah odvede u stanicu jer su im bili sumnjivi moji koferi... Kada su vidjeli da u njima ne nosim drogu, oružje ili bombe (!) bilo im je neugodno pa su mi pomogli nositi ih do taxi stajališta... Inače, tipičan primjer

policijske "inteligencije"; ako netko ima neke zle namjere ili šverca zabranjene ili opasne stvari onda će to sigurno "sakriti" u neku neobičnu prtljagu?

Kada smo, u ranu jesen 1983, Mira i ja odlučili definitivno preseliti u Austriju, prvi pokušaj smo napravili sa našom Dijanom pretovarenom instrumentima i prtljagom... Taman kada smo bez problema iza nas ostavili "omraženu" jugo carinu i konačno sretno ušli u "slobodnu i kapitalističku" Austriju, dočeka nas je "hladan tuš"... Nakon što su vidjeli našu zbirku glazbala austrijski carinici su nas uljudno informirali da moramo platiti ogromnu carinu (bitno više od naše čitave uštedjevine, sa kojom smo mislili preživjeti nekoliko prvih mjeseci, dok ja tražim i nadjem posao u Beču...). Sjećam se da sam u očaju telefonirao Clemencicu i pitao za pomoć, on mi dao neka imena ali niti to nije pomoglo pa smo se morali vratiti natrag u Zagreb... Uхватила me totalna depresija i počeo sam ozbiljno razmišljati da bi bilo najbolje da odustanemo od svega - na što nas je Mirina najbolja prijateljica Ada napala i rekla da ako se netko već odluči na toliko velike korake poput preseljenja u drugu zemlju onda nemože početi sumnjati u sve to skupa već pri prvim problemima... Ovo nas je smirilo i "spustilo na zemlju" pa smo nakon tjedan ili dva pokušali ponovno, ovog puta sa vlakom, uzevši samo najnužnije instrumente i svaki po ruksak/naprtnjaču prtljage ... Svako toliko ponovili smo slična putovanja sa vlakom i tako malo pomalo (bez carine...) uvezli u Austriju sve naše instrumente; neke od njih posjedujemo i sviramo još i danas - neke od njih smo u međuvremenu prodali ili poklonili...

3.Universitas; suradnje, probe i koncerti kojekuda...

Više zbog suradnje a manje zbog tzv. "bratstva i jedinstva" svako toliko smo izmjenjivali koncerte ili nastupali zajedno sa kolegama iz ovog ansambla ("Renesans"). Jednom prilikom pozvali oni mene da dodjem u "prestonicu" zbog dogovora o zajedničkim projektima. Prolaze dani, dobro se i jede i pije, ukratko stvarno luda zabava, a ja svako toliko pitam kad ćemo konačno u konkretne dogovore. A oni meni idi bre Igore, kud si navalio!? I tako je na kraju tjedan prošao i ja se morao vratiti kući bez da smo uopće stigli do razgovora o projektu... To smo na kraju obavili pismenim putem; e maila još nije bilo a telefon bio relativno skup i linija se često prekidalala...

Naš dragi Tibor, rođen u Subotici, bio je pripadnik tamošnje mađarske manjine. Premda je vrlo dobro vladao hrvatskim jezikom, tu i tamo bi mu se u brzini (ili zbog umora: skoro pa do smrti, kratko nakon odlaska u više nego zasluženu "pemiziju", on je svirao je u dva zagrebačka simfonijska orkestra; onome Zagrebačke filharmonije i drugome RTV Zagreb, te barem u jednom od komornih i RG ansambala; u ansamblu suvremene glazbe ACEZANTEZ, našem USZ i "Syntagma Musicum" Zagreb) dogodila neka greška. Tako jednom on kaže jutros smo se posvadili sa suprugom, a ja ga (svinjski, jer sam naravski razumio u čemu je riječ...) pitam ko se to sve to posvadio sa suprugom?

Sa probe USZa: ja kažem kolegama misleći na određeno mjesto u skladbi: "odite vi meni" ali prije nego sam uspio reći odakle, pokojni Tibor Kuti uleti: "Odi ti nama!"

Prilikom britanske turneje USZa 1978 nakon koncerta u danas malom mjestu Louth, u mjesnom pubu pita me jedan gospodin (koji je bio u publici): "Ne mislite li da svirajući glazbu davno prošlih vremena možda time budite ili čak uznemirujete duhove ljudi upravo iz tog vremena?" Na što mu ja "mrtav - hladan" odgovorim: "Da, naravno, na svim našim koncertima oni su redovito i rado prisutni!"

Prilikom jedne vokalne probe (hrvatske gregorijanike) jedan od kolega i jedini sa očalama je nekoliko puta za redom pogriješio na istom mjestu, na što mu Kosta (fagotist Konstantin Iskra) kaže: "Ako ulovim onoga koji stalno griješi, razbit ću mu očale!"

Na seminaru srednjovjekovne i rano renesansne glazbe bečkog ansambla "Les Menestrels" u Nizozemskoj (1974) bio je među polaznicima i Andrew, jedan mlađi momak koji nije mogao kontrolirati pokrete svojih nogu, ruku, čak niti očiju. S njime je tada uvijek kao pratioc i pomoć dolazio njegov otac, policajac u penziji. To se međutim potpuno mjenjalo kad bi on u ruke uzeo neke udaraljke i prepustio se glazbi! Sprijateljili smo se te sam ga kasnije više puta sretao u V. Britaniji i Belgiji te prilikom jednog od naših gostovanja u Nizozemskoj: usprkos svojoj bolesti, ne samo da je diplomirao fakultet nego postao jedan od kustosa u amsterdamskom Rijksmuseumu.

Ostajući na istoj temi; kako je mali "svijet" RG (barem u to vrijeme...) bio nov, bitno otvoreniji i tolerantiji od mnogih drugih "svjetova" (u glazbi i drugdje), razumljivo je da su se mnoge manjine (po bilo kojoj osnovi) - poput homoseksualaca i osoba sa invaliditetom kao Andrew; obje grupe navodim samo kao primjer - u njemu osjećali dobro i prihvaćeni, bez ikakvih predrasuda. Jednom prilikom sam (samo) djelomično se šaleći mojim kolegicama i kolegama iz zagrebačkog ansambla rekao kako je to vrlo pohvalno što u Ranoj Glazbi i oko nje ima toliki broj posebnih ljudi ali da li to onda znači da smo i mi sami "čudni"? Pa naravno da jesmo! Ako netko umjesto glazbe našeg doba (poput takozvane suvremene glazbe, bluesa, rocka ili jazz) radije kopa po daljoj prošlosti i pokušava oživjeti tehniku sviranja i pjevanja, interpretaciju i izvodilačku praksu srednjovjekovne, renesansne i barokne glazbe, to je zasigurno više nego "čudno" i ne sasvim "normalno" ali ako tako osjećaš i to te toliko zaokuplja, onda trebaš ići upravo tim putem!

4.Kultura (i "kultura") u Hrvatskoj nekada...

Ranih osamdesetih, sve do Titove smrti, kulturni život u Zagrebu i čitavoj Hrvatskoj cvjetao je zahvaljujući materijalnoj pomoći tzv. Interesne zajednice kulture pojedinih gradova i republike. Te i slične detalje neki danas rado zaboravljaju i premda nipošto ne spadam u one koji nostalgичno plaču za prošlim vremenima, "kad nam je svima zajedno (akcent na zajedno) bilo puno bolje...", činjenica da smo ne samo ja nego i pokojni Tibor Kutí, u to vrijeme dvije ili tri godine živjeli kao samostalni umjetnici - gotovo isključivo od Rane Glazbe. Godinu dana unaprijed davali smo prijedlog što nudimo i koliko bi to koštalo. Odobrena sredstva bila bi uvijek malo ispod onih predloženih, ali dovoljna za osnovne životne potrebe i zbog toga poticaj da se k tome sami potrudimo za nekoliko dodatnih koncerata.

Kada su mi Jean Belliard i njegovi kolege iz pariškog ansambla "Guillaume de Machaut" (prilikom mojih stipendija u Parizu, 1978/79 i 1980/81) predložili da zbog stalne suradnje sa njima preselim u Francusku, pitao sam ih kako tamo izgleda sa financiranjem kulture, koncerata i slično. Nisu razumjeli o čemu ja to govorim, jer nešto slično tada na Zapadu nije postojalo... Naravski, subvencije su dobivala (kao i svugdje na svijetu) kazališta, operne kuće i veći orkestri ali ne i ansambli komorne glazbe. Jedan od rijetkih izuzetaka bio je njemački "Goethe" institut za kulturu, koji je godinama financirao "Studio der frühen Musik" sa sjedištem u Minhenu, a kasnije isto tako pretežito američki ansambl srednjovjekovne glazbe "Sequentia", smješten u Kölnu.

Uza sve evidentne ograde građanskih sloboda (pa sve do političkog terora), ostaje činjenicom da je kulturna politika u Istočnoj Europi bila primjerna i da se o tome u današnjim novim "demokracijama", stvorenim nakon pada željezne zavjese, ne može niti sanjati.

Netko će (djelomično i sa pravom) reći da da je sve to bilo, baš kao i u sportu, dio političke propagande. S time se ne mogu potpuno složiti jer je (barem u Hrvatskoj a posebno u Zagrebu) neka tolerancija ipak postojala; premda su nam svako toliko u Interesnoj zajednici zbog toga prijetili prstom (a okorjeli partijski "aparatačiki" se pjenili ili nas čak u novinskim kritikama ili na radiju žestoko napadali) mi smo sa ansamblom redovito izvodili hrvatsku duhovnu glazbu i relativno često održavali koncerte u crkvama. Zanimljivo je da je to kolegama iz beogradskog ansambla bilo zabranjeno, a slovenski orguljaš Hubert Bergant je često gostovao u Hrvatskoj gdje je bez problema mogao koncertirati u crkvama...

Obaveza prema gradu ili republici uključivala je određeni broj koncerata, a neobavezno ali rado gledano i prihvaćeno bilo je ako smo tome dodali nekoliko poklonjenih nastupa u nekoj bolnici, domovima učenika ili umirovljenika i slično.

Jednom prilikom trebao sam moj solistički program, "Menestrel XX stoljeća", odsvirati i odpjevati u Domu za slijepu djecu u, ako se ne varam, Nazorovoj ulici. Parkiram svoju Dyane ispred Doma, udjem i pozdravim se sa voditeljima te u dvorani počnem raspakiravanje instrumenata i ugadjanje istih. Medjutim nešto mi je bilo čudno i odjednom shvatim što: djeca me gledaju! Zabunom sam ušao u krivi Dom, onaj za gluha djecu, odmah pokraj onog pravog!

Kasnih sedamdesetih i ranih osamdesetih izvodili smo ranu glazbu na najneobičnijim mjestima, na Cvjetnom trgu, u okviru "Sajma cvijeća", a jednom prilikom i na ORA (omladinska radna akcija) Sava. Organizator nam je htio dati mikrofone jer da će "publika" možda biti "nemirna". Ja sam to odbio i prihvatio mikrofon isključivo za konferansu. Takozvana publika, posebno hahari pri dnu

dvorane blizu izlaza, galamili su bez prestanka. Kad je meni i kolegama te onoj polovici publike koja je bila zainteresirana za glazbu i zvukove glazbala koje do tada nisu ni vidjeli ni čuli bilo dosta, obratio sam se divljacima i rekao im da ih nitko ne drži i da mogu slobodno gibati kud ih je volja i pustiti nama i onima koje koncert zanima da na miru dovršimo koncert. Bogami, oni poslušali i otišli!

Slijedeći doživljaj nije se dogodio nama nego kolegama iz "Zagrebačkog gudačkog kvarteta" (mojim dugogodišnjim susjedima iz Medvedgradske). Nakon završenog koncerta domaćin je htio biti posebno uljudan te je pred publikom rekao: "Dodjite nam opet, slijedeći puta u što većem broju!" Inače jedna od mnogih ništa značećih floskula komunističkih političara tog vremena...

5.Rana glazba na Griču i "Društvo..."

Ansambl USZ osam godina je imao vlastiti ciklus koncerata na Gornjem gradu, pod imenom "Rana glazba na Griču". U početku smo nastupali u Malom Lapidariju, salonu, a ponekad i u prostranom dvorištu Turističkog društva "Gornji grad" te u crkvi sv. Marka. Nakon promjene u vodstvu tog društva (normalne i susretljive ljude zamjenio je jedan "aparatačik", Mito Zajović, koji je već držao pod kontrolom TD Kaptol (čijem se "credu" revitalizacije moguće "diviti" i danas: Tkalciceva ulica sa nebrojenim lokalima zbog kojih je fasada - vrlo često samo njen donji dio - obnovljena dok ostatak kuće propada, a stanovnici žive u uvjetima kao početkom 20. a ne 21. stoljeća!) bili smo prisiljeni, zajedno sa tzv. "Društvom za njegovanje glazbene baštine i povijesnih prostora" preseliti u drugi (puno ljepši i veći) gornjogradoski prostor, Atelier "Meštrović". Tamo smo ostali do Mirinog i mojeg preseljenja u Beč. Inače, mlađji članovi našeg "Društva" ubrzo su ga (neslužbeno) preimenovali u "Društvo za njegovanje povijesnih prostora"...

Koncerti ovog ciklusa bili su nam prilika i obaveza ne uspavati se nego svake sezone nastudirati nekoliko novih programa te pomalo stvarati novu, ranoglazbenu, publiku. Ta se publika sastojala od svih generacija, nerijetko su se tamo (kao na nekim rock i jazz koncertima) zajedno našli roditelji i djeca a dolazili su iz potpuno različitih slojeva ondašnjeg društva, kao i iz najudaljenijih dijelova grada Zagreba.

Kako smo našoj (RG) "djeci" ne samo davali besplatnu obuku nego i redovito posudjivali i dio našeg instrumentarija, bilo je svakojakih doživljaja pa i neugodnih iznenadjenja... Jednom prilikom, je grupa njih sa mojom sopran gambom otišla na izlet na Plitvička jezera i (nije poznato kako ni zašto...) netko iz grupe je naravski nehotice sjeo na gambu i ozbiljno je ošteti! Hvala Bogu imali smo Alojzija koji ju je uspio dovesti u "svirljivo" stanje...

Kad smo već sličnih problema sa instrumentima, sjećam se koncerta ansmbala USZ u tvrdjavi Nehaj, Senj (1981): po najvećoj vrućini putovali smo od Splita ili Zadra i u Senju prilikom generalne probe ustanovili da se Mirina keltska harfa raspala; vrućina i napetost žica učinile su svoje. Mira se jedna rasplakala a mi koncert morali održati bez harfe...

U vezi koncerata ciklusa "Rana glazba na Griču" pada mi na pamet jedna vesela uspomena. Mi smo u nekoliko navrata (ako se dobro sjećam, izvodili smo ukupno tri djelomično različite verzije tog programa) izvodili originalnu glazbu iz zbornika "Carmina Burana", zapisanog i nastalog najvjerojatnije u Austriji, tijekom 13. stoljeća. Kao što je većini kulturne i koncertne publike poznato, njemački skladatelj Carl Orff je kasnih tridesetih godina 20. stoljeća skladao kantatu za zbor i orkestar pod tim imenom, koristeći isključivo originalne (latinske i rano njemačke) tekstove te zbirke, obzirom da u njegovo vrijeme originalne melodije još nisu bile transkribirane. I tako mi jednom prilikom u Večernjaku objavimo da izvodimo originalnu glazbu iz zbirke CB i poslije čitamo da ansambl izvodi "originalnu glazbu iz 13. st. koju je skladao Carl Orff" Na jednoj probi ja ili netko drugi od (muških) članova ansambala USZ, bez ikakve zadnje primisli kaže i onda ćemo mi to u miru napraviti - ili slično, a Mira će na to: "nećete vi ništa u Miru!"

6.Od 1983 nadalje, Clemencic Consort, Ensemble Lyra Wien i sl.:

Sjećam se kako sam, u vrijeme dok je moj njemački bio samo malo bolji od agramerske baze (tipa špajza, šparhet, grincajg i sl.) Reneu jednom rekao "Ich ruff dich" (što bez onog "an" znači "zvati ću te") a on mi odgovori da ću ga morati jako "zvati", ako hoću da me on i čuje...

Iranac Esmail, inače izvanredan svirač *santura* (perzijski Hackbrett ili dulcimer) i udaraljki te skladatelj, imao je neke svoje fraze, koje smo (svirajući s njim i u ansamblu "Lyra") nakon nekog vremena naučili pravilno tumačiti. Jedna od njih bila je "Ich ruff dich an" odnosno "nazvat ću te telefonom", što je zapravo značilo: "Nazovi me..."

Esmail je koji put bio vrlo polagan u dovršavanju rečenica, pa tako jednom on kaže "Rene, ich muss..." ("ja moram...") a ovaj mu odgovori "aber bitte nicht hier" ali, molim te ne ovdje - mišljeno: nego na zahodu...

Nakon koncerta ansambla "Clemencic Consort" u Firenzi: sjedimo u foyeru pensiona i René Zosso nas počasti sa svojim *bidis* (neke indijske mini cigarilos posebnog mirisa odnosno smrada: za mene, svaka cigareta, cigarillos ili cigara - čak i lula, smrde!). Prodje jedan par američkih homića i ja vidim da nas malo čudno gledaju. Nakon par minuti evo ti jednog od njih koji pita da li imamo *joint*, jer je osebujan smrad *bidisa* zamjenio sa onim od "marije"...

1983, pri jednoj od prvih ljetnih turneja istog ansambla, trebali smo se sresti u gradiću Ossiach (ljetni glazbeni festival na istoimenom jezeru u Koruškoj), stignem sa kolodvora, predstavim se na recepciji i zamolim da g. Clemencicu kažu da sam stigao. Poslije mi Rene kaže da su ga nakon ručka probudili i rekli mu da ga traži jedan gospodin von Mikolo...

U vezi sa krivim izgovorom mojeg prezimena još jedna štorija, ovog puta iz dućana muzikalija "Doblinger", (gdje sam radio 12 godina, od 1988 do 2000): jedna mušterija iz Italije me tražila zbog neke narudžbe i kaže da je to naručio kod g. Pomi Karlo...

Nakon jednog od koncerata sa Clemencicem u Veneciji, sjedimo zajedno sa organizatorima u nekoj *trattoriji* (već u to vrijeme gradjani Venecije bili su poznati po jakim separatističkim osjećajima, danas politički predstavljenim sa "Legom") kad Andrasy (očito u najboljoj namjeri...) vrlo glasno i mucajući vikne "Živila Italija!!!", na što prvo nastane tajac a onda mu jedan od domaćina kaže: "Gospodine, mi smo u Veneciji!" (mišljeno: a ne u Italiji...).

U prvih desetak godina moje suradnje sa Clemencicem vrlo često smo nastupali u Veneciji, od toga dva puta u okviru potpuno ludog "Carnevale di Venezia". Pri prvom od njih, 1983, bilo je planirano da na trgu San Polo sviramo na otvorenom, razumije se sa pojačalima, oko dva sata. Organizator je za nas pripremio prekrasne povijesne kostime, no mi smo ih (obzirom da se to događalo početkom veljače i bilo prilično hladno) nekako navukli preko naših zimskih kaputa... Pozornica na kojoj smo mi svirali bila je najviša, a ispod nje bila je smještena jedna još bitno veća, za plesače. Počeli smo sa sat vremena zakašnjenja - relativno točno za talijanske pojmove - i u početku na tome (mislim drugom po veličini u Veneciji?) trgu osim nas i organiziranih plesača, koji su u predivnim kostimima svih mogućih boja plesali historijske plesove na onoj nižoj i većoj pozornici, na trgu nije bilo skoro nikog... Već smo počeli ogovarati organizatore, kad u jednom trenutku pogledamo dolje i vidimo da su i trg i donja pozornica dupkom puni ljudi svih mogućih generacija, u kostimima ili normalno obučeni! Oni su u početku pokušali imitirati plesače povjesnih plesova a kasnije jednostavno, po ritmu (kojeg u Ranoj Glazbi uvijek ima) plesali najnormalnije moderne plesove... Hladnoća i uobičajena venecijanska vlaga prisilili su nas da se i mi sami pri svirci mičemo više nego obično, a onda su počele stizati flaša za flašom niz grappa - neka vrsta našeg "goriva", svako toliko nešto za pojesti i mi smo svirali i svirali, pili, pa dalje svirali.

Obzirom na veličinu ansambla, koji se sastojao od nekoliko "odjela" i solista, *tutti* nastupi izmjenjivali su se jedamput sa mađarskim, drugi put švicarskim, pa iransko - hrvatskim duom i tako dalje, sve dok se u jednom trenutku na trgu nije pojavila "murja" tj. tamošnji karabinijeri koji su rekli da svi skupa, plesači, publika i mi od ansambla, moramo odmah završiti spektakl! Taman je netko od nas htio reći pa kud već, kad ono pogledamo na sat i vidimo da je ponoć već prošla: svirali smo praktički bez pauze (izmjenjivali smo se za obavljanje fizičkih potreba...) oko šest sati! Taj naš nastup ušao je u povijest Karnevala pod imenom Clemencic Non Stop. Pokušali smo to ponoviti godinu dana kasnije ali nije bilo ni približno magično kao prvi puta...

Drugom prilikom, dok sam sa Clemencicem još svirao baroknu violu, opet u Veneciji, imali smo nastup u Teatro Goldoni a vokalni solist bila je argentinska pjevačica Margharita Zimmermann.

Imala je vrlo lijepi glas ali i izvjesne psihičke probleme (vrlo rijetko kod pjevača...) pa je Reneu stalno govorila na pomalo čudnom engleskom: "Maestro, tomorrow I go to crazy doctor!"

Taj ili neki drugi puta (opet u Veneciji) dijelio sam sobu sa jednim bečkim čelistom i pitao ga da li on hrče kad spava. On mi odgovori, koliko zna, ne. Malo poslije mu ja kažem da mi je žao ali da imam jedan kalkulator-budilicu koja se (jednom kad si ju narihtao) zapravo nemože isključiti - može se jedino promijeniti vrijeme kad će zvoniti. On me pogleda i kaže: "I ti me još pitaš da li ja hrčem!?"

Inače, tih godina pri dolascima u Veneciju sa Clemencicem, odsjedali smo u predivnom hotelu "Gabrielli - Sandwirth", kasno srednjovjekovnoj palači na "našoj" Rivi dei Schiavoni. Tamo bi nas redovito dolazio posjetiti Reneov dobar prijatelj (svojevremeno vrlo poznati) austrijski glumac Oskar Werner, koji bi nas "utrpao" u jedan do dva vodena taxija i pogostio u nekom od najluksuznijih venecijanskih restorana. Neću zaista nikada zaboraviti te lijepe dane i uspomene, koncerte, druženje i noćne vožnje gonodolom (*gondola* u lokalnom venecijanskom dijalektu...)

Prilikom suradnje sa jednim talijanskim ansamblom iz Bologne, ja koji sam već tada kako - tako (kao samouk) ali jako rado govorio talijanski, kažem za jednog vrlo poznatog kolegu, "un musicista molto sconosciuto", što zbog prefiksa "s" znači upravo obrnuto: vrlo nepoznat, na opće veselje talijanskih kolega...

Brugge, 1987: idemo Mira i ja ulicama tog šarmantnog i starog flamanskog grada, a ispred nas članovi beogradskog ansambla "Ars Antiqua" i mi nehotice bili svjedoci slijedeće "prijateljske" izjave (koja se odnosila na jednog od njihovih pjevača): "šta neće da peva, će da ga bijemo!"

U ansamblu Lyra Wien imali smo par godina jednog izvanrednog pjevača, baritona, koji je imao nekih psihičkih problema (nisam rekao da je bio "lud u glavu"...) zbog kojih je na kraju i odustao od uspješne pjevačke karijere. Nekoliko puta smo išli na koncerte i kupili mu kartu za vlak, ne znajući hoće li se on na kraju pojaviti na stanici tj. sudjelovati na koncertu ili ne...

Na jednoj probi ja mu naivno priznam da je (barem u to vrijeme) moja najdraža šetnja u Beču ona uz obalu Donaukanala, a on me pogleda te mrtav hladan odbrusi: "Ti sigurno još nikada nisi bio u Koruškoj." (pokrajina u Austriji gdje postoji najveći broj predivnih jezera, većinom kvalitete pitke vode)...

Na probi ansambla "Lyra", sjedimo oko stola i pjevamo. U krilu sopranistice Suzanne sjedi njen mali sinak koji u jednom trenutku iz čista mira počne povraćati! Moj (za roditelje i ljubitelje djece sigurno ne prijateljski) komentar: meni su ribe u akvariju nekako simpatičnije.

Ansambl "Lyra" treba upravo izaći na scenu u amsterdamskoj dvorani Concertgebouw, flautist Reinhard Czasch (pravi Bečanin) pogleda se posljednji put u ogledalo i zadovoljno zaključiti, nema šta, lijepi jesmo, još samo moramo i dobro svirati!

Tijekom generalne probe za koncert "Duo Lyra" u evangeličkoj crkvi u Kremsu (blizu Beča) stavio sam svoju liru da gamba, na kojoj sam trebao svirati u drugom dijelu programa, tako nespretno da je ona u jednom trenutku pala na ledja te je tamo nastala opasna pukotina! Svirajući tresao sam se u sebi od straha da instrument (koji je i inače bio izuzetno osjetljiv i niz puta sam ga morao dati na popravke) ne izdrži ne malu napetost od 13 žica te usred svirke pukne do kraja...

Tu se moram sjetiti da to u mojem slučaju i nije bio toliko rijedak slučaj; još u nižoj glazbenoj školi nekom prilikom, zaboravivši da sam kutiju sa violinom (jasno, sa onom najboljom, koju sam oko 1997/8 dao preurediti u Turbofiddle, a 2019 u Turbofiddle Damore...) osavio otvorenom, htio krenuti na sat violine... Violina je pala na pod i zvučnica je pukla pokraj konjića! Instrument ja tada majstorski (i za paprenu cijenu) sredio pokojni Franjo Šnajder.

Slijedeća je bila srednjovjekovna viella, koja je isto tako iz meni nepoznatih razloga tresnula na pod i pritom su joj napukla ledja - ovo je sredio njen "tata", Branko Grđan. Treći slučaj dogodio se sa *Turbofiddle* koju sam u to vrijeme često svirao sa pickupom i obaveznom kablom. U mojem prvom, improviziranom, studiju (ispod kreveta na kat) u bečkoj Wallgasse očito

sam krivo procjenio duljinu kabla pa je instrument "poletio" i završio na podu! Spasila ga je hitna intervencija kolege Waltera Schmidta...

Ovo se nije dogodilo meni nego jednom kolegi, tenoru iz Napulja, ali ću to svejedno prepričati: u vrijeme proba, snimanja CDa te koncerta sa programom "Villanelle napoletane", 1998, stanovali smo i probali u jednom od što se kriminala tiče najgorijih dijelova Napulja, tzv. "Quartieri spagnoli". Kako je bivši samostan i crkva sv. Katarine, gdje smo stanovali, probali i snimali bio na brijegu, do njega se dolazilo strmom cestom. Rosario, tenor, se taman uspinjao kad mu zazvoni mobitel, on ga izvadi iz džepa i istog trena ostane bez njega jer mu ga je "u letu" iz ruke oteo jedan maloljetni kriminalac koji ga je već neko vrijeme slijedio...

Druga štorija iz Napulja (godinu dana kasnije, 1999) događa se na istom mjestu. Ja stignem u Napulj sa obje Lire (od kojih je ona da gamba veličine violončela) stignem pred samostan i poljubim vrata, jer ih nitko ne otvara ... Kad je postalo jasno da nitko ne dolazi jer valjda niti nezna da sam stigao, odem u stanicu uspinjače (Funicolare) i zamolim konduktera da do slijedećeg jutra mogu ostaviti instrumente i naprtnjaču kod njega. Odem u obližnju pizzeriu da ubijem vrijeme do jutra; u Napulju nitko ne spava noću nego, valjda, samo po danu... Bilo je vrlo veselo i zabavno a mogao sam između ostaloga pratiti jednog preprodavača švercane ili ukradene robe, koji je malo u Pizzeriji a malo ispred nje pjevao i plesao, a kad bi se pojavio netko od zainteresiranih kupaca išao bi uzeti robu sakrivenu ispod jednog od parkiranih auta...

Prilikom putovanja iz Italije na Korziku (gdje smo, u živopisnom srednjovjekovnom mjestu Pigna, imali zadnje probe i premijeru programa "Festa fiorentina" sa proširenim ansamblom "Micrologus") vozeći se prema trajektu, pokojni kolega, Adolfo Broegg lutnjist tog ansambla, skrenuo je autom u mocire, suhozid. Komentar Gabriele Russoa, vielliste istog ansambla: nije ni čudo jer dok vozi mota cigarete i puši te prima, čita i šalje SMSe...

Prilikom mojeg drugog koncerta sa prof. Eduardom Melkusom (poznatim bečkim baroknim violinistom) htio sam ga nešto pitati i to napravio na neki pretjerano uljudni i komplicirani način, poput: Da li bih vas smio, odnosno da li bi bilo moguće... na što me stariji gospodin prekine sa "Was wollen Sie eigentlich?" "Što ste zapravo htjeli reći?"

10.INTERMEZZO I ZAHVALA 2, INOZEMSTVO...

Općenito, htio sam objasniti nekoliko stvari... Istina je da se to obično radi na početku ovakvih akcija ali nikada nije prekasno... Moje uspomene su "moje", dakle subjektivne, i ne moraju se u slučaju istih događaja u potpunosti poklapati sa onima mojih kolega, prijatelja ili onih koji su mi (iz bilo kojeg razloga) uvijek bili i ostali manje skloni ili jednostavno zavidni...

Tko god od njih bude smatrao da se sa nečim u mojem pisanju ne slaže, ima drugačijih ili dodatnih informacija, neka se slobodno javi i ja ću takve dodatke, ispravke ili kritike obavezno i rado objaviti, kako na mojoj internetskoj stranici www.igorpomykalo.eu, tako i u mojoj FB grupi posvećenoj Ranoj glazbi u Hrvatskoj IPs EARLY MUSIC IN CROATIA/ RANA GLAZBA U HRVATSKOJ.

Na ovom mjestu želim dodati da ne patim od lažne skromnosti te da sam u potpunosti svjestan vlastite uloge u razvoju Rane glazbe; kako u mojoj rodnoj Hrvatskoj i bivšoj Jugoslaviji, tako u Beču, Austriji, Europi i svijetu. Ima dovoljno onih (starije, moje ili mlađih generacija) koji su toga također svjesni i tu ulogu cijene - onim drugima, kojima su moji uspjesi uvijek bili "trn u oku" i rado bi ih prešutjeli, ignorirali i zanijekali, mogu samo poslati srdačan pozdrav i reći da sve ovo ne pišem niti za onu prvu grupu ljudi a pogotovo ne za njih, nego prvenstveno za sebe samog. Svjestan činjenice da moja sjećanja (koja su istovremeno spomen i sjećanje na niz dragih kolega i kolega kojih nažalost više nema među nama) koliko god neumitno jesu subjektivna, daju mlađim kolegama uvid u to kako je izgledalo baviti se Ranom glazbom od kasnih 60tih do ranih 80tih u jednom blažem ali svejedno totalitarnom režimu, kako je to bilo nakon izvjesne uspješne čak i međunarodne karijere krenuti od "nule" u stranom svijetu i tamo se čvrsto etablirati kao novi i važan kulturni faktor. Ja sam ponosan na sve to i sa osjećajem zadovoljstva i dužne zahvalnosti gledam unatrag i unaprijed, ne žaleći (osim niza manje bitnih sitnica) za ničim niti zbog bilo čega.

Obzirom da sam i sam radio slične stvari na početku moje RG karijere, mogu samo ustanoviti (bez ozbiljnog "zamjeravanja"...) da razumijem da ima mlađih kolegica i kolega koji danas rado zaboravljaju da su im moj odnosno rad i postignuća naših ansambala "Universitas", F. Grisogono" i "Lyra" bili početna (i više od toga) inspiracija da se uopće počnu baviti sa ranom glazbom, kao i da prešutno preuzmu naše pionijske i revolucionarne ideje i "prodaju" ih danas kao svoje. Premda nije korektno i to je samo uobičajeno "ljudsko" ponašanje. Ne da im to želim, ali će se možda i njima samima jednog dana dogoditi da ih nove generacije slučajno ili ne, naprosto zaborave...

Nastojao sam poštivati privatnu sferu svake od osoba koje spominjem. Izuzetak čine imena kolega - koja su ionako svima bila dobro poznata kao suradnika mojih/ naših ansambala, a pojavljuju se i u ostalim materijalima poput programa, kritika, na LP pločama, u navodima uz fotografije i drugo. U slučaju mogeg privatnog života, imena spominjem samo općenito (opisno, bez imena) ili pod inicijalima.

Jezik kojim pišem moje RG Uspomene (govorim, naravski, o njihovoj hrvatskoj varijanti) je onaj kojim sam govorio tih godina, prije odlaska u tuđinu u kojoj živim, baš kao i Mira, već dugih 36 godina. Usprkos svim nastojanjima da ne izgubim moj nacionalni i kulturni identitet Hrvata u "dijaspori", usprkos tome što pomno i sa zanimanjem pratim sve što se događa u mojoj jednoj pravoj Domovini, nisam bio u stanju slijediti nove trendove u razvoju hrvatskog jezika, jer su oni barem jednim svojim dijelom ionako uvjetovani političkim razlozima i razvojem, koji me nikada nisu rukovodili niti zanimali, pa ih nemam namjeru slijediti ni danas.

Za razliku od toga, imam čvrstu namjeru, kad sam već jednom konačno krenuo, ne zaustaviti se prebrzo te nakon 12 brojeva ove jubilarne godine, nastaviti rad barem tako dugo dok ne iscrpim sve zanimljive teme i počinjem se "vrtiti u krug" ili ponavljati...

Jedan dio mojih sjećanja (prvenstveno onih vezanih uz Ranu glazbu ali dijelom i drugo, obzirom da je u posljednjih 50 -55 godina ona bila toliko dominantna da je njome bio prožet ne samo moj profesionalni život nego i onaj privatni općenito...) počeo sam zapisivati već u proljeće prošle, 2018, godine kao dio materijala kojeg sam predao Muzičkoj akademiji u Zagrebu, zajedno sa povećom donacijom mojih nota, knjiga i nešto CDa (o ovome vidi <https://muza.zaki.com.hr/> i na mojoj HP www.igorpomykalo.eu). Već me je ta aktivnost odnosno bavljenje sa prošlošću (mojom ali i onom zajedničkom, mojih kolega, mojih obitelji sve do moje domaće i inozemne publike)

navela na ideju da se jednog dana (ne čekajući predugo...) počnem ozbiljno baviti zapisivanjem i bar djelomičnim objavljivanjem tih sjećanja. Razlozi su "na dlanu"; netko to treba napraviti i time oteti posvemašnjem zaboravu niz detalja, ideja, kako onih smješnih tako i onih drugih, ozbiljnijih, događaja. Oni bi jednim dijelom mogli biti zanimljivi ljudima naše i bližih nam generacija kao podsjetnik na niz vrlo dragih i lijepih uspomena. Onima koji to nisu doživjeli (eventualno samo čuli da se n.pr. u Zagrebu sredinom 70ih i početkom 80tih godina to i to događalo na planu rane ili glazbe općenito) ova sjećanja mogu dati neke ideje, barem minimalan uvid u to što smo tada svi skupa; znanstvenici, izvodjači, organizatori glazbenog života i publika, zajedno stvarali i od čega je bar nešto negdje i ostalo.

Nakon toga, možda se odlučim izdati sve to (sa dodatkom slikovnog materijala, programa i sl.) u obliku jedne digitalne knjižice.; živi bili pa vidjeli!

Dosadašnjih devet brojeva, vidim da (u grupi IPs Early Music in Croatia, a vjerojatno i na mojoj internetskoj stranici, gdje se nalazi i izbor ostalih materijala, fotografija, programa i mp3 fajlova) prati i (na oba jezika) gotovo redovito pročita oko tridesetak ljudi, kolega i prijatelja. Ovo me naravno jako veseli i daje smisao čitavom radu i nekoj mojoj "obavezi" prema sebi samom, prema onima koji su u svemu tome na neki način direktno ili indirektno sudjelovali te prema vama, mojoj potencijalnoj publici.

Svako toliko dolazi i dolazit će do nekih (barem djelomičnih) ponavljanja, jer se niz tih mojih priča i sjećanja isprepliću poput nekog (hrvatskog ili keltskog...) pletera. To ću, vjerojatno, kod digitalne knjižice riješiti sa podnožnim bilješkama i komentarima koje onda mogu pročitati samo oni koje bi upravo to moglo zanimati...

Pokušao sam ali ne potpuno u tome uspio ostaviti politiku po strani jer je ona u vremenu o kojemu govorim (baš kao i danas, na drugi način) igrala određenu i važnu ulogu - kako u kulturi tako i u našim privatnim životima i međuljudskim odnosima. Moji komentari ondašnjeg komunističkog i nedemokratskog režima, sa sveprisutnim ali prisilnim "bratstvom i jedinstvom", sigurno će nekoga iritirati ali ponavljam: radi se o mojim, subjektivnim, sjećanjima i osjećajima, iza kojih čvrsto stojim sa svojim životnim iskustvom od gotovo 73. godine. S tim u vezi ističem da (sa obadviije strane obitelji) dolazim iz lijevo ali socijalno demokratski a ne totalitarno komunistički orijentirane tradicije, u koju usprkos svega vjerujem i danas, kao jedinu pravu i pravednu društveno političku, ekonomsku i kulturnu, pa i ekološku alternativu svim ostalima " - izmima".

Isto vrijedi i za anekdotalne navode koji ponekad (barem rubno) prelaze u ogovaranje, jer je i to ljudski, pa, neka mi bude oprošteno...

Odluka otići živjeti u strani svijet donijela je sa sobom nova saznanja ali i niz problema... Ja sam od mojih prvih koncerata sa Clemencicem stavio na stranu novac za koji smo Mira i ja vjerovali da ćemo u Beču uspjeti "preživjeti" barem prvih pola godine, dok ja ne nadjem neki posao. Međutim, kako je već stanarina našeg prvog stana u Mariannengasse bila relativno visoka, naša uštedjevina je nakon tri mjeseca bila gotova a ja nikako nisam uspevao naći posao u nekom orkestru. Moja "snaga" sigurno nije bila u ulozi orkestralnog glazbenika a sa gotovo 37 godina bio sam već i "prestar"; upravo tih godina neke od zemalja ondašnjeg "SocLagera", poput Mađarske i Poljske dozvolili su jednom dijelu mladih glazbenika da postanu "gastarbajteri", te su oni naprosto "preplavili" - do tog momenta uvijek gladno zapadno tržište stručne radne snage.

Međutim, upravo u toj naizgled bezizlaznoj situaciji, kao da nam se Bog smilovao i poslao nam čitav niz ljudi (koje do tada nismo poznavali; jedini izuzetak bio je pokojni Max Rottenberg, prijatelj moje majke čiji sam gost u Beču bio još 1965. godine i kojem sam se jasno odmah javio...) koji su nam spremno pomogli sa niz stvari i u niz situacija; počevši od onih svakodnevnih potreba i "sitnica" do toliko bitnih stvari kao što je pronalaženje posla (za Miru), vrlo lijepog i prostranog stana, kao i dobivanja austrijskog državljanstva za oboje - nakon samo pet godina boravka u toj zemlji.

Kako smo mi našu prvu selidbu obavili sa dva ruksaka/ naprtnjače nismo iz Zagreba uzeli niti tanjure... Edda i Rene Clemencic (Reneovo pravo prezime bilo je u stvari Klemenčić, otac mu se rodio u Splitu. Ono kasnije postaje Clemencic i na kraju, u umjetničkoj verziji: Clemencic) darovali

su nam sav osnovni pribor za jelo, posteljinu, neke deke i slično. Jedan od tih pokrivača koristim još i dan danas...

Ulli i Max Rottenberg, poklonili su nam takodjer niz bitnih stvari, izmedju ostaloga hladnjak, radio i crno-bijeli televizor da čim prije i čim bolje naučimo njemački jezik. Kasnije smo od Maxa dobili i naš bračni krevet - do tada smo jedno vrijeme spavali na podu u vrećama za spavanje a kasnije na nekim jeftinim i tanjim madracima od spužve...

Obzirom na moje "agramersko" djetinstvo i djelomično njemačko porijeklo majčine obitelji posjedovao sam neki osnovni fond krivo izgovorenih njemačkih riječi - za razliku od Mire koja kao rođena Splitska nije imala tu "prednost". Mira je u vlaku putem za Beč od mene učila brojeve na njemačkom (sjećam se kako sam se nasmijsao kad je "sedamnaest" izgovorila, logično ali ne i "kak Bog zapoveda", "siebenzehn" umjesto "siebzehn"...) i odmah u Beču krenula na početnički tečaj. Tamo je upoznala Đemala, libijskog diplomata, s kojim smo se oboje sprijateljili i dugi niz godina ostali u kontaktu. Svaki put kad bi poslom izlazio iz Libije te dolazio u Austriju ili drugdje, na primjer u New York, obavezno bi nam se javio.

Jednog dana javila nam se telefonom izvjesna gospodja Renate Erich, da je od svoje prijateljice Bridget Hadaway iz V. Britanije čula da smo u Beču i da sigurno trebamo pomoć! Bridget je bila tadašnja supruga Boba Hadaway, koji je napravio obje moje Lire i *arpu doppiu*, kasnije i Mirinu gotičku harfu. Na tečaju u Grožnjanu 1981 upoznali smo Bridget i njihovo troje djece i ja sam naravski Bobu javio da smo zbog suradnje sa Clemencicem odlučili preseliti u Beč ali bez traženja pomoći...

Sjećam se dobro (i zauvijek) kako su se tih prvih dana, mjeseci i godina (posebno u mojem slučaju) izmjenivali osjećaji sreće da konačno živimo u "slobodnom" svijetu i da je suradnja sa jednim od vrhunskih ansambala RG u Europi i svijetu (o kojoj sam od 1978 nadalje mogao samo sanjati...) za oboje postala stvarnost, sa depresijama i strahovima da neću uspjeti naći posao - što se na kraju i dogodilo...

Treba se zamisliti kako je to za nekoga vrlo ponosnog, koji je novac počeo zaradjivati sa nepunih 16 godina, istovremeno studirao i bio stalno namješten u orkestru, uzdržavao osam godina (uz izvjesnu pomoć njezinih roditelja iz Zadra) prvu suprugu te u početku i onu drugu odjednom u najboljim godinama postati "nemoćnim" i pasti "na teret" deset godina mlađoj drugoj supruzi, Miri... A kako se to lijepo kaže, Bog mi je bio svjedok da sam pokušavao sve, kucao na sva moguća vrata, javio se kod svih orkestara i ansambala Rane glazbe (koliko god se to Reneu niti najmanje nije svidjalo...), postavio oglase da dajem satove iz sviranja ranih instrumenata i slično. U početku je sve izgledalo dosta "crno", onda sam preko jednog mađarskog violiniste Josefa (on je bio pravi izbjeglica, tzv. "staatenloss", bez pasoša) sa kojim sam zajedno svirao kod Clemencica, saznao da Musikhaus Doblinger traži ljude koji mogu dovoljno dobro i brzo pisati note, što su Josef i njegova tadašnja djevojka već neko vrijeme i radili. Kako je Mira u Splitu završila srednju muzičku školu a u Zagrebu studirala arhitekturu, postojale su bar teoretski dobre mogućnosti da krene tim putem, što se i dogodilo. U početku se radilo o manjim i sporadičnim poslićima i isto takvim honorarima, da bi već nakon nekoliko prvih "sušnih" mjeseci (kada smo ozbiljno razmišljali o povratku...) Mirina zarada postala osnovom našeg preživljavanja u novoj sredini.

Na moje oglase javilo se nekoliko ljudi; kao prvo Hermann Buchner (on i njegova supruga Thora imali su vlastiti ansambl u donjoaustrijskom Eggenburgu i živjeli u jednom pravom renesansnom dvorcu...) koji nam je predložio umjetničku suradnju, te kolega Thomas Wimmer (u ono vrijeme glazbeni amater, član drugog ansambala RG, "Danserye"- kasnije "Accentus") koji je kod mene htio učiti violu da gamba. Drugi, relativno poznati i cijenjeni bečki ansambl "Les Menestrels" (kod kojeg sam bio na jednom ljetnom tečaju 1974. godine te ostao u nekoj vezi) javio se da bi me trebali za nekoliko koncerata, kao zamjenu za njihovog gambistu koji je imao stalni posao u nekom orkestru. Preko kolege Josefa došao sam do (sitnih, relativno slabo plaćenih ali brojnih) "čvrga" - svirke pri raznim plesovima. U Austriji općenito a u Beču posebno od kasne jeseni, kroz čitavu zimu do u rano proljeće postoji tzv. "sezona valzera". Pri tim nastupima (traju obično do "sitnih sati") sam, osim viole, nakon niza godina opet prosvirao i violinu.

Moram priznati da se Rene, barem donekle i u početku, osjećao odgovornim za moje/ naše preseljenje u Beč. U tom smislu on mi je svako toliko pronalazio neke poslice (poput sredjivanja njegove arhive nota, transkripcije i raspisivanja nota za razne projekte baroknih opera poput Vivaldijeve "Olympiade" i slično.

Zahvaljujući Hermannu Buchneru smo početkom 1984. preselili u naš drugi stan u Gumpendorferstrasse. Sjećam se kako smo nerijetko niz noći Mira i ja pisali svaki svoje note; ona za Doblingera a ja za Clemencica. Kako Buchnerov stan (u ono doba za Beč tipični "substandardni" stan, koji se sastojao od sobe i kuhinje, u najbolju ruku sa tušem ali obaveznim zajedničkim zahodom na kraju hodnika; na njemačkom i dvostrukog značenja: "Am Ende des Ganges"...) nije imao grijanja u sobi, radili smo oboje u kuhinji i grijali se sa plinskim štednjakom. Ulica je bila vrlo prometna, danju i noću, a prozori nikakvi - kreveti neka vrsta tvrdih slamarica... Kao rezultat svega toga (ili jednostavno od stressa i depresije?) dobio sam jaku alergiju i svrabež, koji me dovodio do ludila i zbog kojeg sam bio prisiljen u posljednji trenutak otkazati jednu mini turneju našeg "Dua Pomykalo" u V. Britaniji (Wales) i Irskoj... I u tom slučaju me spasio dragi prijatelj Max Rottenberg (kao Židov, kome su Nacisti pobili veći dio obitelji, osim brata koji je nekim čudom preživio KZ ali poludio, Max mi je rekao da može, nažalost, vrlo dobro razumjeti našu situaciju i nužnost da nam pomogne) koji mi je našao jednog svog prijatelja dermatologa a ovaj me (gotovo besplatnom) terapijom rješio alergiju...

Kad smo kod Židova želim reći nekoliko stvari. U mojoj obitelji odnosno mojim porijeklama nemam (barem koliko je meni poznato) židovskih korijena ali su u posljednjih nekoliko generacija sa obje strane (majčine i očeve) prema Židovima postojale ne samo tolerancija i uzajamne simpatije nego i neke familijarne, ženidbene, veze. Kao na primjer, prvi muž moje majke Nade bio je Židov a ona je u vrijeme tzv. NDH uspjela od logora (poput zloglasnog Jasenovca) spasiti i njega i barem uži dio njegove obitelji - poput nekog (jednog od mnogih u Hrvatskoj) malog "Schindlera"...

Kao prvo majčin odgoj, poslije druženje i studij kao i svijest o izuzetnim vrijednostima, zaslugama za kulturu, umjetnost i znanost čitavog svijeta i tragična sudbina židovskog naroda napravili su iz mene uvjerenog filosemita (u najboljem i najpozitivnijem smislu te riječi), koji (usprkos svim dobronamjernim i objektivnim kritikama djelomično negativne politike prema Palestincima) čvrsto i bezrezervno stoji uz smisao i potrebu postojanja države Izrael.

I tu konačno dolazimo natrag u sferu Rane Glazbe. Činjenica je da su Židovi u slučaju obnavljanja interesa za glazbu prošlih vremena, njenog istraživanja, očuvanja i gradnje ranih instrumenata, rođenja muzikologije (sa niz poddisciplina; organologije, ikonografije, izvodilačke prakse i dr.), kao i osnivanja niza ansambala RG, odigrali izuzetno važnu ulogu. Tako sam se i ja na mojem RG putu ne samo s time često susretao, nego već od samog početka dobio vrlo važnu i prijateljsku pomoć od niza Židova.

Zahvaljujući pokojnom maestru Emilu Cossetto, saznao sam da u Bosni (premda su ostaci toga do nedavno postojali i u Dalmaciji, na primjer u Splitu i Dubrovniku) konkretno u Sarajevu stoljećima postoji jedna manjina, grupa Sefardskih Židova. Njih su katolički kraljevi nakon uspješne Reconquiste protjerali iz Španjolske, a oni bili uglavnom objeručke primljeni od strane u ono vrijeme puno tolerantnijih muslimanskih, osmanlijskih, vladara. Sefardi su u Bosni kroz niz stoljeća uspjeli sačuvati svoj jezik, glazbu i identitet - ili je to barem bilo tako do posljednjeg "balkanskog" rata devedesetih godina 20. stoljeća, kada je veći dio njih odlučio preseliti u Izrael. Ovo saznanje pobudilo je u meni neugasivu želju da se intenzivno pozabavim Sefardskom glazbom i to se, počevši od ranih devedesetih, baš kao i Rana glazba, provlačilo kroz moju (rano i ne samo) glazbenu karijeru. Kako se radi o tipično gradskoj i mediteranskoj tradiciji pjevanja (baš kao što je "gradska" i mediteranska tradicija pjevanja dalmatinskih klapa) mogući su vrlo različiti pristupi i interpretacije - mislim da mogu reći da sam ih u praksi sve isprobao. Počevši od one tradicijske odnosno ranoglazbene (sa ansamblima "Accentus", "Ruth Yaakov" i kolegom Walterom Valdinhom Langer), preko šansonske i jazz izvedbe (sa Lenom Rothstein) sve do World Music sa elementima bluesa i rocka (ansambl AGIL). Pri (prvom...) kraju moje javne djelatnosti, u godinama 2006/7 počinjem digitalna snimanja opsežnijeg sefardskog repertoara (kojeg sam godinama izvodio i snimao sa prije spomenutim ansamblima i solistima) te se gotovo deset godina tome svako toliko vraćam, pravim neki uži izbor da bi napokon 2015/6 najozbiljnije krenuo sa projektom CDa - koji ubrzo postaje dvostrukim. Na prvom CD su sve pjesme bile izvedene u nekom tradicijskom, gotovo ranoglazbenom, stilu - na drugom iste (uz nekoliko novih) u mojim blues,

rock ili world music aranžmanima. Osim na CDima, ovo izdanje objavio sam i na SounCloud portalu i dobio niz pozitivnih reakcija. Na mojoj internetskoj stranici dodao sam opsežnije tekstovne i ostale informacije o Sefardima i njihovoj kulturi, tzv. "field recordings" (na osnovu kojih su napravljene transkripcije koje sam pri snimanjima koristio) sve do mojih notnih izdanja i Playbacka za sve one koji bi ovaj repertoar sami rado zasvirali...

No, vratimo se Beču tih prvih, osamdesetih, godina. Tu se dogodio čitav niz sretnih slučajnosti; zahvaljujući kolegi Khostru S. (Irancu i poznaniku od Esmaila Vassegija) sa kojim sam svirao u oba ansambla; "Clemencic Consort" i "Les Menestrels", saznao sam gotovo u posljednji trenutak da moram svoju jugoslavensku vozačku dozvolu dati "prepisati" u onu austrijsku. U slučaju zakašnjenja (što se njemu dogodilo) morala se auto škola uz ne male troškove napraviti izpočetka... Renate Erich (o čijoj ogromnoj pomoći i njezinoj obitelji će biti još riječi...) nas je pravovremeno upozorila da moramo biti spremni na austrijski porezni sistem, sa kojim se nije šaliti. Povezala nas je sa njezinim vlastitim poreznim savjetnikom (nešto što u ondašnjoj Jugoslaviji nije ni postojalo...) koji mi je objasnio da sve moguće nabavke instrumenata, žica, nota i knjiga ili tehničkih aparata možemo, barem djelomično ali potpuno legalno, odbijati od poreza.

Kako niti umjetnička suradnja niti ljudski odnosi sa Hermannom Buchnerom nisu funkcionirali, prekinuli smo suradnju i započeto prijateljstvo te preselili u novi stan (treći u godinu dana...), u Neustiftgasse. Nakon dvije godine (što je bilo i maksimalno vrijeme koje bi u Beču podstanari mogli stanovati u istom stanu...) Renate Erich nam je našla fenomenalni veliki stan u istoj kući u kojoj je ona živjela sa svojom (brojnom; od petoro djece) obitelji - k tome za neku simboličnu stanarinu i režije! I ne samo to, nego je u njihovoj ladanjskoj kući u donjoaustrijskom Merkersdorfu organizirala primanje sa koncertom našeg "Dua Pomykalo" i na njega pozvala niz svojih prijatelja, dijelom vrlo utjecajnih ljudi od televizije, radija, novina i kulture općenito... Neću nikada zaboraviti trenutak kada smo se, prvo Mira a onda za njom i ja, rasplakali pjevajući dalmatinsku klapsku pjesmu "Dobar večer lipa moja"...

Malo pomalo stvari su se počele pomicati; preko "naših" Gradišćanskih Hrvata u Beču i pokrajini Gradišće (Burgenland) dobili smo prvo snimanje pri njihovom ORF (Austrijski radio) centru u Eisenstadtu a potom i koncertnu matineju, pojavili se u programima austrijskog radija kao i u njihovim manjinskim "Hrvatskim novinama". Zahvaljujući mojem kolegi i starom prijatelju dr Stanislavu Tuksaru (jednom od suosnivača ansambla USZ) Mira i ja dolazimo u kontakt sa prof dr Henrikom Hegerom, koji je pri pariškom sveučilištu Sorbonne (zajedno sa drugim znanstvenicima hrvatskog porijekla) pokrenuo odjel studija hrvatske kulture, a od 1985. nadalje i simpozije na temu iste te kulture, znanosti i umjetnosti. Ako se ne varam, mi smo tamo nastupili četiri puta; jednom kao "Duo Pomykalo" i tri puta kao ansambl "Lyra", pri simpozijima na temu srednjeg vijeka, renesanse, islama i Hrvata te protestantizma i Hrvata. Ponosim se s ovim našim doprinosom afirmaciji hrvatske kulture upravo u središtu, barem do tada, izrazito pro srpskog i pro jugoslavenskog Pariza i Francuske.

U uskoj vezi s time je i izdavanje prvog CDa ansambla "Lyra", "Musica Antiqua Croatica", 1989 godine. Kolege Tuksar i Heger složili su se sa našim prijedlogom da bi djelatnost simpozija pri Sorbonne (na koju su jugo vlasti gledali pod prismotrom ili ju u novinama otvoreno napadali kao "novi oblik djelovanja ustaške emigracije"...) bilo izvanredno popratiti jednom serijom CDa i videa na kojima će biti snimljena umjetnička i tradicijska narodna, duhovna i svjetovna glazba Hrvatske od srednjeg vijeka do klasike. Ova lijepa ideja propala je na samom početku zbog neshvaćanja od strane primitivnog dijela hrvatske dijaspore tako da smo Mira i ja odjednom postali dužnici bečke diskografske tvrtke "Preiser Records" i "spasili" se na jedini mogući način: odustajanjem od bilo kakvih prava i zarade od prije spomenutog CDa a u korist tvrtke koja ga je izdala i prodala u preko 4.000 primjeraka...

U medjuvremenu je krenuo jedan, za nas oboje, vrlo važan proces, pokušaj da kao umjetnici od izvjesne važnosti za kulturu države Austrije, dobijemo državljanstvo po skraćenom postupku; normalni put trajao je u ono vrijeme jedanaest godina a onaj skraćeni samo oko pololovice, dakle nekih 5-6 godina. Jedino u slučaju prijevremenog državljanstva postojala je mogućnost zadržavanja našeg, tada još jugoslavenskog, državljanstva... Obzirom da je u ovoj akciji sudjelovao čitav niz naših bližih i daljnjih prijatelja i poznanika (te čak tri političke partije...) nećemo nikada doznati koja od tih pomoći je bila odlučujuća... U svakom slučaju, mi ostajemo

vječno zahvalni pokojnima Maxu Rottenbergu i njegovoj supruzi Ulli, Renate i Rudiju Erich kao i Eddi i Reneu Clemencic!

S tim u vezi ima jedan događaj koji je na svoj način "rubni"; u kasno ljeto 1988 Mira me gotovo prisilila da se usprkos (ili upravo zbog toga...) moje depresije maknem iz Beča i odem na tjedan dana u grad Hvar. Premda sam tamo dijelom imao i lijepih trenutaka (nakon "sto godina" sreo sam mojeg davnašnjeg kolegu i prijatelja iz doba moje "rock" faze, skladatelja, saksofonistu i multiinstrumentalistu Mladena Denija Kodrića, kao i poznatog hrvatskog pisca Veljka Barbierija - Majinog i mojeg prijatelja; s obojicom sam ponovno u kontaktu od ove godine...) moja depresija je eskalirala do te mjere da sam po prviput u životu ozbiljno razmišljao o samoubojstvu... I onda je "netko ili nešto" (pravi vjernici bi rekli Bog ili moj Andjeo čuvar) odlučio/odlučilo da je pravi trenutak da se dogodi ono što će čitavu situaciju okrenuti naglavce a mojoj depresiji i samoubilačkim sanjarijama oduzeti tlo pod nogama: sa recepcije hotela "Amfora" javili su da moram hitno kontaktirati Miru u Beču... Od nje sam saznao da se moram "navrat nanos" vratiti kući iz dva vrlo bitna razloga: dobili smo austrijsko državljanstvo (nakon samo pet godina čekanja, pravi rekord!) a ja stalno mjesto prodavača u dućanu muzikalija "Musikhaus Doblinger", firmi u kojoj je Mira već nekoliko godina radila kao stalni suradnik pri izradi notnih izdanja!

Za ovo posljednje, dakle posao kod Doblintera moram opet biti zahvalan Miri (ona je od kraja 1983 do jeseni 1988 gubila vid pišući note kako bi oboje imali osnovna sredstva za platiti stanarinu, struju i sve ostale životne troškove, premda sam ja u isto vrijeme ponekad imao više a ponekad manje - u svakom slučaju premalo - koncerata sa Clemencicem...) kao i njezinom tadašnjem šefu, Hansiju Stichi. Nakon što ga je Mira o svemu informirala, on je dvije godine uporno "pilio" glavno komandujućeg direktora firme H. Panyja i odjel prodaje da me tamo prime...

S time u vezi moglo bi se još koješta dodati (posebno u vezi odnosa jednog dijela prosječnih Austrijanaca prema bilo kojim strancima...), ali je ova činjenica sama po sebi bila i ostala toliko važna da baca u sjenu sve ostale manje važne detalje...

Kod "Doblintera" radim dvanaest godina, do ljeta 2000, kada zajedno sa mojom sestrom Verom i njenom talijansko - hrvatskom obitelji odlučujem preseliti u Italiju i tamo pokrenuti neku vrst internetskog "on line" dućana muzikalija. Ideja je bila odlična, pomoć od strane moje sestre, njenog supruga i obaju nećakinja ogromna i bezrezervna, ali nakon nekih početnih uspjeha nažalost nije krenula, pa smo naš "Fondazione Pomykalo" nakon niti godinu dana aktivnosti bili prisiljeni zatvoriti... Istovremeno, niz već planiranih nastupa (što samostalnih u samoj Cittadelli - što sa talijanskim ansamblom "Micrologus" i programom "Villanelle napoletane", koji je 1999. dobio nagradu kritike, tzv. "Diapason d'Or" u Francuskoj i sl.) nisu se ostvarili iz najrazličitijih razloga, a ja usprkos austrijske dakle EZ putnice nisam dobio niti normalnu dozvolu boravka u Italiji...

2003 u Cittadelli, nakon svih tih profesionalnih i privatnih neuspjeha bio sam opet jednom uvjeren da sve to skupa nema nikakvog smisla i zašto čekati na daleku "pemziju" a ne napraviti kraj sada i odmah - na primjer otići do mora i baciti se sa neke dovoljno visoke stijene i gotovo! Jasno, u tom dijelu Italije takvih stijena nije baš lako naći... Usred takvih "crnih misli" stigao mi je telefonski poziv od mojeg advokata Vlatke u Zagrebu, da je u Hrvatskoj prošao zakon po kojem moj stan u Medvedgradskoj ulici mogu odmah prodati te time bitno promijeniti moj status nezaposlene i u Italiji skoro pa ilegalno boraveće (znači i bez ikakvog zdravstvenog osiguranja...) osobe!

Uslijedile su potrebne formalnosti, kratko vrijeme u glavi su mi se motale misli o povratku u Domovinu (u to vrijeme mogao sam za cijenu mogeg stana od 60 kvadratnih metara u centru Zagreba, kupiti dva manja stana u Dalmaciji, kao na primjer u Vodicama; jedan u turističkoj sezoni iznajmljivati a u drugom stanovati...) ali sam zbog (opravdane) sumnje u ozbiljnost Hrvatske kao pravne države od toga ubrzo odustao i odlučio kupiti stan ili kuću u Austriji...

Stan u Medvegradskoj kupili su moji dotadašnji podstanari a ja - zajedno sa mojom nećakinjom Giulianom (koja me svih tih godina, od 2000 do početka 2009, tj. dobivanja hrvatske i austrijske minimalne "pemzije" doslovno izdržavala) kupio našu (prvu) kuću u Pireggu, o čemu detaljnije drugom prilikom.

Kad smo kod osjećaja zahvalnosti, nakon one epizode u vezi dobivanja austrijskog državljanstva i u mojem slučaju stalnog posla kod "Doblingera", bilo je još mnoštvo manje važnih slučajeva pomoći - koje usprkos tome ne zaboravljam i zahvalan sam osobama koje su mi između ostaloga pomogle da "preživim" napore svakodnevnog posla prodavača, da uz njega u moje slobodno vrijeme i ono godišnjih odmora nastavim svoju umjetničku koncertnu djelatnost sa ansamblima "Clemencic Consort" i "Lyra". Ne želim nipošto podcjeniti moje bivše kolege, koji su u dućanu počeli raditi kao šegrti a znanje o glazbi te uglavnom loše poznavanje (isključivo) engleskog jezika stjecali "putem", ali su moje iskustvo, kvalifikacije, znanje osim materinjeg hrvatskog i četiri svjetska jezika bile, jasno, sasvim nešto drugo te nerijetko izazivale i izvjesnu zavist...

Sredinom devedesetih (usred Domovinskog rata, rušenja i stradanja moje Domovine) dobivam za moj projekt o Lirama značajnu financijsku pomoć od strane austrijskog fonda za stipendiranje znanstvenog rada (Forschungsfond), te ga 2001, nakon pet godina, uspješno dovodim do službenog kraja.

Sa svim time u vezi, ne zaboravljam i moram obavezno spomenuti pomoć i zaštitu voditelja odjela ozbiljne glazbe kod "Doblingera", g. Gerharda Brucknera, glazbenog kritičara Karlheinz Roschitza (voditelja ciklusa koncerata u bečkom kulturnom centru "Alte Schmiede", u kojem smo niz godina nastupali sa ansamblom "Lyra" i drugim mojim projektima), mojeg mentora projekta Lire dr prof Hartmuta Kronesa i njegovog asistenta mag. Jena, niza kolega pjevača i instrumentalista sa kojima smo Mira i ja u okviru ansambla "Lyra" godinama vrlo uspješno suradjivali, koncertirali te snimili tri CDa i t.d.

Neka mi i ovog puta bude oprošteno ako sam nakon svih tih (30 - 40) godina ipak nekoga zaboravio...

11.TURNEJE ANSAMBLA "UNIVERSITAS STUDIORUM ZAGRABIENSIS" U INOZEMSTVU:

1.Francuska i Italija 1976:

Zahvaljujući našim (Majinim i mojim) prijateljima Veri i Danielu Simonin te francuskom kontratenoru Jean Belliardu, ansambl USZ odlazi u ljeto 1976 godine na svoju prvu inozemnu turneju po gradovima Francuske. Putovali smo sa tri auta, a u prvom dijelu turneje (u pokrajini Charente maritime, u blizini gradića Cognac...) spavali privatno smješteni u mjestu Nevicq-le-Chateau, koje je nastalo oko istoimenog dvorca iz 15 st. Doručkovali smo "kod kuće" ali bi svaki od ostalih obroka jeli kod drugog domaćina, jer su se mještani natjecali tko će nas više i bolje nahraniti i počastiti prvoklasnim pićem...

Gospodin kod kojeg smo bili ugošćeni Maja i ja stavio je na stranu flašu *l'eau de vie* (rakije) kada mu se sin rodio, a kako je ovaj upravo tih dana navršio 40 godina, bili smo pozvani na slavlje i kušali tu izvanrednu rakiju, "odležanu" četrdeset godina...

Ako se ne varam svatko od nas je tih dana skupio po pet kila "viška"... Ne za dugo, jer nas je drugi dio turneje vodio u bitno siromašniji kraj, Creuse. Tamo smo bili smješteni u dvorcu kojeg su svakog ljeta obnavljali mladi ljudi iz čitavog svijeta. Od afričkih studenata naučili smo da u se tamo pod mesom misli na sve što nije povrće; dakle podjednako svinjetina, teletina, perad ili riba, tako da su i kombinacije svega bile normalna stvar...

Po Francuskoj smo niz puta izveli program sa srednjovjekovnom i renesansnom glazbom iz Hrvatske (u stvari Istre i Dalmacije), u kombinaciji sa kronikama u obliku dijaloga, tako omiljenog ljudima kasnog srednjeg vijeka i renesanse. Ove kronike bile su bazirane na autentičnim arhivskim zapisima, preveli su ih već spomenuti prijatelji Vera i Daniel, a govorili smo ih na francuskom kolegica Rahelka Burzevska (u internetu njeno ime se često pojavljuje u obliku "Rahilka", pa sam kontrolirao u originalnim programima iz obje turneje po Francuskoj i Italiji, i tamo stoji "Rahelka") i ja. Ansambl je inače nastupao u sastavu R. Burzevska i Ive Pincetić, vokalni solisti, Alozije Seder: lutnja i duhački instrumenti, Konstantin (Kosta) Iskra: duhački instrumenti, Mihail Canev, Tibor Kuti, Dražen Maretić i ja: glasovi (zbor), gambe, blokflaute i krumhorni.

Prilikom tzv. animacija (neke vrste glazbenih najava naših večernjih koncerata) trio ansambla "Fridrik Grisogono" (Tibor, Kosta i ja sa šalmajima, cornettom uz udaraljke) izvodili bi na mjesnim trgovima po nekoliko skladbi iz španjolske zbirke "Canconiero del palacio", plesove Tielmana Susata i sl.

Turneja je imala velikog uspjeha i nekoliko godina kasnije sam prvo ja sam, poslije sa Mirom (Valenta, kao "Duo Pomykalo"), nastupao/ nastupali u istim mjestima te u organizaciji istih lokalnih organizatora.

Nakon povratka sa te turneje i zajedničkog nastupa sa punim sastavom ansambla "F. Grisogono" na Muzičkim večerima u sv. Donatu, u Zadru, krenuli smo na našu drugu inozemnu turneju te u talijanskom gradiću Saluzzo (blizu francuske granice) nastupili sa velikim uspjehom na tamošnjem ljetnom festivalu Rane glazbe. Tamo nas je pozvao voditelj ove manifestacije - svirač traverzo i blokflaute, prof Sergio Ballestracci - kojeg sam tridesetak godina kasnije sreo u Padovi.

U jesen iste te godine već smo imali termin nastupa na atenskom festivalu - njega je nažalost onemogućio predugi rok čekanja na grčku ulaznu vizu, koja se u to vrijeme mogla dobiti jedino preko Skoplja...

2.SR Njemačka 1977:

Marusja, vjeran član naše gornjogradske publike tih godina, javila se jednog dana sa prijedlogom da bi nam preko svojih njemačkih prijatelja (koji su bili na jednom od naših gornjogradskih nastupa) mogla organizirati nekoliko koncerata po gradovima Savezne republike Njemačke, što smo mi sa oduševljenjem prihvatili. Za razliku od putovanja do Francuske i Italije, u Njemačku smo putovali sa vlakom. Na programu je i ovog puta bila srednjovjekovna i renesansna glazba iz Hrvatske a izvodili smo ga u sastavu Ive Pincetić: vokalni solist, Mladen Požgaj i Konstantin Iskra (glasovi i duhački instrumenti) Tibor, Dražen i ja, gambe, blokflaute i krumhorni. Mi smo i ovog puta dali sve od sebe ali uspjeh nije bio na visini od onoga iz 1976...

3.Velika Britanija 1978:

Upravo u vrijeme mojeg rada u Muzičkoj omladini Hrvatske (radio sam istovremeno na organizaciji Svjetskog kongresa "Jeunesses Musicales" u Zagrebu i realizaciji programa Kulturnog centra MOH u Grožnjanu...) ansambl je nenadano dobio poziv za veću turneju po festivalima i gradovima V. Britanije. Kasnije smo saznali da je za ovu turneju u stvari bio predviđen izvanredni poljski ansambl "Fistulatores et tubicinatores varsoviensis", kojem poljske vlasti nisu dozvolile izlaz iz zemlje (jasno u strahu da se neće vratiti u njihov "komunistički raj"...), a Englezi, poznajući moju i našu djelatnost, odlučili uzeti "the next best" iz "istočnog bloka".

Program ove turneje bio je vrlo ambiciozan (pogodite tko ga je osmislio?) i dug kao dva "normalna" koncerta; u prvom dijelu (od preko sat vremena...) izvodili smo francusku i englesku višeglasnu glazbu 13 i 14. st. te srednjovjekovnu glazbu iz Mađarske i Poljske. U drugom dijelu, nakon pauze, srednjovjekovnu duhovnu glazbu sa područja bivše Jugoslavije (istini za volju, po jedan primjer iz Slovenije i Srbije, ostatak iz Hrvatske). Nastupili smo na poznatom Cheltenham festivalu, onom rane glazbe u Yorku i Beverley (njegovom prvom "izdanju"), u Birminghamu te u londonskom Wigmore Hallu. Ansambl je nastupio u sastavu: Mladen Požgaj i Konstantin Iskra: glasovi i duhački instrumenti, Alojzije Seder: glas, ut, lutnja i duhački instrumenti, Tibor i ja: glasovi, gudački i duhački instrumenti i udaraljke.

Ova turneja bila je zasigurno jedan od vrhunaca djelatnosti ansambla USZ (usuđujem se tvrditi svih godina njegova postojanja), a ja sam za nju bez razmišljanja žrtvovao moj posao pri Muzičkoj omladini Hrvatske - koja mi to, očito, niti nakon 40 godina i promjene političkog režima u Hrvatskoj, do danas nije oprostila...

Maja i ja ostali smo neko vrijeme u vezi sa našim engleskim menagerom (on i supruga bili su naši gosti u kući Majine obitelji na Ugljanu) no kako je Steven shvatio da u Ranoj glazbi nema prave zarade, prebacio se na organizaciju turneja velikih orkestara i cirkusa...

4.Bivši Sovjetski Savez 1, 1979:

O desetgodišnjici postojanja ansambla Universitas preko bivše Koncertne direkcije Zagreb dobili smo poziv za turneju po gradovima (takodjer bivšeg...) Sovjetskog Saveza,

koja je uključivala koncerte u Moskvi, bivšem Lenjingradu i Rigi. Nastupali smo opet sa programom srednjovjekovne i renesansne glazbe sa područja (evo ga opet: bivše...) Jugoslavije u sastavu kao u V. Britaniji ali bez Alojzija. Imali smo uvijek pune dvorane i veliki uspjeh, koji nas je tamo odveo i po drugi put, dvije godine kasnije, u jesen 1981.

5. Belgija i bivši S. Savez 2, 1981:

Zahvaljujući prijateljstvu sa pokojnim Pieterom Adriensenom (vrlo utjecajnim i što se RG odlično informiranim glazbenim urednikom flamanskog BRT3 radija) dobili smo poziv da krajem ljeta 1981 održimo koncert u okviru poznatog festivala RG u belgijskom Leuwenu. Nastupili smo sa kombinacijom originalne glazbe iz zbirke "Carmina burana" i srednjovjekovne glazbe iz Hrvatske. Sa Pieterom i njegovom suprugom ostali smo u kontaktu sve do njegove preuranjene smrti (2005) te nekoliko puta (sa ansamblom "Lyra" iz Beča) nastupili na flamanskom festivalu u Brugge, kao i u Rubenshuis u Antwerpenu. Universitas je nastupio u sastavu Mira Valenta: glas, hurdy gurdy i udaraljke, Ennio Stipčević i Konstantin Iskra: glasovi i duhački instrumenti te Tibor i ja: glasovi i gudački instrumenti.

U kasnu jesen, gotovo početkom zime, ansambl USZ odlazi na svoju posljednju inozemnu turneju pod mojim umjetničkim vodstvom - drugu po redu po gradovima bivšeg S. Saveza. Nastupili smo ponovno u Moskvi i Lenjingradu te u Arhangelsku - i ovog puta pred prepunim dvoranama te sa ogromnim uspjehom. Naš voditelj puta (organizator turneja po SSSRu, Goskoncert, bi obavezno kao pratnju svim gostujućim umjetnicima slao svoje ljude - najčešće odane suradnike KGBa - u ovom slučaju mislim da je bilo drugačije...), čini mi se da se zvao Jurij, bio je bivši plesač i izgledom vrlo nalik mladom Igoru Stravinskom. Od samog početka bio je vrlo otvoren sa nama. Već u Moskvi nas je upozorio (nešto što nam je već bilo poznato od naše prve turneje, 1979...) da tamo gdje idemo sa hranom odnosno njenom kvalitetom u restoranima izgleda vrlo loše te nam on toplo preporuča da se "oboružamo" sa nekoliko kobasica i sirom (kojeg će on nabaviti naravno "na crno") jer se barem kruha najčešće može naći... On bi u restoranima redovito odlazio u kuhinju provjeriti koliko dana je stara hrana koju nude i dali ju i osobe koje nemaju tzv. "konjske" želuce (poput domaćih, naviklih na sve to...) mogu jesti...

Jurij nam je otvoreno rekao da prvom prilikom namjerava "zbrisati" iz Sovjetskog Saveza i da će nam, kada se to dogodi, poslati kartolinu sa pozdravom iz "slobodnog svijeta" - tako se i dogodilo!

Nastupali smo u sastavu: Mira Valenta (glas, hurdy gurdy, harfa i udaraljke), Konstantin Iskra (glas, sopile, cittern i blokflauta), Tibor Kuti (glas, lijerica, ribeka i udaraljke), Ennio Stipčević (glas, sopile, poprečna flauta i udaraljke) i ja (glas, viella i mandolina).

Premda to nema nikakve veze sa osnovnom temom ovog broja mojih RG uspomena, barem indirektno je vezano uz ansambl USZ. Ranih 80tih (u svakom slučaju prije našeg preseljenja u Austriju, 1983.) saznao sam da se na Medvedgradu nešto događa te se tako jednog dana uputih preko Šestinskog Lagvića prema tom drevnom gradu. Medvedgrad mi je ostao u sjećanju zahvaljujući izletu sa osnovnom školom, nekoliko godina prije nego je udarcem groma i taj krnji ostatak kule postao hrpom kamenja koju su ubrzo prekrili zemlja i gustiš. Stigavši do grada bio sam kao prvo vrlo ugodno iznenađen vidjevši koliko je toga (nakon valjda četiri stoljeća?) "izvirilo" van tj bilo očišćeno marljivim i pažljivim radom kolega iz Restauratorskog zavoda Hrvatske, a pod vodstvom prof. Drage Miletića.

I onda, kratko nakon što sam stigao na mjesto iskopavanja, dogodila se predivna stvar: iz zemlje je provirio zaglavni kamen svoda svetišta kapele sv. Filipa i Jakova i kolega Miletić je upozorio ostale da ga iz zemlje izvade sa posebnom pažnjom! Kad je ovo bilo gotovo kao prvo smo se upoznali i malo popričali - između ostaloga i o tome da se bavim Ranom glazbom te da vodim ansambl USZ. Gospodin Miletić je na to rekao da bi bilo fenomenalno kada bi, nakon završetka rekonstrukcije kapele (što se dogodilo 1985. godine), pri otvorenju nastupio naš ansambl.

Zbog drugih problema i našeg preseljenja u tudjinu ja sam na taj susret gotovo potpuno zaboravio, ali ne i Drago Miletić... Prilikom jednog od mojih (rijetkih, posebno tih prvih godina sve do Domovinskog rata) posjeta Zagrebu, čekalo me vrlo lijepo iznenađenje; kolega Drago Miletić održao je dato obećanje i na otvorenje kapele pozvao ansambl USZ, a za mene ostavio jednu knjižicu (izdanu 1987) o ovoj izvanrednoj rekonstrukciji gdje se nalazi i fotografija ansambla snimljena pri spomenutom nastupu.

12.MOJA INOZEMNA KARIJERA 1983 - 2019

Premda je moja suradnja sa inozemnim solistima i ansamblima počela već u sezoni 1974/5 i posebno ojačala za mojih stipendijskih boravaka u Parizu (1978/79 i 1980/81), tih godina vrlo bitna i plodna bila je ona sa francuskim kontratenorom i prijateljem Jean Belliardom i njegovim ansamblima "G. de Machaut" i F. Couperin", kao i sa talijanskom pjevačicom Nellom Anfuso. Moja želja da živim izvan bivše Jugoslavije i prihvatim izazov "velikog svijeta" ili svjetske ranoglazbene (RG) scene, odveli su me 1983 zauvijek iz moje domovine. Moja daljna međunarodna RG karijera odvijala se kroz niz značajnih suradnji; osim one glavne sa "Clemencic Consortom", suradjivao sam sa nekoliko drugih austrijskih ansambala RG: godinu dana i niz koncerata sa ansamblom "Les Menestrels", razne manje važne suradnje ("Danserye", "Accentus", "Unicorn", "Neue Wiener Barockensemble", "Die Instrumentisten") i one meni posebno drage sa vlastitim ansamblima "Duo Pomykalo" i "Ensemble Lyra Wien", kao i suradnja sa izvanrednim mladim glazbenicima okupljenim oko braće Kircher iz Koruške te sa ansamblom dragog profesora Eduarda Melkusa.

Izvan RG (ali pretežito svirajući moje "normalne" RG instrumente) bile su to vrlo intenzivne i nezaboravne suradnje na području tzv. "World Music", kao i slobodne improvizacije sa solistima i ansamblima poput Ruth Yaakov, Lena Rothstein, Walter Valdinho Langer, Ensemble AGIL i "Tanz Atelier Wien".

Izvan Beča i Austrije, suradjivao sam sa talijanskim ansamblima "Sator Musicae" (Bologna), "Bottega medievale" (Catania), "Musica Ricercata" (Firenca), "Cappella dei Turchini" (Napulj) i "Micrologus" (Asisi) te triom "Margherita" (sa pjevačem Giuseppe Di Vittorinom i lutnjistom Federicom Marincola), francuskim "Les Jeunes Solistes" (Pariz), švicarskim većim ansamblom Centra RG u Ženevi ("Centre de Musique Ancienne" de Geneve", pod vodstvom maestra G. Garrida) te ansamblom "Daedalus" Roberta Feste.

Uz sve navedeno (kao i moj stalni posao prodavača pri "Musikhaus Doblinger", (1988 - 2000) dolazi i rad na znanstvenom projektu praktične namjene "Lira da braccio i lirone; rekonstrukcija tehnike sviranja i izvodilačke prakse" (pri Sveučilištu glazbe u Beču i mentorom prof. dr. H. Kronesom), na kojem "službeno" radim od 1996 - 2001, a neslužbeno sve do danas - vidi na mojoj internetskoj stranici www.igorpomkalo.eu, na www.academia.edu te u mojim IPs grupama u Facebooku. U okviru spomenutog projekta i predstavljajući rezultate mog istraživanja nastupio sam na niz koncerata sa predavanjima po raznim muzejima, kao i na simpozijima u Austriji, Švicarskoj, Italiji, Njemačkoj i Nizozemskoj te boravio na studijskom boravku u New Yorku.

Inače, premda sam kao solist počeo nastupati još prigodom mojih stipendijskih boravaka u Parizu (1978/79 i 1980/81), ta se djelatnosti posebno intenzivira od 1996. nadalje, početkom rada na projektu Lire. Svojevrсна kulminacija toga bili su moji koncerti u Beču 1999 (u sklopu 30-godišnjeg bavljenja RG) i 2000, kao i moji recitali na ljetnim festivalima u Zadru i Zagrebu 2002. Osim instrumentalnog virtuoizeta na nekoliko srednjovjekovnih, renesansnih i tradicijskih (u nekim programima dodajući tome i električnu violinu) glazbala, uspjelo mi je upornim radom moje pjevanje dovesti na odgovarajući niveau, vidi niz mojih živih snimaka sa koncerata na YouTube.

Svatko tko je barem nekoliko godina u stranom svijetu živio kao student, a pogotovo kao tzv. "gastarbeiter", znati će da sve to, osim nesumnjivih prednosti, ima i svoju cijenu. Nakon 36 godina (kao u mojem slučaju), gledajući pomalo negativno, nisi više nigdje "doma" ali gledajući pozitivno si u stvaru svugdje "kao kod svoje kuće" ... Bilo kako bilo, usprkos trenutaka kriza i sumnji (kojih

ima svatko tko razmišlja i osjeća) nisam nikada ozbiljno požalio odluku da 1983. odselim iz Zagreba u Beč i prihvatim šansu stalne suradnje sa Reneom Clemencicem i njegovim Consortom te kroz niz ostalih suradnji budem prisiljen razvijati se bitno dalje nego što bi to bilo moguće u mojoj vlastitoj Domovini.

Mogu dodati da sam posebno ponosan na činjenicu da sam sve to postigao kao samouk, sa "vlastitom glavom i rukama", bez pomoći ili studija pri (inače vrhunskim) specijaliziranim institucijama poput "Schola Cantorum" u Bazelu ili "Centre de Musique Ancienne" u Ženevi. Usput govoreći, u okviru Clemencic Consorta i drugdje, niz puta sam nastupao ili snimao "rame uz rame" sa diplomiranim studentima ili predavačima na spomenutim institucijama.

Kao i svaka druga suradnja, ona sa Clemencicem (duga skoro 22 godine) imala je svojih uspona i padova, nezaboravnih bljeskova i povremenih razočaranja... Ona je međutim zasigurno bila jedan od najznačajnijih djelova moje međunarodne RG karijere - moja "visoka škola RG" te moj pravi "doktorat" na planu praktičnog bavljenja tom glazbom. Premda ta suradnja pada u vrijeme kada je ranoglazbeni "boom" kasnih šezdesetih do početka osamdesetih godina 20. stoljeća već prošao (vrijeme u kojem se taj ansambl, poput niza drugih, nalazio gotovo neprekidno na turnejama ili u studiju snimajući LP ploče - čak nekoliko većih albuma za redom - za specijaliziranu diskografsku kuću „Harmonia Mundi“) ovaj ansambl je još uvijek pojam na planu avangardne izvedbe srednjovjekovne i rano renesansne glazbe. Ubrzo se, međutim, nazire jedan problem koji će se posebno negativno odraziti na onaj dio ansambla, koji je bio prvenstveno specijaliziran i zainteresiran za izvedbu srednjovjekovne glazbe. To se odnosilo na glazbenike poput Iranca Esmaila Vaseghija, Švicarca Renea Zossoa, mene i Miru kao i mađarskog kolegu, pokojnog Tamása Kissá.

Clemencic je na samom vrhuncu vlastite karijere i uspjeha svojeg ansambla odlučio da bi on u stvari umjesto srednjovjekovne i rano renesansne glazbe puno radije izvodio barokne opere i pokušao biti neka vrsta konkurencije svojem nekadašnjem kolegi, pokojnom Nikolausu Harnoncourtu... Kako smo nas oboje (a posebno Mira) jedno vrijeme postali u neku ruku prijatelji sa supruzi Eddom i Reneom, mogli smo iz prve ruke čuti, ne vjerovavši našim ušima, o ovim promjenama koje su za neke od nas bile od (katastrofalnog) egzistencijalnog značenja. Ja sam u to vrijeme još redovito (ponekad u istom programu) osim srednjovjekovnih gudačkih i duhačkih instrumenata, svirao i baroknu violu, ali me to (što sam negdje već napisao) nikada nije toliko veselilo kao izvedba one "ranije" Rane glazbe. Iz tog sam se razloga, nakon sudjelovanja u realizaciji Vivaldijeve opere "Olimpiade" (osim u Austriji, izveli smo je u Lisabonu i na Madeiri), Reneu zahvalio na tom dijelu suradnje...

U niz navrata Rene bi organizatorima koncerata, festivala i slično kada bi tražili uobičajene programe Consorta (Carmina Burana, Cantigas de Santa Maria, Troubadours, Asinaria Festa ili Misa G. de Machauta - sve programi sa kojima je on i Consort postao cijenjen i poznat te zaradio hrpu novaca...) to jednostavno odbijao, nudeći im ono po čemu nije bio poznat niti cijenjen - barokne opere... Većina tih organizatora je na to prekinula suradnju s njime i angažirala prvu slijedeću mogućnost - u slučaju programa "Carmina Burana", britanski ansambl Philipa Picketta, na primjer. Vidi o tome kasnije.

Mene i Miru je ovo s jedne strane pogodilo, s druge prisililo da "brzinom munje" nadjemo alternative, posebno u mojem slučaju jer je Mira u to vrijeme već imala posla "preko glave", pišući note za izdavačku kuću "Doblinger". Premda smo mi imali nekog uspjeha kao "Duo Pomykalo", ubrzo nam je postalo jasno da organizatori (vjerojatno i u strahu da bi duo publici mogao biti

nedovoljno atraktivan i jednoličan) umjesto dva (bez obzira na nesumnjivu kvalitetu, odlične kritike i sl.) radije angažiraju tri ili četiri glazbenika, usprkos više cijene. Tako je Mira došla na ideju da ponudimo suradnju dvojici kolega iz Consorta, koji su baš kao i ja "preko noći" postali "nepotrebni" i nezaposleni; Esmail i Tamas.

I tako se rodio ansambl, kojem sam ja dao ime "Lyra", zbog toga što je jedna od njegovih osobnosti bila upotreba lijerice (identične srednjovjekovnom gudačkom glazbalu "Lyra") kao i obje Lire, da braccio i da gamba. Ansambl je osnovan u proljeće 1986 i već nakon godinu dana rada dobio brojne koncerte i snimanja u Austriji, Belgiji, Francuskoj i Nizozemskoj, da bi kasnije više puta gostovao u Italiji, Švicarskoj, Francuskoj (pri istim festivalima gdje su inače nastupali u ono vrijeme najbolji i najpoznatiji ansambli srednjovjekovne glazbe, poput "Sequentie", "Simfonie", "La Reverdie" i sl. Uoči Domovinskog rata (1989) "Lyra" je nastupila u Rabu i pri "Muzičkim večerima", u Zadru.

Obzirom da je očekivani (umjetnički i financijski) uspjeh sa baroknim operama, usprkos svih njegovih mogućih veza izostao, nakon nekoliko godina Clemencic je odlučio da srednjovjekovna glazba ipak i nije tako "beznačajna" i "dosadna", tako da smo ponovno počeli češće izvoditi većinu standardnih programa, posebno "Carminu Buranu". Već sam jednom spomenuo da je Rene imao vlastiti ciklus koncerata rane glazbe u manjoj bečkoj dvorani Brahmsaal (nalazi se odmah pokraj one velike Musikvereina, odakle se svakog prvog dana Nove godine prenosi tzv. "Neujahrskonzert"); od 5 - 6 koncerata obično bi jedan izveli gosti iz inozemstva a ostalo bi uglavnom bili premijerni programi u izvedbi Consorta. Ponekad bi izvodili i neki od standardnih programa ali većinom one nove i vrlo ambiciozne poput glazbe "Ars subtilior", "Ars Nova", John Dunstablea, G. de Machaut, Sigismonda d' India i t.d. Niz puta je u tom ciklusu, kao vokalni solist, nastupila i Mira.

Nekoliko godina kasnije, dogodilo se da je Deutsche Oper u Berlinu odlučila napraviti scensku izvedbu "Carmina Burane" Carla Orffa (kantate za soliste, zbor i orkestar) u uvodu koje je trebala doći originalna glazba iz tog srednjovjekovnog zbornika. Nju je u modernu notaciju transkribirao i to izdao upravo Rene Clemencic. Iz nekog razloga (vidi gore) za taj dio izvedbe bio je angažiran već spomenuti britanski ansambl RG Philipa Picketta, koji je Reneove obrade i aranžmane (snimljene na ukupno pet LP ploča) besramno kopirao. Međutim, nakon nekog vremena umjetničko vodstvo Deutsche Oper shvatilo je pogrešku i zamolilo Renea da njegov "original" zamjeni englesku "kopiju". Tako smo, od sredine devedesetih do ranih godina trećeg tisućljeća (tamo smo dočekali i dolazak Nove, 2000, godine) relativno često gostovali u Berlinu sa, kako smo ga prozvali, našim "Carmina Expressom". Ovo je za sve nas bio najbrže i najlakše zaradjeni novac sa Ranom glazbom...

Prvih godina moje suradnje sa Clemencicom nije bilo nikakvih snimanja za ploče jer je između Renea i njegove glavne kuće, "Harmonia Mundi" došlo do nekih problema i zahlađenja odnosa. Onda je ipak nekako krenulo i to odmah sa tada potpuno novim nosačima zvuka, digitalnim CDima. Prvo pravo snimanje imali smo sa programom "Ludwig Senfl" u švicarskom gradiću Thun, na istoimenom jezeru. Snimatelj nas je (što je tada bilo uobičajeno) snimao sa videokazetofonom, pretpostavljam sa tehnikom ADD. To je značilo da je prva snimka sa mikrofonom analogna te se naknadno preko tzv. "wandlera" pretvara u onu digitalnu, koja se isto tako digitalno snima na CD. Sjećam se da je prvi susret sa tim novim, bešumnim, "digitalnim" zvukom bio pravi šok za sve nas: ne samo da nije bilo onog na pločama uvijek prisutnog šuma, nego je zabilježeni zvuk bio drugačiji od onoga kojeg smo mi čuli i dobro poznavali... Kako se kod nas (barem u Dalmaciji...) kaže da "i

magare na batine navikne", tako smo se svi mi; izvodjači, skladatelji i aranžeri, kao i publika u proteklih trideset godina na taj zvuk navikli i većini nam je sada (o mladjim generacijama koje drugo ne poznaju da i ne govorimo) šum na početku gramofonske ploče i između pojedinih skladbi odnosno stavaka čudan... Međutim, taj analogni zvuk bio je topliji, prirodniji i stoga nije nimalo čudno da gramofonska ploča ne samo da nije "umrla", nego iz godine u godinu doživljava pravu renesansu - posebno kod mlađe publike...

Pri samom kraju postojanja ansambla "Lyra", dolazi do suradnje i radjanja pravog i iskrenog prijateljstva (tako rijetkog u mini svijetu Rane glazbe...) sa njemačkim gitaristom i lutnjistom, specijalistom za povijesne trzalačke instrumente i profesorom pri Mozarteumu u Salzburgu, Hansom Brüderlom. Nas dvojica smo niz puta nastupili i kao duo (Brüderl - Pomykalo) te se i danas svako toliko sretnemo ili barem izmjenimo naše novosti.

Istini za volju, ovaj (za "piccolo mondo" Rane glazbe tako neuobičajen i rijedak slučaj odnosno ponašanje) nastavak prijateljstva i kontakta čak i niz godina nakon prestanka suradnje te (u mojem slučaju) silaska sa dasaka "koje život znače," vrijedi i za nekolicinu dragih kolegica i kolega - slučajno (ili ne?) osim Hansa, isključivo iz Italije i Hrvatske. Ovo se poimence odnosi na izvanrednu vokalnu solisticu Patriziu Bovi (ansambl "Micrologus" i dr.), Marca Ambrosinija, virtuoza na tzv. Nyckelharpi i jedinog od niza kolega (nekad davno i prijatelja) iz moje dvadesetogodišnje karijere u ansamblu "Clemencic Consort". U mojoj domovini, ostao sam u gotovo neprekidnoj vezi sa dijelom bivših kolega i prijatelja iz (mojeg) vremena u ansamblu "Universitas" (muzikolozi, doktori Ennio Stipčević i Stanislav Tuksar te gitarist i lutnjist, prvi i nabolji graditelj ranih glazbala kod nas, dr ing Alojzije Seder), kao i sa mojim dragim imenjakom, Igorom Paro (gitarist, lutnjist, pedagog i specijalist za rana trzalačka glazbala).

Sa izvjesnom sjetom (jer su ta vremena prošla, baš kao i godine mladosti i "ludosti"...) gledam unatrag na prevaljenih pola stoljeća života sa Ranom glazbom ali se ponosim svim tim malim i velikim doprinosima kulturi i umjetnosti nekoliko europskih zemalja; počevši od moje Domovine Hrvatske, preko Austrije, Francuske, Italije, Švicarske i šire od toga.

Sva ta prijateljstva, sve te suradnje u pripremama koncerata, turneja i snimanja, sve te uspomene su izuzetno dragocjene i važne za mene: zahvaljujući svemu tome imao sam jedan vrlo bogati i dinamičan, mnogim zadovoljstvima ispunjen te - da, mogu to slobodno reći: sretan život!

PS: Sa ovim, dvanaestim, brojem mojih uspomena, završava godina u kojoj sam odlučio sam sa sobom i sa vama obilježiti i proslaviti mojih pola stoljeća života u, sa i za Ranu glazbu. Usput govoreći, ostaje činjenicom - kao što sam u jednom od brojeva mojih RG uspomena već rekao - da sam upravo ja u hrvatsku glazbenu i muzikološku terminologiju uveo pojam Rana glazba i na njemu 14 godina vrlo uporno inzistirao - barem tako dugo dok to nije bilo općenito prihvaćeno.

Ovo sam radio pismeno, kroz moje članke, kritike i brojne emisije na Prvom i Trećem programu Radio Zagreba i Radio Zadra te usmeno, prilikom uobičajenih uvodnih komentara na našim koncertima i intervjuima za radio i televiziju. Za ovo naravski ne tražim niti neka "autorska prava" niti "zahvalnost" mladjih kolega i publike ali neka oстане - kako bi naši susjedi Talijani rekli - "per la cronaca".

Inače, ako mi slijedeće ili slijedećih godina "padnu" na pamet još neke uspomene, biti ću slobodan da ih (naizmjenice sa nekim mojim starim "dugovima" prema samome sebi, projektima koje iz

raznoraznih razloga nisam uspio dovršiti) svako toliko objavim kao i do sada na mojoj internetskoj stranici i na FBooku. Stojte mi dobro, veselite se životu i čuvajte zdravlje!

Vaš Igor Pomykalo